

Samandağ'da Üretim Sektörleri ile Toplumsal ve Ekolojik Yaşam Açısından Yeniden Yapılanma

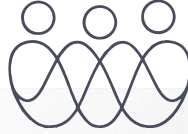
Hatay İçin Buradayız İniyatifi

Sevim Özgül

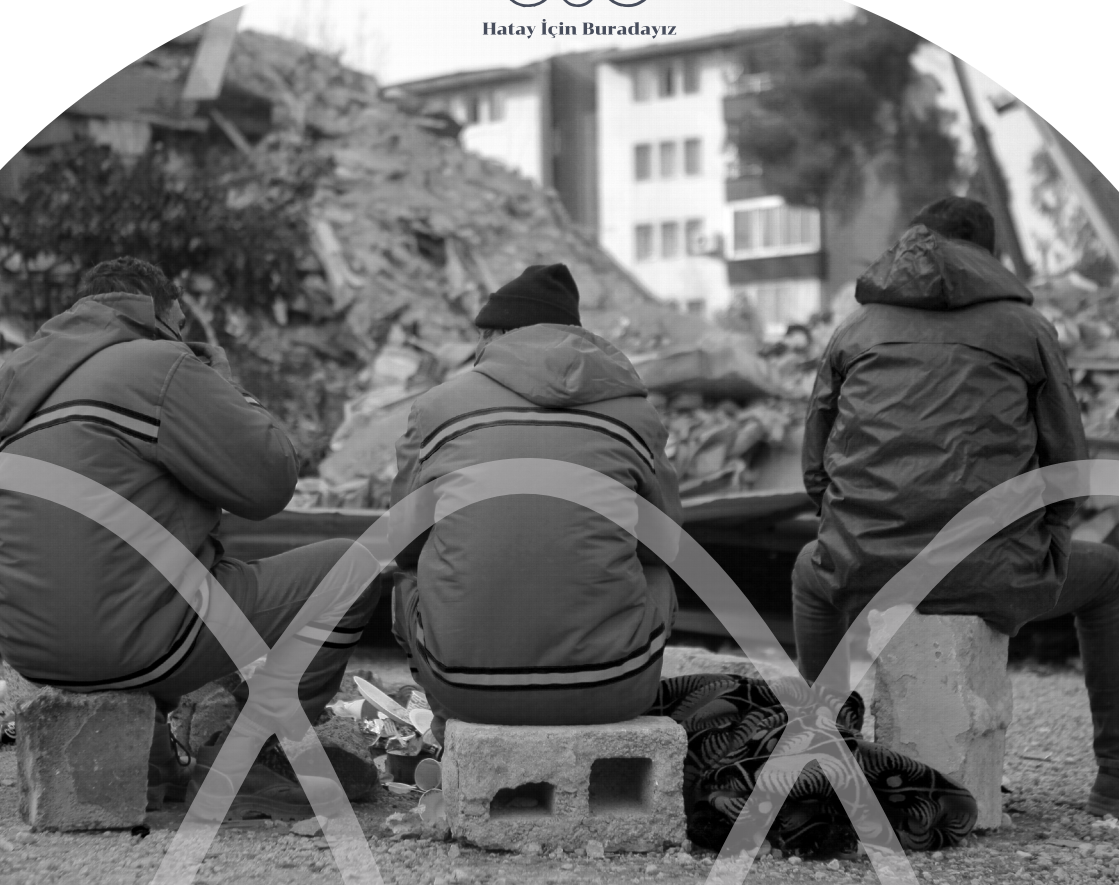
Kelemet Çiğdem Türk

Çağdaş Yusuf Akbulut

*Bu proje Novidies Medya A.Ş'nin
destekleriyle gerçekleşmektedir.*

Hatay İçin Buradayız

Samandağ'da Üretim Sektörleri ile Toplumsal ve Ekolojik Yaşam Açısından Yeniden Yapılanma

7 Temmuz 2023

Hatay İçin Buradayız İnisiyatifi

Sevim Özgül

Kelemet Çiğdem Türk

Çağdaş Yusuf Akbulut

www.hatayicinburadayiz.com

7 Temmuz 2023

Proje Yürütücüsü

Kelemet Çiğdem Türk

Saha Ekibi

Kelemet Çiğdem Türk

Sevim Özgül

Ali Çetin Kelleci

Dilek Omaklılar

Rapor Yazım

Sevim Özgül

Kelemet Çiğdem Türk

Çağdaş Yusuf Akbulut

Fotoğraflar ve Video Çekimleri

Ali Çetin Kelleci

Video Kurgu

Ali Çetin Kelleci

Kelemet Çiğdem Türk

Rapor Grafik Tasarım

Eylem Eylül Acarsoy

Web Tasarım

Çağkan Yıldıztekin

Eylem Eylül Acarsoy

Danışmanlar

Ferhat Kentel

Özlem Özdeniz

Murat Öztürk

Bülent Şık

İçindekiler

8-9
Sunuş

10-19
Giriş: Kırılganlıktan
Dirence: Afet Yönetimine
Bütüncül Bir Bakış

20-53
I : Samandağda
Tarımsal Faaliyetler

54-75
II : Samandağda
Hayvancılık Faaliyetleri

76-105
III: Kültür Varlıkları
ve Gündelik Hayat

106-129
IV: Kamu Sağlığı

130-139
IV: Kamu Sağlığı

6 Şubat depreminde ülke olarak yaşadığımız felaket karşısında, çaresizliğe düşmek yerine, elini taşın altına koyan onbinlerce insan gibi, biz de İzmir, İstanbul ve Hatay'dan arkadaşlarımızla birlikte neler yapabiliriz düşüncesiyle yola çıktık. Depremi ilk haftasında Samandağ bölgesinde edindiğimiz tecrübe ve gözlemlere dayanarak, "Hatay İçin Buradayız" inisiyatifini kurduk. İnisiyatif, 20 Şubat-31 Mayıs tarihleri arasında Hatay'ın Samandağ ilçesine yoğunlaşarak yaptığı saha çalışmasında "Samandağ'da üretim sektörleri ile toplumsal ve ekolojik yaşam açısından yeniden yapılanma" üzerine yoğunlaştı. Bu çerçevede Samandağ ve 42 mahallesini mercek altına aldık.

Şehrin yeniden yapılanma sürecinde vazgeçilmez olan yerel aktörlerin ve çeşitli uzmanların görüşlerine, depremin yaralarını sarmak için göz önünde tutulması gereken ekonomik ve ekolojik boyutlara ve çözüm önerilerine eğildik. Bu amaçla, her biri 30 dakika ile 1 saat 30 dakika arasında süren derinlemesine görüşmeler yaptık. Bu görüşmeleri videoya kaydettik. Haziran ayında raporun yazım sürecini bitirdik. Görüşme videolarından farklı temalar altında 5 kısa belgesel hazırladık ve sosyal medyada paylaştık. Önümüzdeki süreçte farklı temalarda yeni videolar üretmeye devam edeceğiz ve bu proje kapsamında üretilecek bütün malzemeler ve periyodik raporlar web sitemizde (www.hatayicinburadayiz.com) ve sosyal medya hesaplarında yayınlanacak.

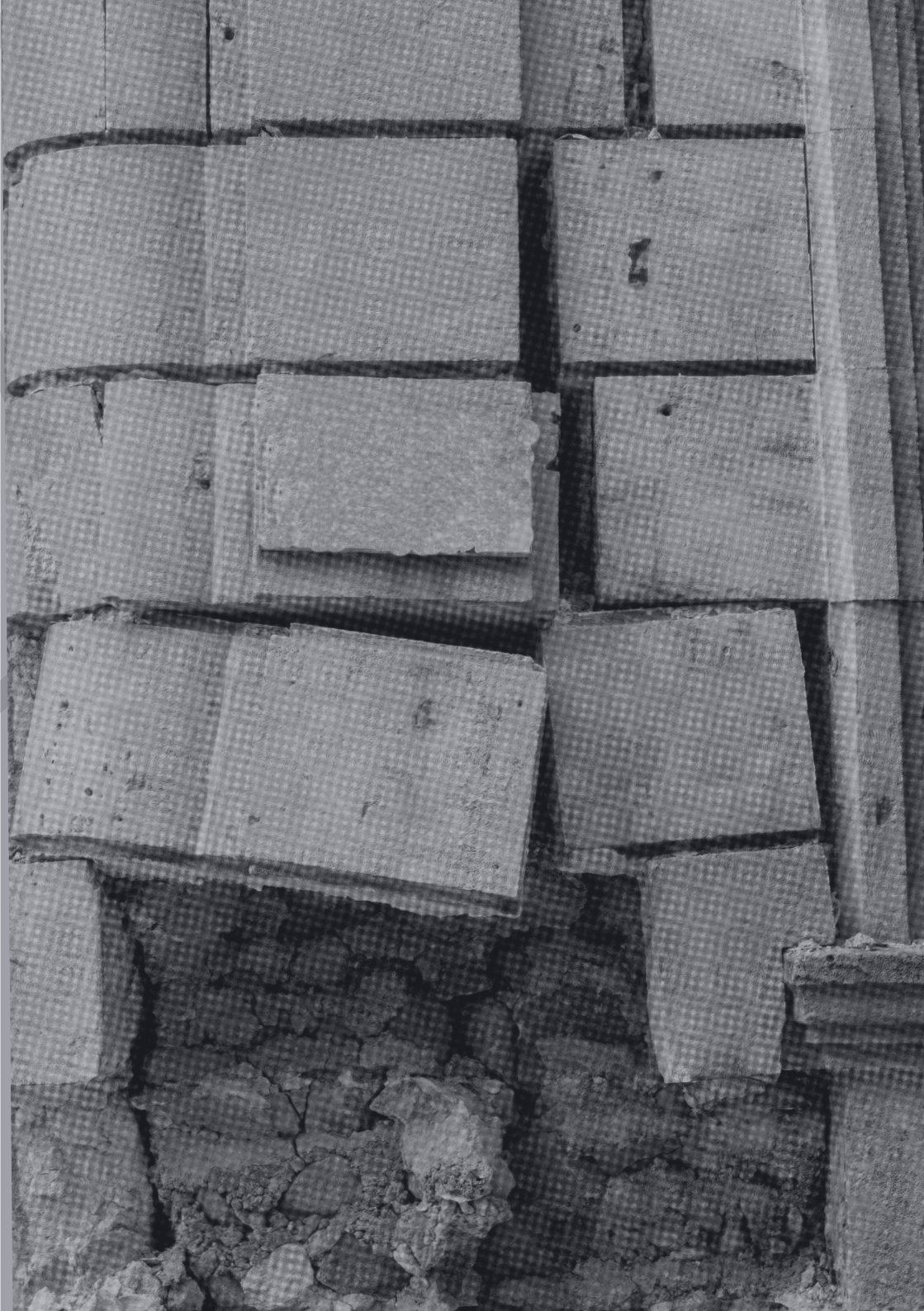
Çok öğretici, çok duygulandırıcı, acı veren, ancak aynı zamanda acıların içinde umudu da yeşerten bu görüşmeler sonunda, elinizde bulunan rapor ortaya çıktı. Samandağ üzerine yazılan bu raporun Türkiye kamuoyunda depreme dair farkındalığı artırmasını ve çözüm için gösterilen çabalara eklememesini arzu ediyoruz. Olağanüstü koşullar yaşayan bir bölgede saha çalışmasının yürütülmesinde ve bu raporun ortaya çıkmasında birçok kişinin kelimelerle tarif edilemeyecek destekleri oldu. Jale Can Akar, Mehmet Ali Akar, İlker Genç ve Bedros Kehyeoğlu'na çok teşekkür ediyoruz.

Bize bilgi pencerelerinden bakmamızı sağlayan uzmanlara ve tabii ki, yaşadıkları o olumsuz koşullarda, bizlerle düşüncelerini, duygularını paylaştan, kalplerini açan Samandağlılara;

Sünel Aksu, Coşkun Biçer, Osman Bilgin, Yusuf Bolat, Emrah Bolat, İrfan Boyraz, Hakan Çakıcı, Agop Çapar, Cem Çapar, Elena Çapar, Süleyman Çapar, Çiler Çilingiroğlu, Hasan Dik, Ayten Dönmez, Eda Dönmez, Murat Dönmez, Sabri Gel, Umman Genç, Ümit Güç, Ali Güler, Armen Hergel, Misak Hergel, Ayşe Kartun, Kuhar Kartun, Mehlika Koç, Ahmet Kondakçı, Aylin Kondakçı, Emel Kondakçı, Mehmet Kondakçı, Garbis Kuş, Serkan Mışraklı, Bilal Ortaç, Feyza Ortaç, Mehmet Özsoy, Semire Özsoy, Seyhan Sal, Ahmet Sert, Hasan Sönmez, Ali Sönmez, Esin Süt, Uğur Toprak, Akif Uzun, Dinçer Uzunoğlu, Vakıflıköy Kadın Kooperatifi, Cavit Işık Yavuz, Eşref Yıldız, Canan Karataş Yüksel, İsmail Zubari...

...katkıları için sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.

**Giriş:
Kırılganlıktan
Dirence:
Afet
Yönetimine
Bütüncül
Bir Bakış**

Musa Dağı'ndan ovaya, denize bakıyorum. Tarih öncesinden kalma mağaralarda yaşamış insanları gözlerimin önüne getirmeye çalışıyorum. İşte, Asi Nehri'nin Akdeniz'e döküldüğü yerde Al-Mina liman kenti tüm görkemiyle karşımda. [...] Bu Samandağ var ya bu Samandağ, dil, din, mezhep, ırk denilen şeylerin harman yeridir. Saman değil sevgi dağıdır; ermişin, evliyanın, yataırın, türbenin sebil olduğu bir yerdir. Kardeşlik, dostluk, barış içinde birlikte yaşama yeridir. Dolaşalım buraları altı gün altı gece, oralar-dan haber verelim. Adımız Hıdır değil ama isimiz budur. (Fikret Otyam, Ey Samandağ Samandağ: Yedi Küpeli Gelin, 1991)

6 Şubat 2023'te, Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Ekinözü ilçelerinde gerçekleşen depremler ve silsile hâlinde süren artçı sarsıntılar geniş bir yerleşim bölgesini derinden etkiledi. Toplumsal ve fizikî bakımdan yıkımın bu büyüklüğü, birçok yerleşimi afet riski altında bulunan yerlerde kurulmuş olan Türkiye'de yaşam alanlarının deprem başta olmak üzere afetler karşısında ne denli kırılgan ve savunmasız olduğunu dramatik bir şekilde ortaya koydu. 1999'daki Marmara depremlerinin ardından yapı ve deprem yönetim politikalarındaki değişikliklere ve çıkarılan afetlere duyarlı dönüşüm yasalarına karşılık depremlerin neticesinde oluşan büyük tahribatın engellenemediği ve afet hâlinde hızlı çözüm üretme kapasitesinin

geliştirilemediği hakikatiyle yeniden yüzleşildi. Bu son deprem felaketi on binlerce insanın ve hayvanın canına mâl olurken bundan daha fazlası yaralandı ve ayrıca yüz binlerce insan evlerinden yurtlarından oldu. Bu ölçekteki yıkım, yerleşim alanlarını dirençli hâle getirebilmek üzere deprem riskinin yanı sıra sel, orman yangınları gibi diğer felaketlerle birlikte küresel iklim krizinin beraberinde getirdiği tehditleri de daha ciddiyetle ele almamız gerektiğini açığa çıkardı. Ancak yaklaşımlarımız da bölgesel düzeylerden başlayan planlamalar ekseninde sosyal, ekonomik, ekolojik ve mekânsal katmanlara sahip olmak zorunda. Nitekim uzmanların görüşleri gerek depremin etkisi altına aldığı yerleşim yerlerine yönelik olarak gerçekleştirilecek ihya faaliyetlerinin ve gerekse ülke genelinde dirençli yaşam alanlarını inşa edebilmenin kısmi projelerle ve sosyal yardımlar gibi iyileştirmelerle pek mümkün olamayacağı yönünde. Dolayısıyla bölgesel yıkımların yaşandığı bu coğrafyanın yeniden yaşamsal bir zindeliğe kavuşturulabilmesi için öncelikle bölgenin doğal, insani ve ekonomik ihtiyaçlarını gözetilen depremin etkileri ve gelecekte olası felaketlere karşı dirençli bir kalkınma yaklaşımına ihtiyaç her zaman-kinden daha da fazla ve acil olarak gün yüzüne çıkıyor.

DAYANIŞMA TABANLI ÖRGÜTLENMELERİN BAŞARISI / AFETLE BAŞA ÇIKMA KÜLTÜRÜ

İlgili meslek uzmanları, yerel yönetimlere ve hükûmete yıkım gören yerleşimleri temel alacak bölgesel sosyo-ekonomik kalkınma politikalarının belirlenmesinin ve bu politikaların mekâna aksettirilmesinin temel koyucu bir gereksinim olduğunu hatırlatırken hasar tespitleri yaparak yaşanan sorunlar karşısında çözüm arayışları geliştiren üniversitelerin, sivil toplumun ve özel sektörün de bölgenin yeniden kurulması için faaliyetler yürüttüklerine tanıklık ediyoruz. Öte yandan topluluk temelli örgütlenmelerin depremden etkilenenlerin öncelikli ihtiyaçlarına tercüman olma, gerçek sorunlarını doğru bir şekilde tanımlama ve yerel şartlara uygun olan önlemler tasarlama yeteneklerini takdirle izliyoruz. Buna karşılık, afet yöne-

timinin salt kamu kurumlarının ve yerel yöneticilerin kararlarına tâbi kılındığı, müdahalelerin karar vericilerin yaratıcılık düzeyleri ve kapasitelerine havale edildiği ve kamunun afetlerin sadece kurbanı olarak görüldüğü bir yönetim kültürüne tanık oluyoruz. Oysa, dayanışma tabanlı örgütlenmelerin çabaları, toplumun geniş beceri ve deneyim kaynağı olarak afetlere yanıt vermek için hızla mobilize edilebileceğini gözler önüne seriyor. Ayrıca dayanışma faaliyetleri etrafında kümelenen yerel yönlendiricilerin, karar sistemlerine doğrudan dahil olamasalar dahi, deneyimler vasıtasıyla öğrenilen bilgilerin aktarımını farklı toplumsal kesimler arasında yaygınlaştırarak afetle başa çıkma kültürüne katkılar sağladığını gözlemliyoruz. Bu çabaların aktif vatandaşlığa transferin bir işaretleyicisi olmasını diliyoruz.

ORTAK STRATEJİ VE KOORDİNASYON

Hatay İçin Buradayız İnisyatifi olarak biz de insanların ve ekosistemlerin arasındaki bağları güçlendirip eşitsizlikleri azaltmak için kalkınma politikalarının bütüncül bir perspektifle ele alınması, bilimsel ve teknik verilere dayalı ve kamu yararını esas alan bir planlama anlayışıyla ortak strateji ve koordinasyon doğrultusunda hareket edilmesi gerektiği yönündeki görüşleri benimsiyoruz. Bu çerçevede yerleşim yerleri arasındaki dengesizlikleri azaltmaya ve yaşam alanlarını tüm paydaşların katılımıyla ortak tutum oluşturmak üzere, bölgeyi anlamlı bir bütünün kesitleri olarak yeniden kurmaya yönelik bir yaklaşım tarzının daha anlamlı olacağını düşünüyoruz

DOĞAYI İHMAL ETMEYEN SOSYOEKONOMİK KALKINMA

Hatay İçin Buradayız İnisyatifi'nin bu araştırma raporu, büyük yıkımlardan en fazla etkilenen yerleşimlerin başında gelen Hatay'ın Samandağ ilçesini yeniden yapılandırma çalışmalarında ekonomik faaliyetlerin

canlandırılmasına ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesine, başka bir deyişle, doğayı ihmal etmeyen sosyoekonomik kalkınma süreçlerine katkı sağlamayı amaçlıyor. Rapor, farklı disiplinlerden uzman görüşlerine olan ihtiyacın yanında halkın demokratik katılımını dikkate alıp toplumsal beklentiler doğrultusunda ve sorunlara mahallî bağlarla uyumluluk içerisinde çözümler üretebilecek projelerin geliştirilmesi gerektiği tespitinden yol alıyor. Zira planlama sürecinde uzun erimli başarılar elde etmek için toplumsal kesimlerinin katılımını; ayrıca yer bilimciler, mühendisler, kent planlamacıları, halk sağlıkçıları ve sosyal bilimciler gibi uzmanlıkların bir araya gelerek ortak stratejiler belirlemesini önemsemek izlenecek yöntemlerde çok disiplinli bir yaklaşım tarzına dikkat çekiyor. Nitekim deprem gerçekleştiğinde oluşan büyük hasarlarla baş ederek olağan yaşama dönüşü olanaklı hâle getirmek bütüncül olarak ele alınması gereken bir dizi adımı zorunlu kılıyor. Arama ve kurtarma, gıda, su ve sanitasyon gibi temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanması, kritik altyapı unsurlarının onarımı ve geçici barınakların kurulması gibi hızla gerçekleştirilmesi gereken çözümleri içeren aşamaların ardından gelinen bu noktada artık bölgede günlük rutinlerin konteyner yerleşim ünitelerinde güvenli ve sağlıklı bir biçimde devam ettirilmesi gerekiyor. Başka deyişle tüm aksaklıklara karşın bulduğumuz dönemi geçici çözümlerden sürdürülebilir yöntemlere geçiş evresi olarak tanımlamak mümkün görünüyor.

ŞEHRİN YENİDEN İNŞASINDA ÇOĞÜLCÜ, BÜTÜNCÜL YAKLAŞIM

Ancak sürecin son aşamasına gelinmedi. Son aşama, ihtiyatlı hamlelerde bulunarak kalıcı çözümlerin ve yapılaşmanın kurulmasına işaret ediyor. Bu durumda olağan yaşama dönüşün her aşaması farklı ihtiyaç ve uygulamaları gerekli kılıyor. Ayrıca kriz yönetiminin aşamalarına göre karar verme hızı da değişkenlik gösteriyor. Bugüne değin atılması gereken adımlar hızlı çözümleri gerektirirken kalıcı yaşamı tesis etmek, buyurgan ve popülist karar süreçlerine terk edilmeyecek denli özeni gerektiriyor. Sözgelimi verilecek kati hükümler kentleri eskisinden

daha dirençli hâle getirmek bir yana, meydana gelebilecek yeni afetlerde daha fazla tahribata yol açma riskini de beraberinde getirebiliyor. Ayrıca plansız yürütülen karar mekanizması, toplum içindeki eşitsizliklerin makas aralığını açarak sosyal ve ekonomik yapıların dengesiz gelişimine neden olabiliyor. Bu nedenle deprem sonrasında yıkıma uğrayan coğrafya üzerinde sadece konut odaklı düşünmek yerine bütüncül bir yaklaşım tarzını benimsemek sürecin daha sağlıklı ve sürdürülebilir ilerlemesini sağlayacaktır. Bunu başarmak için konutların yanı sıra altyapı, ulaşım, ortak alanlar, sosyal donatılar, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi yaşamın tüm alanlarını kuşatabilen bütüncül ancak esnek planlamaların yapılması gerekiyor. Bu dönemde alınacak kararların uzun yıllar boyu insanların ve ekosistemin yaşam kalitesini tayin edeceği ve gelecek nesiller için eskisinden daha nitelikli yaşam alanları etrafında, daha yaşanabilir bir Hatay'ın inşa edilmesinin imkânları düşünüldüğünde, alınacak kararlarda bilim insanların görüşleriyle halkın taleplerinin dikkate alınması ve bu süreçlere toplumun farklı kesimlerinin katılımının sağlanması önem arz ediyor. Kamu sağlığını ve yaşam kalitesini biçimlendirecek kararların düzenli ve şeffaf şekilde duyurularak bilgilendirmelerin yapılması da önem taşıyor. Bu doğrultuda araştırmamızda öncelikle Samandağ'daki üreticilerin gerek deprem öncesinde gerekse sonrasında tarım ve hayvancılık faaliyetlerindeki deneyimleriyle birlikte bu yeniden yapılanma sürecinde, gelinen aşamada, ekonomik, sosyal ve çevresel beklentilerinin ne ölçüde karşılandığına odaklanıldı. Derinlemesine görüşmeler ve odak grup toplantılarıyla yürütülen araştırmanın çıkarımları karar vericiler ve uygulayıcılar için yol haritası oluşturarak yeniden yapılanma süreçlerinin müşterek bir ortamda zemin bulmasına katkıları sağlamayı hedefledi. Musa Dağı, Kel Dağı ve Saman Dağı arasındaki eşsiz kıvrımlarda, Asî Nehri'nin Akdenizle buluştuğu bereketli delta üstünde bulunan Samandağ, coğrafi nitelikleri nedeniyle istisnai bir konumdadır. SEGE-2022 raporuna göre üçüncü kademe gelişmiş ilçeler arasında yer alan ilçe, -0,029 skorla 349. sırada ve il içerisindeki gelişmişlik sıralamasında ise yedincidir.

TOPLUMSAL BARIŞA VE BİR ARADA YAŞAMA ÖRNEK

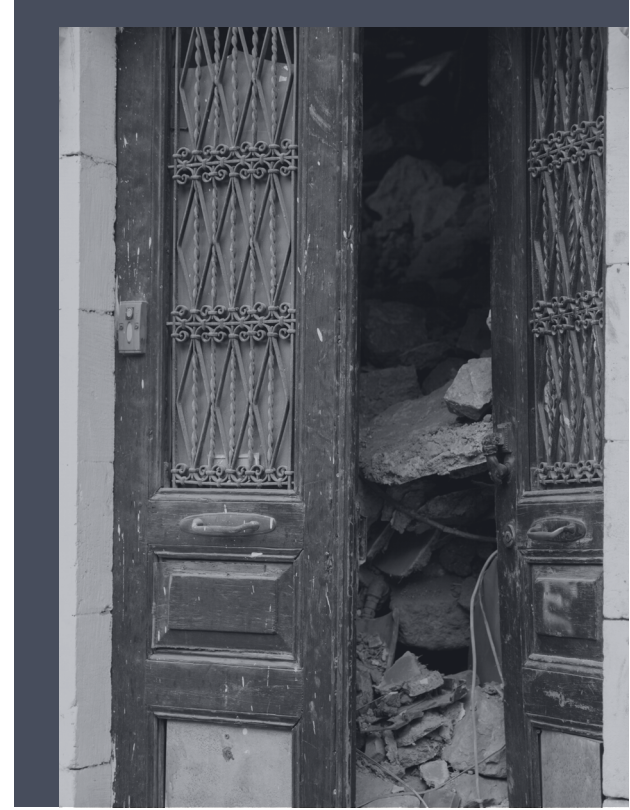
Yıkımdan büyük ölçüde etkilenen bu bölgenin yeniden yapılandırılmasında tarım ve hayvancılığın rolü önemli olacak. Bu nedenle izlenecek stratejik kararların katılımcı bir anlayışla belirlenmesi için üretim sektörlerinin depremden ne düzeyde etkilendiğini ve bu sektörlerde sürekliliğin nasıl yeniden temin edilebileceğini tespit edebilmek araştırmanın ilk amaçlarından biri oldu. Ancak öte yandan depremin etkilerini azaltarak bölgeye yaşama sevincini tekrar kazandırabilmek ekonominin yanında toplumsal ve ekolojik unsurları da dikkate alan politikalarla mümkün olabilecek. Nitekim 446 km²'lik bir alanı kapsayan ve 42 mahalleyi içerisinde barındıran bu etkileyici tarihsel ve kültürel mozaığın Arap, Ermeni ve Türkmen topluluklarına ev sahipliği yapıp etnik ve dinsel çeşitlilikle zenginleşmiş olması Türkiye'nin toplumsal barışı ve bir arada yaşamı açısından emsal teşkil ediyor. Arap Alevilerinin, başka ifadeyle Nusayrilerin çoğunluk oluşturduğu bu coğrafya Sünni, Hristiyan Ortodoks, Katolik ve Protestan ve Gregoryen olmak üzere farklı inanç gruplarını güvenle bir arada tutuyor. Türkmen ve Türk ailelerinse nüfus açısından Araplarla kıyasla azınlık durumunda olduğu biliniyor. Dolayısıyla Samandağ halkı bu özgün ahengi ve hoşgörüsüyle, kültürel varlıklarıyla bu coğrafyada barış ve huzur içinde yaşıyor. Bu nedenle Samandağ'ın yeniden yapılandırılması konu edildiğinde ilçenin tarihsel ve kültürel bakiyesini çeşitliliği içerisinde muhafaza etmek de dikkate alınması gerekenlerden.

ŞEHİRİ BİRLİKTE, YENİDEN KURMAK

Sahadan izlenimlerimize göre Samandağ halkı, sivil toplum kuruluşları ve bilim insanları bu bölgede canlılığın ve neşenin tesis edilebilmesinde karar vericilerle iş birliği içinde çalışmaya hazır ve istekli. Bu büyük yıkım, travma sürecinin ardından bölgeyi yeniden ve hatta müşterek katılım yoluyla, eskisinden daha adil, dirençli ve sağlıklı hâlde inşa etme talebini beraberinde

getirdi. Depremi ardından geliştirilen dayanışma örnekleri bunun ancak kolektif çabalarla mümkün olabileceğini gösteriyor. Ayrıca yerleşimlerin tüm gelir düzeylerine uygun olarak ve dirençli Şekilde kurulması nasıl kuvvetli temenniye toplumsal kesimler arasındaki muhabbet ortamını sürdürmek de ilçenin kendine has dinamikleri akla getirildiğinde yeniden yapılanma sürecinin sağlam temeller üstünde yükselebilmesi bakımından güncel gerekliliklerin arasında.

18

19

I Samandıĝ'da Tarımsal Faaliyetler

A. Tarımsal faaliyetlerin deprem öncesindeki durumu

22

BİTKİSEL ÜRETİM

Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü Samandağ bölgesi, son derece zengin bir ürün çeşitliliğine sahiptir. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 1991 ile 2022 yılları arasında yayımladığı verilere dayanarak Samandağ'ın deprem öncesindeki bitkisel üretim profili irdelenmiştir.

MEYVE ÜRETİMİNİN ÇENNETİNDE İSTİKRARSIZLIK

Samandağ ilçesi, bütünüyle bir meyve bahçesidir; hayli geniş tarım ürünleri yelpazesine ev sahipliği yapar. Burada yetiştirilen ürünler arasında üzüm, incir, portakal, mandalina, limon, greyfurt, turunç, elma, armut, ayva, yenedünya, şeftali, erik, kayısı, dut, nar, Trabzon hurması, zeytin, badem, ceviz, kırmızı biber, zerdali, kekik, muz, avokado ve hünnap bulunur. Tablo 1a'da, 1991-2022 yılları arasında bu ürünlerin üretim miktarları detaylı bir şekilde listelenmiştir.

	Üzüm	İncir	Elma	Armut	Ayva	Yeni dünya	Şeftali	Erik	Kayısı	Dut	Nar	Trabzon hurması	Kivi	Avokado	Hünnap
1991	1053	1073	422	166	7	72	1086	4384	761	54	290	1087	0	0	0
1992	1193	1283	393	162	6	68	1267	4798	870	52	275	1004	0	0	0
1993	883	1139	406	162	6	78	1293	5100	720	60	286	922	0	0	0
1994	750	1110	390	162	5	82	1295	5200	675	68	279	945	0	0	0
1995	600	1239	478	159	5	80	1295	5000	675	85	285	753	0	0	0
1996	600	1210	356	159	5	79	1500	5500	600	82	300	700	0	0	0
1997	600	792	356	159	5	78	1500	5200	600	82	300	700	0	0	0
1998	500	2000	405	250	7	72	1460	5240	420	90	300	690	0	0	0
1999	500	600	865	260	8	84	1575	5600	420	99	315	720	0	0	0
2000	125	480	760	270	10	113	1925	4300	390	90	432	720	0	0	0
2001	0	465	720	220	11	95	1000	3679	220	45	330	492	0	0	0
2002	0	270	900	270	14	180	2000	7875	440	120	450	450	0	0	0
2003	0	243	1200	265	14	135	2025	7000	470	108	405	540	0	0	0
2004	0	243	1200	270	13	120	2070	8000	416	108	405	540	0	0	0
2005	0	189	1200	270	13	100	2000	7750	416	96	500	520	0	0	0
2006	0	210	1225	275	14	83	2100	8000	576	145	500	700	0	0	0
2007	0	215	1105	275	14	83	2100	8000	507	145	400	700	0	0	0
2008	0	240	1125	275	14	83	2100	8000	576	145	500	700	0	0	0
2009	0	23	330	280	15	100	1818	12695	1349	6	1079	234	0	0	0
2010	0	24	220	240	10	80	1046	7280	1167	7	626	136	0	0	0
2011	0	24	220	240	11	80	1046	7280	1204	7	650	136	0	0	0
2012	0	27	245	270	15	100	1124	7520	1125	8	730	146	6	0	0
2013	0	26	221	270	14	99	1124	7499	1091	7	740	146	6	0	0
2014	0	24	218	225	11	88	942	5526	940	6	568	80	6	0	0
2015	0	24	218	225	11	88	942	5680	940	6	534	80	6	0	0
2016	0	25	183	215	8	75	908	5618	884	6	495	80	6	0	0
2017	0	24	78	206	8	83	946	5680	664	6	504	80	6	0	0
2018	0	24	79	206	8	83	946	5680	799	6	959	80	7	0	0
2019	0	23	79	203	8	81	946	5677	783	6	959	80	7	0	0
2020	0	23	79	252	11	84	1041	6248	726	7	1208	92	9	0	0
2021	0	31	89	289	14	91	1272	7844	814	12	1518	113	9	63	53
2022	0	147	82	267	14	84	831	9518	496	14	1104	113	15	68	54

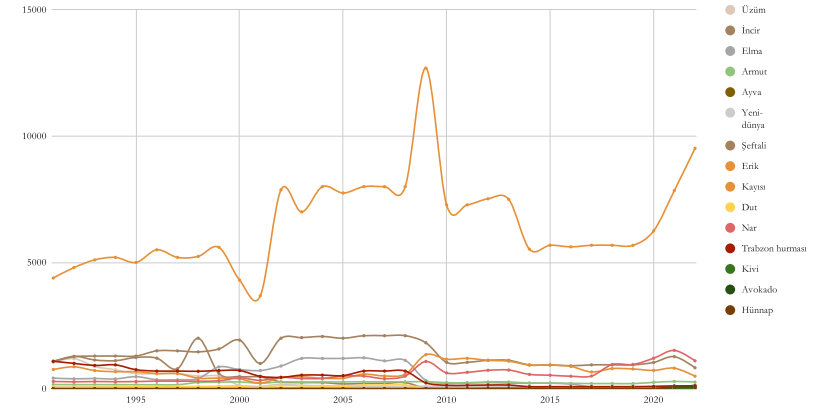
Tablo 1a. Samandağ'da meyve üretim miktarı, 1991-2022 (Ton)

[Tabloyu detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Tablo 1a'ya bakılırsa üzüm üretimi 1991-2000 döneminde gerçekleştirilmiş ancak bu tarihin ardından üretim yapılmamıştır. Diğer yandan incir üretiminde, ele alınan zaman diliminde sürekli olarak düşüş eğilimi görülmektedir. 1991 ile 2022 yılları arasındaki kıyaslama incir üretiminde yaklaşık %86 oranında bir azalmanın meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Elma üretimi ise 2003 ile 2008 yılları arasında artmış fakat bu tarihten itibaren üretimde bir azalma gerçekleşmiştir. Armut üretiminde ise dönemsel dalgalanmalar olsa dahi genel bir bakış açısından istikrarlı bir üretim seviyesi sürdürülmüştür. Armut üretimi, 2021 yılında en yüksek seviyesine ulaşarak 1991 yılına nazaran %74'lük bir artış kaydetmiştir. Ancak armut üretimi, diğer meyvelere kıyasla nispeten düşük olup minimum yıllık 5 ton, maksimum ise 15 ton olarak gerçekleşmiş-

tir. Yenedünya üretimi de yıllar boyunca önemli bir değişiklik göstermeyen diğer bir meyve türüdür. Bu meyvenin en az üretim miktarı 1992 yılında 68 ton, en yüksek üretim miktarı ise 2002 yılında 180 ton olarak belirlenmiştir. Şeftali üretimi, analiz edilen süreçte dalgalanmalara tâbi olmuştur; en düşük ile en yüksek üretim arasında yaklaşık %153'lük bir fark mevcuttur. Erik ve kayısı üretimi de benzer şekilde dönemsel dalgalanmalar göstermiş ve en yüksek üretim miktarları her iki meyve için de 2009'da kaydedilmiştir. Dut üretimi 2002'den 2008'e kadar bir artış çizgisi sergilemiş, ancak 2009 yılında üretimde belirgin bir düşüş yaşanmıştır. 2008 yılında 145 ton olan dut üretimi, bir sonraki yıl sadece 6 tona kadar düşmüştür. Nar üretiminde de yıllar boyunca dalgalanmalar gözlemlenmektedir; en yüksek üretimse 2021 yılında kaydedilmiştir. Trabzon hurması ise genel olarak azalan bir üretim trendine girmiştir. 1991 yılında 1087 ton olan üretim, 2022 yılına gelindiğinde 113 tona dek düşmüştür. Kivi üretimi 2012'de 6 ton ile başlamış ve 2022'de 15 tona ulaşmıştır. Avokado ve hünnap üretimi, sırasıyla 2021 ve 2022 yıllarında, 63 ve 68 ton ile 53 ve 54 ton olarak gerçekleştirilmiştir. Genel olarak Samandağ'da meyve üretiminde belirli bir döneme bağlı olarak değişiklik görülebilmekte ve çeşitli dış faktörlerden kaynaklı olarak dalgalanmalar yaşanabilmektedir. Bu nedenle üretim trendlerini etkileyen faktörlerin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve bunların üretim stratejileri üstündeki etkilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Şekil 1, incelediğimiz süreçte meyve üretiminin yıllara göre nasıl değiştiğini görsel olarak sunuyor.

Şekil 1 : Meyve üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

Şekil 1. Meyve üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

	Mandalin	Portakal	Limon	Greyfurt (Altıntop)	Turunç	Zeytin	Badem	Ceviz	Zerdali	Kırmızı Biber (Baharatlık)	Kekik
1991	5610	18394	2503	13	77	3043	32	130	375	156	0
1992	5486	16329	2290	2	55	3236	29	118	322	60	0
1993	4662	12975	1882	2	59	3574	27	124	320	50	0
1994	4900	12900	1920	2	60	3740	24	115	325	50	0
1995	5000	-	2000	3	48	4300	24	99	284	40	0
1996	6120	17400	2380	4	53	5920	24	85	227	40	0
1997	6210	17200	2352	17	40	4438	24	85	248	45	0
1998	6600	14560	1890	18	40	4500	21	90	174	40	0
1999	10850	15000	1980	21	60	9800	23	98	24	43	0
2000	10080	17500	1950	0	0	6660	32	65	240	166	0
2001	12000	13500	1950	0	0	3360	33	68	174	152	0
2002	16200	13500	2160	0	0	8000	40	80	270	30	0
2003	14400	11250	2160	0	0	7960	36	80	200	30	0
2004	14400	12000	2160	0	0	10280	36	80	200	336	0
2005	14400	12000	2160	0	0	11680	36	150	200	147	22
2006	15000	12800	2160	0	0	14600	45	120	220	60	150
2007	14937	13248	2192	0	0	15240	45	120	220	60	50
2008	12777	12800	2160	0	0	12070	43	120	220	61	50
2009	31125	15842	3346	105	105	15299	58	43	280	600	30
2010	31474	16406	2696	136	109	12708	35	27	140	680	30
2011	32562	18415	2568	136	116	19618	35	27	140	60	45
2012	32116	17910	2680	160	135	19851	44	29	160	598	45
2013	38241	21652	2680	200	155	15646	44	29	164	600	45
2014	35370	22188	2360	180	126	14260	41	27	144	0	23
2015	36870	31433	2360	180	126	15680	41	24	144	0	23
2016	31096	31377	1794	180	126	10273	35	22	144	0	23
2017	35554	34802	990	224	144	10110	33	21	144	0	0
2018	37571	29842	998	224	144	3691	31	19	144	0	0
2019	44801	26650	880	224	144	5540	39	15	144	0	0
2020	19700	8993	316	105	152	5520	36	17	172	0	0
2021	85946	24000	1039	210	170	11123	32	18	180	0	0
2022	79609	55883	561	84	108	20731	33	72	160	0	0

Tablo 1b. Samandağ'da meyve üretim miktarı, 1991-2022 (Ton)

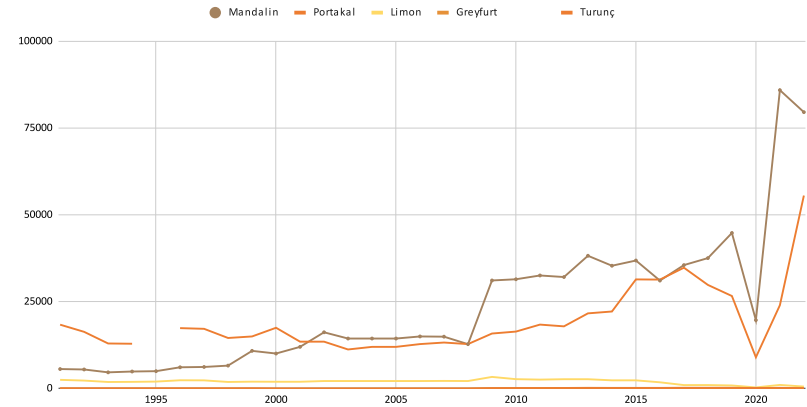
[Tabloyu detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Tablo 1b, Samandağ'da 1991 ile 2022 yılları arasında mandalina, portakal, limon, greyfurt, turunç, zeytin, badem, ceviz, zerdali, kırmızı biber ve kekik gibi seçilmiş bir dizi tarım ürününün üretim hacimlerini görselleştiriyor. Bu tablo, söz konusu ürünlerin toplam üretim miktarlarına ilişkin analiz sağlayarak ilgili dönemde hangi ürünlerin üretim hacminin artış veya azalış eğiliminde olduğunu belirlemek için önemli bir referans noktası oluşturacaktır. Tablo 1b'ye baktığımızda 2000 ile 2008 yılları arasında greyfurt ve turunç üretimi yapılmamış gibi görünmektedir. Ancak Samandağ İlçe Tarım yetkilileri ile bizzat yaptığımız görüşmeler doğrultusunda söz konusu zaman aralığında belirtilen veri girişlerinde hataların ola-

bileceğini öğrendik. Çünkü edindiğimiz bilgilerine göre belirtilen yıllarda greyfurt ve turunç üretimi gerçekleştirilmiştir. Dikkat çeken bir diğer nokta ise mandalina ve portakal üretiminin zaman içerisinde göstermiş olduğu dalgalanmalar. Özellikle 2019 yılında mandalina ve portakal üretiminde belirgin bir düşüş olduğunu görüyoruz. 2020 yılında bu düşüş daha da derinleşerek son yılların en düşük seviyesine inmiş. Bu durumun temel sebebinin, 2020 yılında küresel çapta yaşanan ve hemen her sektörü etkileyen Covid-19 pandemisi olabileceğini düşünüyoruz. Limon üretiminde zaman içerisinde ciddi dalgalanmalar gözlemlenmemiş olsa da 2016 yılından itibaren dikkat çeken bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüş, 2017 yılında bir önceki yıla oranla yaklaşık %45'lik bir orana ulaşmıştır. Ayrıca, Covid-19 pandemisinin ülkemizde yoğun bir şekilde yaşandığı 2020 yılında limon üretimi 1991 ile 2020 yılları arasında en düşük seviyeye ulaşmıştır.

Şekil 2 ise 1991 ile 2022 arasındaki mandalina, portakal, limon, greyfurt ve turunç üretimindeki değişimleri göstermektedir. Bu tablo her bir narenciye türünün zaman içerisindeki üretim trendini ve pandeminin bu trendler üzerindeki etkisini daha net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Şekil 2. Narenciye üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

Şekil 2. Narenciye üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Şekil 3, 1991 ile 2022 yılları arasında gerçekleştirilen zeytin üretiminin değişimini detaylı bir şekilde sunmaktadır. İncelenen bu uzun dönemde zeytin üretiminde önemli dalgalanmalar olduğunu gözlemleyebiliriz. Bu dalgalanmaların sebeplerini anlamak için daha kapsamlı bir analiz gerekmektedir; tür, iklim koşulları, tarımsal politikalar veya pazar dinamiklerinden kaynaklanıyor olabilir. Zeytin üretiminde en yüksek seviyelere ulaşılan yıllar 2011, 2012 ve 2020 yıllarıdır. Öte yandan son 20 yılın en düşük üretim miktarı 2018 yılındadır. Bu düşüşün sebepleri çeşitli olabilir, örneğin olumsuz iklim koşulları, hastalıklar veya tarımsal desteklerin azalması gibi. Ancak değerlendirme için daha kapsamlı bir analiz ve veri setine ihtiyaç vardır.

Şekil 3. Zeytin üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

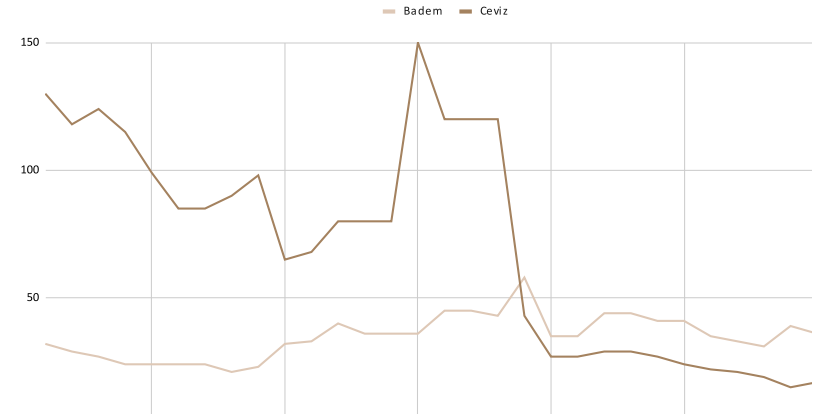

Şekil 3. Zeytin üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Şekil 4, 1991-2022 yılları arasında badem ve ceviz üretiminin değişimini göstermektedir. Her iki meyvenin üretiminde farklı eğilimler gözlemlenmektedir. Bu farklı eğilimler, yetiştirme koşulları, iklim faktörleri, pazar talepleri gibi çeşitli faktörlere bağlı olabilir. Badem üretiminde 2002 ile 2009 yılları arasında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Öte yandan ceviz üretimi aynı yıllar arasında farklı bir eğilim göstermiştir. Ceviz üretimi önce bir artış, ardından bir azalış trendi izlemiştir. Ceviz üretimindeki en yüksek seviye 2005'te 150 tonla gerçekleşmiştir. Ancak bu pikten sonra üretim azalmaya başlamış ve 2021 yılında 18 ton seviyesine düşmüştür.

Şekil 4. Badem ve ceviz üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

Şekil 4. Badem ve ceviz üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

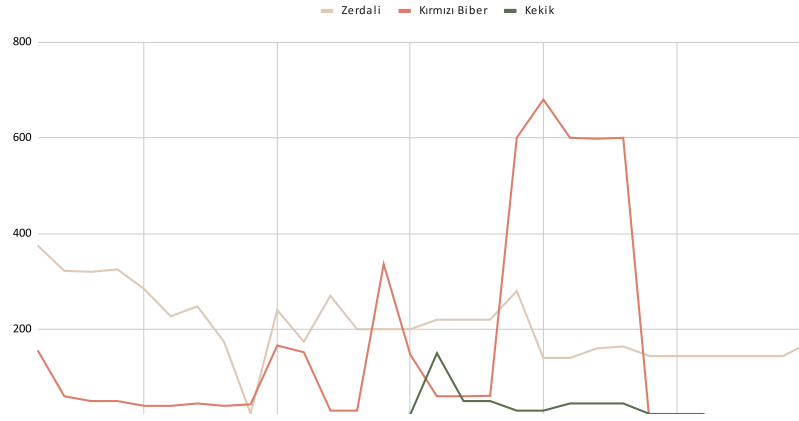
[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

SEBZE ÜRETİMİ: CİDDİ DÜŞÜŞLER

Şekil 5, Samandağ'ın 1991-2022 yılları arasında zerdali, kırmızı biber ve kekik üretim trendlerini görselleştirir. Kırmızı biber üretiminde dikkat çekici dalgalanmalar görülürken bu durumun temel sebebi, örtü altı tarım uygulamaları ve ilgili ürün rotasyonlarıdır. Veriler, kırmızı biber üretiminin özellikle domatesle rekabet hâlinde olduğu diğer örtü altı ürünlerin üretimiyle ters orantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Çiftçilerin belirli üretim dönemlerinde kırmızı biber yerine domates yetiştirmeyi seçmeleri, bu üretim trendindeki dalgalanmalara yol açmaktadır. Öte yandan kekik üretimi, uzun bir süre boyunca doğada kendiliğinden yetişen ürünlerin hasadı şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ancak bu durum 2018 yılından itibaren değişiklik göstermiş ve kekik üretimi, fidan yetiştiriciliği yöntemiyle yapılar hâle gelmiştir.

Samandağ'ın sebze üretimine yönelik yapılacak değerlendirmeler bölgede kapsamlı bir ürün çeşitliliğinin bulunduğunu belirgin bir şekilde ortaya koyacaktır. Tablo 2, 1991-2022 yılları arasında belirli birtakım sebzelerin üretim miktarlarını bir liste biçimde sergilemektedir.

Şekil 5. Zerdali, kırmızı biber ve kekik üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

Şekil 5. Zerdali, kırmızı biber ve kekik üretiminin 1991-2022 yılları arasındaki değişimi

[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

	Domates	Hıyar	Biber	Patlıcan	Kabak	Bezelye	Fasulye	Karna- bahar	Lahana	Marul	Turp
1991	97146	16390	42866	20786	12553	742	3259	1890	4640	1088	920
1992	96040	17995	36977	21707	13820	720	3020	2000	4080	1360	880
1993	111748	18622	37912	22072	11325	647	2764	2000	3832	1412	637
1994	114750	18350	40967	19168	11076	800	2441	2000	2800	1700	440
1995	115100	17365	25687	19305	10045	800	3046	2000	1680	1440	220
1996	143100	16400	42116	20320	12737	800	1822	2000	1960	1760	220
1997	146830	17345	56106	13876	11072	800	3022	1800	2200	1700	220
1998	116266	15330	53822	18138	9012	600	2422	1700	1875	1530	250
1999	108073	13132	52430	25984	8024	414	350	1393	1736	990	60
2000	138865	18814	50130	28677	9331	750	2000	1500	1500	1500	300
2001	126400	18496	45668	25276	8482	700	2074	1400	1400	1400	280
2002	138895	18056	50135	27477	9331	750	2000	1500	1500	1500	300
2003	127154	18820	6335	32414	9323	600	3000	1050	1200	1000	300
2004	127154	18820	52135	27165	9323	600	3000	1050	1200	1000	300
2005	127154	20320	52140	28665	12323	600	3000	700	1000	1200	300
2006	127734	20476	52488	31872	12374	200	3000	700	1400	1200	300
2007	87160	20320	44135	31665	12323	200	1000	700	1400	1200	300
2008	79160	20320	43357	31665	12323	200	1000	800	1400	1200	300
2009	67160	28820	41085	31665	16823	440	1500	720	1400	1245	400
2010	68660	28870	41415	37100	18204	480	1950	720	800	1350	400
2011	65010	30740	41323	37861	17276	540	1800	600	840	1350	400
2012	36303	3869	14002	18474	3917	540	1200	600	840	1080	400
2013	37168	3868	13987	18466	3916	540	1199	525	840	1080	400
2014	33278	3491	13019	16346	3133	396	995	525	740	1044	352
2015	35378	3467	13019	16346	3133	396	995	525	740	1044	352
2016	39584	4130	13621	10359	3339	396	992	188	739	1038	343
2017	27938	2259	8360	6823	478	12	350	187	405	444	352
2018	20916	1559	4984	5297	267	84	250	187	345	204	352
2019	19283	1726	5227	5214	267	204	500	240	345	204	350
2020	14725	2120	4541	2320	325	260	605	255	459	338	420
2021	13929	2443	5009	1593	293	290	788	248	520	375	450
2022	12171	2110	4628	920	273	250	366	248	500	300	425

Tablo 2. Samandağ'da sebze üretim miktarı, 1991-2022 (Ton)

*TÜİK 2022 yılı verileri geçicidir.

[Tabloyu detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Bu tablo incelendiğinde, bütün sebzelerin üretiminde ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir. Domates üretimi, 1991-2006 yılları arasında gözle görülür bir artış sergilemiş, gelgelelim 2008'den beri dramatik bir düşüşle karşılaşmıştır. 2006'daki domates üretimiyle 2022'deki üretim miktarı karşılaştırıldığında yaklaşık %91'lik bir azalma gerçekleşmiştir. Hıyar üretimi açısından 2012'den bu yana üretimde bariz bir düşüş başlamıştır; 2011'e kıyasla 2012'deki üretimde %87'lik bir düşüş görülmüştür. Bu keskin düşüşün ardından hıyar üretimi genel olarak azalan bir trend içinde bulunmuştur. Biber, patlıcan ve kabak üretimi 2012'de hıyar üretiminde görülen düşüşe benzer şekilde azalış sergilemiştir; bu azalış oranları sırasıyla %66, %51 ve %77 olarak kaydedilmiştir. Görüşmelerimizde, Samandağ İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden edindiğimiz bilgilere göre kabak üretimi artık çiftçilerin tercih listesinde yer almamakta, zira ihraç edilmemektedir. Örtü altı üretimde, yıllık çiftçi tercihleri nedeniyle sürekli değişen üretim trendi belirginleşmektedir. Bu veri seti, belirli dönemlerdeki çiftçi tercihlerinin de sebze üretimi üzerinde ne derece etkili olduğunu göstermektedir.

TAHIL VE DİĞER BİTKİSEL ÜRÜNLER; BESİCİLİĞİN KRİZINE DOĞRU...

Tablo 3'te 1991-2022 yılları aralığında yetiştirilen tahıl ve diğer bitkisel ürünler gösterilmiştir.

	Buğday	Mısır (Dane)	Arpa	Yulaf	Patates	Bakla	Bezelye	Nohut	Fasulye (Kuru)	Mercimek (Yeşil)	Yer Fıstığı	Tütün	Fig	Yonca
1991	9366	220	186	240	6118	212	144	153	98	239	1164	0	0	0
1992	9641	130	220	200	5700	135	108	105	104	210	915	0	0	0
1993	9717	0	164	141	6226	125	60	69	51	207	668	0	0	0
1994	9364	0	118	84	7291	123	37	53	45	156	353	120	0	0
1995	7989	0	88	72	10882	100	32	45	0	120	331	146	0	0
1996	9564	0	155	90	7774	75	24	42	0	140	649	161	0	0
1997	9822	0	129	93	9834	0	0	34	0	35	2248	471	0	0
1998	10885	0	135	49	8141	0	16	32	0	0	220	134	0	0
1999	10271	0	121	76	8548	0	14	30	0	0	234	110	0	0
2000	9449	7	38	1000	8616	0	15	21	0	0	267	75	0	0
2001	6735	55	29	29	11200	0	13	22	0	0	262	79	0	0
2002	7277	0	34	22	9596	0	13	36	0	0	23	68	0	0
2003	7215	0	35	21	9949	0	21	36	0	0	0	106	0	0
2004	7628	0	34	24	9912	0	14	36	0	0	0	23	0	0
2005	7563	0	48	37	6250	0	15	35	0	0	0	18	0	0
2006	9000	0	94	40	12500	0	15	38	0	0	0	18	0	0
2007	9132	30	100	1250	1250	0	15	38	0	0	0	12	0	0
2008	8950	34	43	30	1808	0	15	23	0	0	0	16	654	0
2009	6690	64	53	63	2500	0	38	30	0	0	0	0	131	0
2010	5553	50	52	63	2000	0	48	30	0	0	0	6	300	0
2011	7062	67	60	50	1875	0	61	32	0	0	0	40	400	0
2012	1200	77	74	50	1870	0	62	32	0	0	0	3	400	0
2013	6662	79	70	47	1872	0	63	41	0	0	0	1	400	0
2014	5794	62	64	48	1875	0	63	32	0	0	0	1	0	0
2015	7087	53	67	45	1790	0	63	32	0	0	0	0	0	0
2016	5976	45	100	2	1653	0	61	36	0	0	0	0	0	0
2017	1909	36	0	5	184	0	0	4	0	0	0	0	0	0
2018	1874	30	0	2	186	0	0	3	0	0	0	0	0	0
2019	2469	50	0	5	186	0	0	2	0	0	0	0	0	0
2020	2478	141	0	8	765	0	0	5	0	0	148	1	0	0
2021	3369	82	0	10	883	0	0	7	0	0	203	0	40	55
2022	2668	85	0	6	868	0	0	6	0	0	184	3	0	50

Tablo 3. Samandağ'da sebze ve tahıl üretim miktarı, 1991-2022 (Ton)

[Tabloyu detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Tablo 3'e göre buğday, arpa ve yulaf üretimi yıllar boyunca düşüş eğilimi göstermiştir. 2022'de buğday üretimi 1991'e göre yaklaşık %72 azalmıştır. Öte yandan 2017'den itibaren arpa üretiminin yapılmadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde yulaf üretim yaşanmış, 2022'deki üretim, 1991'e göre %98'lik bir düşüş göstermiştir. Bu durum Samandağ'da buğday, arpa ve yulaf gibi tahıl ürünlerinin yetiştiriciliğinin azalması ve söz konusu tarım arazilerinin zaman içinde seralar

ve bahçeler için kullanılmasının tercih edilmesiyle ilişkili olarak görünmektedir. Patates, bezelye ve nohut üretimlerinde de yıllar boyunca azalış olduğu belirlenmiştir. 2022'deki patates üretimi 1991'e göre yaklaşık %86 oranında azalmıştır. Aynı zamanda 2017'den itibaren bezelye üretiminin durduğu görülmektedir. Ek olarak bakla üretiminin 1997'den itibaren kuru fasulye üretiminin 1995'ten itibaren ve yeşil mercimek üretiminin 1998'den itibaren yapılmadığı belirlenmiştir. Yerkıstığı üretimi 2003 ile 2019 yılları arasında durmuşsa da son üç yılda yeniden başlamıştır. Tütün üretimi ise son on yılda hayli değişiklik sergilemiş, zaman zaman birkaç ton üretilmiş ya da üretim tamamen durmuştur. Fiğ ve yonca üretimine gelindiğinde, fiğ 2008 ile 2013 yılları arasında ve 2021'de hiç üretilmiştir; en yüksek üretim 654 ton ile 2008 yılında gerçekleşmiş ve 2021'de bu miktar 40 tona düşmüştür. Yonca ise sadece 2021 ve 2022 yıllarında üretilmiş olup sırasıyla 55 ve 50 ton üretim gerçekleştirilmiştir. Fiğ ve yonca genellikle hayvan yemi olarak kullanılır. Bu ürünlerin üretiminin düşük olması depremin ardından yem krizini tetiklemiştir. Çiftçilerin hayvanlarını satın aldıkları hazır yemlerle beslemeye başlaması ve geleneksel yem üretimi ve depolama yöntemlerinin terki, depremde besiciliğin bu krizini belirginleştirmiştir.

AZALAN TARIM ALANLARI

Tablo 4, Samandağ ilçesinin 1995 ile 2022 yılları arasındaki tarım alanları göstermektedir.

	Toplam Alan (Dekar)	Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alanı (Dekar)	Nadas Alanı (Dekar)	Sebze Alanı (Dekar)	Meyveler, İçecekler ve Baharat Bitkileri Alanı (Dekar)
1995	166190	50710	0	95580	19900
1996	177520	49700	0	99170	28650
1997	185960	50290	0	106780	28890
1998	183660	51920	3000	98850	29890
1999	191170	49900	3000	98800	39470
2000	188010	51300	0	97500	39210
2001	187040	47820	0	98910	40310
2002	186520	44050	0	99200	43270
2003	186580	42160	0	97580	4684
2004	191940	41730	0	97440	52770
2005	197890	42280	0	100090	55520
2006	194700	38621	0	101989	54090
2007	169589	34028	0	79759	55802
2008	168494	34052	0	78620	55822
2009	173615	34329	0	77396	61890
2010	176042	33983	0	80120	61939
2011	177668	35536	0	80200	61932
2012	149796,27	35803,27	0	51458	62535
2013	146882	33410	0	50403	63069
2014	117641	28863	0	42593	46185
2015	117547	28496	0	42866	46185
2016	117309	28288	0	42866	46155
2017	90874	10108	0	19903	60863
2018	115558	9954	500	17800	87304
2019	115549	9396	200	18649	87304
2020	114319	10238	300	17034	86747
2021	112752	9297	200	16467	86788
2022	112729	9495	300	16135	86799

Tablo 4. Samandağ'da tarım alanları, 1991-2022

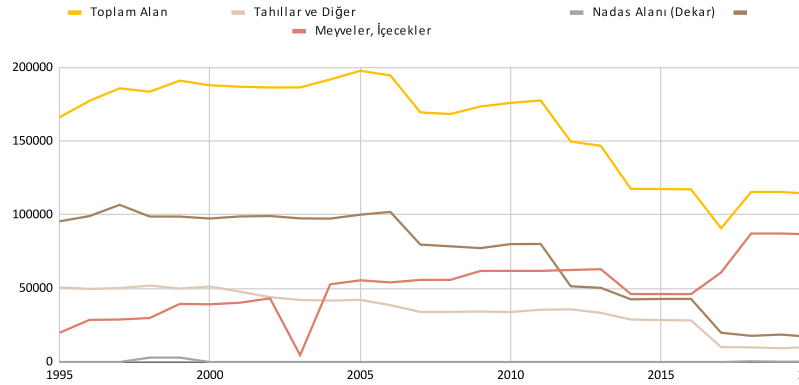
[Tabloyu detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Tablo 4'teki veriler yıllar içerisinde toplam tarım alanlarının azaldığına işaret etmektedir. Bu azalma tarım alanlarının imar uygulamaları sonucunda parçalanması ve ayrıca yüksek girdi maliyetlerinin çiftçileri üretimden vazgeçmeye itmesiyle ilişkilendirilebilir. Tahıl üretimi için ayrılan alanların daha yüksek bir kârlılık potansiyeli nedeniyle bahçe ve sera kullanımına dönüştürülmesi tahıl üretim alanlarında belirgin bir azalmaya yol açmıştır. Özellikle daha yüksek kâr oranı sunan fidancılık, seralar için daha

fazla cazip bir hâle gelmiştir. Buna ek olarak sebze yetiştirme alanları azalırken meyve, içecek ve baharat bitkileri yetiştirme alanları da genişlemiştir. Şekil 6 ise söz konusu tarım alanlarındaki değişimleri görselleştirmektedir.

üretimi nasıl etkilediği ve çiftçileri üretimden vazgeçmeye ittiği üstüne ciddi endişeler söz konusu. Nadasa bırakılan arazilerin artması, gıda güvencesi ve tarım ürünleri arzı üzerinde potansiyel risk oluşturabilir. Bu nedenle tarımsal politikaların gözden geçirilmesi ve çiftçilerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesine yönelik stratejilerin benimsenmesi acil bir gereklilik gibi ortaya çıkmaktadır.

Şekil 6. Samandağ'da 1991-2022 yılları arasında tarım alanlarındaki değişim

Şekil 6. Samandağ'da 1991-2022 yılları arasında tarım alanlarındaki değişim

[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Tablo 4'e bakıldığında 2018 yılından itibaren nadasa bırakılan alanların artış gösterdiği anlaşılıyor. Bu durum Türkiye'nin yaşadığı ekonomik krizin bir sonucu olabilir. Yüksek mazot fiyatları, düşük tarım ürünü taban fiyatları ve çiftçinin yeterli destek alamaması gibi sorunlu tarım politikaları ya da kuraklığa bağlı olarak, çiftçinin üretimi durdurmasına ve arazilerini nadasa bırakmasına yol açmış. Bu olumsuz trend, aslında tarımsal politikalarda yapılması gereken değişiklikleri ve çiftçiler üzerindeki ekonomik baskıları açıkça ortaya koyuyor. Bu noktada çiftçilerin ekonomik zorluklarla karşı karşıya kaldığı bu dönemde tarım politikalarının ve desteklerinin önemini altını çizmek gerekiyor. Nitekim ilçede ekonomik koşulların tarımsal

B. Üreticiler anlatıyor: Deprem sonrası tarımsal üretim

38

Hiç şüphesiz, Samandağ'daki büyük yıkımının ardından hayatın olağan akışına dönmesi ve yaşama sevincinin yeniden yeşertilebilmesi zorlu ve karmaşık bir süreci gerektiriyor. Özellikle tarımsal üretimin yoğun gerçekleştirildiği bölgelerde bu daha da belirgin bir hâlde. Deprem sonrası Samandağ'da yaşanan tarımsal üretim ve aynı zamanda barınma sorunlarının nasıl iç içe geçip bölge halkının yaşamını da nasıl olumsuz etkilediğini ele alalım. Bu noktada özellikle üreticilerin deneyimlerinden yola çıkmak önem kazanıyor. Şimdi, depremin tarım üzerindeki etkilerini ve buna bağlı olarak gelişen ekonomik ve sosyal sonuçları mercek altına alıyoruz.

SERALARDA YAŞAMAK İNSAN SAĞLIĞINI VE TARIMSAL FAALİYETLERİ OLUMSUZ ETKİLİYOR

Sahadan gözlemlerle bölgede, öncelikle tarımda yaşanan sorunlarla barınma sorunu arasında karşılıklı ilişkilerin bulunduğunu tespit etmek hiç zor değil. Bu ilişkiyi Tomruksuyu'ndaki deneyimler üzerinden örnekleyelim. Karaçay ve Tomruksuyu Koordinasyonundan sanatçı Ümit Güç, Tomruksuyu Mahallesi'nin Hatay'ın birçok bölgesinde olduğu gibi yaşanan kayıp ve tahribatlardan etkilendiğini belirtti. Ancak bu yerleşimin sosyal ve fizikî bakımdan daha dayanıklı çıktığı gözlemleniyor. Güç, Antakya'dan yaklaşık 700 bin kişinin göç ettiğini tahmin ettiklerini ve Samandağ kent merkezi açısından da durumun bundan farklı olmadığını kenara not ediyor. Fakat depremin ardından başka illere göç etmek istemeyenlerin yoğunluklu olarak burada, Karaçay Bucağı ve Tomruksuyu beldelerinde toplandığını söyleyen Güç, bu durumun söz konusu köyleri önemli yerleşimler hâline getirdiğini vurguluyor. Çadır sıkıntısı nedeniyle insanların seralarda yaşamaya başladığını belirten Güç, görüşmemizde bunun insan sağlığını ve tarımsal faaliyetleri olumsuz yönde etkilediğini şöyle dile getiriyor: "Mart ayında ekim yapılmaya başlanması nedeniyle sürekli olarak tarımsal ilaçlama da yapılıyor. Tabii bunun insan sağlığını olumsuz etkilemesi kaçınılmaz." İnsanlar, ilaçlamanın yoğun olarak yapıldığı yerlerde yaşamak zorunda. Dolayısıyla yüksek bir düzeyde kimyasal etkilere maruz kalınıyor. Sahadan edindiğimiz gözlemlere bakılırsa bilinçsiz bir biçimde yapılan ilaçlamalar sonucunda kusma ve zehirlenme vakalarında bir artış var. Bedii Sabuncu Koordinasyon Merkezine ulaşan bilgiler doğrultusunda dayanışma toplulukları, kusma ve zehirlenme vakalarının yaşandığı yerlere çadır ulaştırılarak bu soruna geçici çözümler aradı. Ancak çadır temin etme ve kurma çalışmaları yetersiz kaldı. Güç, büyük ölçekli barınma sorunları karşısında daha hızlı hareket edilmesi gerektiği kanaatinde. İnsanların tekrar üretime teşvik edilmesi bu açıdan da acil bir gereklilik olarak göze çarpıyor. Güç, bir sonraki yılın tarımsal üretiminin düşmemesi için Mart ve Nisan aylarının kritik zamanlar olduğunu ve en kısa sürede bu çerçevede adımlar atılması gerektiğini ifade etmiş-

39

ti. İşte bu notlarımız da deprem sonrasında yaşanan göç ve yerleşim sorunlarının tarım ve hayvancılık faaliyetlerini nasıl etkilediğine dair önemli bir örnek olacak.

SULAMA KANALLARI ZARAR GÖRDÜ

Depremin sonrasında Tomruksuyu Mahallesi'nde tarımsal faaliyetlerin nasıl etkilendiğini öğrenmek için görüştüğümüz kişilerden öğretmen Hasan Dik, mahallede büyük oranda her ailenin kendine ait seralarının mevcut olduğunu belirtiyor. Bu seralar profesyonel olmasa bile ürünlerin soğuktan korunması için düzenlenmiş. Çadır yetersizliği nedeniyle depremden etkilenenlerin bu seralarda yaşamaya başladığını ifade eden Dik, ortalama 40 m²'lik seraların genellikle birkaç ailenin barındığı yerlere dönüştüğünü ifade etti. Bu mecburi durumun tarımsal faaliyetleri olumsuz yönde etkilediğini vurgulayan Dik, "Ürün yetiştirilmesi için tasarlanan seralar artık insanların geçici yaşam alanları oldu," diyor. Çadır problemi ne acil olarak çözüm bulunmaması durumunda Dik, "bir sonraki yılda tarımsal faaliyette yaklaşık %80 oranında bir düşüş yaşanacağını" değerlendiriyor. Ayrıca Dik, deprem sonrasında altyapının da büyük oranda tahrip olması nedeniyle hem elektrik hem de sulama problemlerinin baş gösterdiğini belirtiyor. Bu arada depremin gerçekleştiği soğuk havalarda jeneratöre ihtiyaç duyulması nedeniyle seraların ısıtılması da yapılamadı. Görüşmelerin yapıldığı Şubat-Mayıs 2023 itibarıyla, sulama kanalları ve pompalarının hasar görmesi üzerine yine ilerleyen süreçlerde de su sıkıntısının devam edeceği anlaşıyordu. Dik, bu sürecin tarımsal faaliyetlerin azalmasıyla sonuçlanacağını ve bilhassa bu bölgedeki küçük üreticiler için önemli ekonomik kaybın kaçınılmaz olduğunu dile getiriyor.

GELECEĞE DAİR ENDİŞELER: "ÖNÜMÜZÜ GÖREMİYORUZ!"

Antakya'nın General Şükrü Kanatlı Mahallesi'nde narenciye üreticisi ve okul servisçisi olarak çalışan Murat Dönmezle gerçekleştirdiğimiz röportajda da yine depre-

min tarımsal faaliyetler üstüne etkileri öne çıktı. Dönmez, 17 dönüm portakal bahçesi bulunduğunu, geçen yılda 30 tonluk üretim gerçekleştirdiğini belirtip ürünlerini genellikle tüccarlar aracılığıyla İskenderun hâline sattıklarını ve ayrıca hem iç piyasaya hem de Ukrayna ve Rusya gibi ülkelere ihracat gerçekleştirdiklerini ifade etti. Geçen sene yaklaşık 150 bin TL gelir elde ettiğini söyleyen Dönmez, Şükrü Kanatlı'da "hem narenciye yetiştirilir hem de domates, biber, salatalık gibi sebze seracılığı yapılır," diye konuşuyor. Ayrıca üretici, depremin öncesinde dahi hayvancılık tarafında son beş yılda yaklaşık %70 oranında azalma yaşandığını belirterek yüksek yem fiyatlarının etkisine değindi. Depremlerde evinin ağır hasar gördüğünü dile getiren Dönmez, portakallarının ağaçlarda kalma ihtimali olduğuna vurgu yaptı. İki çocuğunun üniversite eğitimi aldığını, buna karşın şimdiden ekonomik zarara uğradığını sözlerine ekleyen Dönmez, bölgede yaşanan müşterek bir duyguyu sadece iki sözcükle, "önümüzü göremiyoruz," diyerek özetledi. Bu duygunun altının çizilmesi önemli olacak. Bölgede büyük bir belirsizlik nedeniyle insanlar ekonomik faaliyetleri ve gelecekleri hakkında herhangi bir tahayyülde bulunamıyor

"ÜRETİCİ DESTEKLENMEZSE ÇOK CİDDİ MAGDURİYETLER YAŞANACAK,"

Samandağ'ın Kapısuyu Köyü'nde tarımsal üretici Ceyhan Sat ise ilçede tarımsal faaliyetlerin büyük bölümünün burada gerçekleştiğini belirtti. Sat, "Kapısuyu'nun yaklaşık %80'ni tarımsal üretim yapmaktadır," ifadesini kullanıyor. Kışın domates, biber, dereotu, maydanoz ve fıstık üretiliyor; yazınsa mısır, fıstık ve patlıcan üretimi yapıldığı belirtiliyor. 1.250 m²'lik bir serayla 30 ila 35 ton domates üretimi yaptığını söyleyen Sat da ürünlerini İskenderun hâline satıyor. Deprem sonrasında alış fiyatlarının düştüğünü ve fırsatçılıkla karşı karşıya kaldıklarını dile getiren Ceyhan Sat, "üretici desteklenmez ve alış fiyatları makul seviyelere yükseltilmezse çok ciddi mağduriyetler yaşanacak," diye görüşlerini belirtiyor.

TARIM TATMİN EDİCİ BİR GELİR KAPISI OLMAKTAN UZAK

Samandağ'a bağlı Huzurlu Köyü'nde üretici olan Hakan Az da verdiği röportajında mahallede önemli düzeyde bitkisel ve hayvansal üretim yapıldığını belirtti. Narenciye, zeytincilik, erik, kayısı ve seftali üretimi yapıldığını aktaran Az, mahallenin üçte ikisinin tarım bölgesi olduğunu dile getirdi. Huzurlu Köyü'nde buğday üretiminin yapıldığını belirten Az, bitkisel üretimlerin toptancı hâllerine satıldığını ve bunların gelirinden hane halkının temel ihtiyaçlarının karşıladığını söylüyor. Ancak Az'a göre deprem öncesindeki durum dahi dikkate alınsa tarım tatmin edici bir gelir kapısı olmaktan uzak. Dolayısıyla bu görüşmelerimiz çiftçilerin güvencesizliklerini yansıtıyor.

TARIMSAL ÜRETİMİN DEVAMLILIĞINI SAĞLAMAK

Depremden sonra Samandağ kırsalında felaketin tarımsal üretim üstüne etkilerini göz önüne seren bu kanı ve deneyimler, afetlerin sadece fiziksel hasarla sınırlı olmadığını aynı zamanda toplulukların sosyal ve ekonomik yaşamlarını derinden etkilediğini gösteriyor. Bu, özellikle tarımsal üretimde bulunarak geçimini sadece bu yolla sağlayan kesimler için geçerli. Deprem sonrasında yaşanan tarımsal üretimdeki düşüş ve ekonomik zorluklar yetkililerin ve ilgili kurumların acil olarak bir dizi çözüm önerileri geliştirmesi gerektiğini açığa seriyor. Öncelikle, depremden etkilenenlerin barınma sorunlarının hızlıca çözülmesi ve seraların tekrar tarımsal üretime tahsis edilmesi gerekmekte. Yıkılan altyapının onarılması ve sulama sistemlerinin yeniden çalışır bir hâle getirilmesi tarımsal üretimin devamlılığını sağlayacak. Üreticilere sağlanacak mali destek ve makul alış fiyatlarının belirlenmesiyle deprem sonrası yaşanan ekonomik kayıpların telafi edilmesi ve tarımsal faaliyetlerin teşviki sağlanabilir. Ayrıca küçük üreticilere yönelik çeşitli eğitim ve teknik destek sağlanıp daha verimli tarım uygulamalarının benimsenmesi de teşvik edilmelidir. Ancak bu türden önlemlerle toplumsal olarak yeniden yapılanmaya ve üretimin sürdürülebilirliğine katkı sunmak imkânlar dahilinde kalabilecek.

1. Defne üretimi ve gelir potansiyeli

Batıyaz Mahallesi'nin muhtarı Doğan Halistürk ve ayrıca üretici Agop Çapar ile yaptığımız görüşmelerimizden elde edilen bilgiler ışığında bakılırsa, bu bölgede defne ağacının yaprak ve tohumlarının işlenmesi son derece önemli bir gelir kaynağı olarak ön plana çıkıyor. Nitekim doğada kendiliğinden yetişebilen defne ağacı, kıymetli bir tıbbi ve aromatik, baharat bitkisi olarak kayıtlara geçiyor. Muhtar Halistürk'e göre 10 ton defne ürünleri bir sezonda fabrika tarafından işletiliyor. Defne ağacı ağırlıkla, ilçesine ismini veren Defne ve Yayladağı ilçeleriyle birlikte Musa Dağı civarlarında bulunuyor. Daha çok Çamlıyayla, Büyükoba, Ceylandere, Seldiren ve Yeniköy gibi ormanlık köylerinde yaşayan halk defne yapraklarını ve tohumlarını toplayarak geçimlerine katkıda bulunuyor. Defnenin hem uçucu hem de sabit yağı kozmetik, parfümeri, tıp ve gıda sektörlerinde kullanılmakta. Ayrıca defne yaprakları kurutulmuş hem iç piyasaya hem de yurtdışına satılıyor. Görüşmemizde üretici Agop Çapar, defneyle ilgili olarak sözlerine şu şekilde başlamıştı: "Hatay'ın önemli simgelerinden olan bu ağaç doğada yabancı olarak yetişmektedir. Bugüne kadar yöre halkı, küçük ölçeklerde kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla defne yağı ve sabunu üretmiştir. Öte yandan tıbbi, aromatik özelliği, ilaç ve kozmetik sanayisinde kullanılması, baharat olarak değerlendirilmesi, uçucu yağlarının ve yağının çeşitli alanlarda değerlendirilebilmesi ve pelet şeklinde yakıt olarak kullanılmasından ötürü defne talebi gittikçe artmaktadır. Önemli geçim kaynağı olan defne yaprakları Almanya, İsveç, Hollanda ve ABD'ye ihraç ediliyor." Ancak depremin sonrasında üreticinin en büyük handikabı bahçesindeki mahsulü satıp satamayacağı konusundaki endişeler olarak netlik kazanmış durumda. Üreticilerin bu açıklamaları dikkate alındığında defne ağacının ciddi gelir potansiyelinin farkına varılmasına rağmen bunun tam anlamıyla kullanılmadığı görülüyor. Bunun çözümü için defne ağacının ekonomik değerinin daha iyi anlaşılması ve yöre halkının bu doğal kaynağı daha işlek bir şekilde değerlendirebileceği yeterliliklere ulaşmasına katkı sağlanması önemli. Defne üretimi ve

işlenmesine yönelik destekler, bu alandaki bilinirliği ve yatırımları artırarak sürdürülebilir kullanımını sağlamak, halkın ekonomik refahını artırmak için önemli adımlar. Bu doğrultuda defne ağacının değerinden çok daha fazla yararlanabilmek adına destek ve teşviklerle halkın bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi son derece yerinde olacak

faaliyetinin yoğun gübre tüketimi sorununu beraberinde getirdiğini de sözlerine ekledi. Bu durumun çevresel sürdürülebilirlik açısından dikkat çeken bir sorun olduğu anlaşılıyor. Bu konuda çevre dostu gübreleme tekniklerinin kullanılması önerilebilir. Ayrıca tarım ve çevre yönetiminde kullanılan teknolojik araçlar ve yöntemler, gübre tüketimini optimize etmeye ve çevreye olan etkisini azaltmaya yardımcı olabilir. Şüphesiz bu çözümler, Fidanlı Mahallesi'nin fidancılıktaki söz konusu potansiyelini daha nitelikli biçimde geliştirmesine yardımcı olacak

DEPREM GÜBRE, ELEKTRİK VE MAZOT FİYATLARINDAKİ ARTIŞA DAYANMA GÜCÜNÜ ZORLAŞTIRDI

2. Fidancılıkta atık yönetimi ve kimyasal kullanımı

44

Fidanlı Mahallesi, ismiyle müsemma, dünyaya dahi nefes aldırarak seviyede fidan üretiminin öncülüğünü yapıyor. Muhtar Serkan Mısraklı'nın belirttiği gibi bu mahalle güçlü bir üretici. Bu alanda 10 köy müşterek olarak toplamda 250 milyon TL düzeyinde ekonomik hacme sahip. Bu durum fidancılığın diğer tarımsal faaliyetleri %70'lik kâr oranıyla gölgede bıraktığını açığa seriyor. Fidanlı, Türkiye'nin fidan ihtiyacının %80'ini karşılayarak ülkenin bu alanda öne çıkmasına katkı sağlıyor. Ayrıca yurtdışına ihracat yapıldığını belirten Mısraklı, mahallenin uluslararası alanda da etkin bir rol üstlendiğini vurguluyor. Mısraklı'ya göre en çok üretilen fidan narenciye türünde. Bundan yıllık, ortalama 7-8 milyon adet üretilerek Adana, Mersin ve Antalya'ya gönderilmesine ek olarak Özbekistan, Azerbaycan ve Gürcistan'a da ihraç ediliyor. Zeytin fidan üretimi de önemli paya sahip olarak Ukrayna savaşından sonra artış göstermiş. Ayrıca yıllık, ortalama 2 milyon düzeyindeki hurma fidanı üretimi ülkenin geniş alanlarına ve Azerbaycan ve Gürcistan gibi ülkelere ihraç ediliyor. Tüm bunlara karşın Mısraklı, fidancılık

Fidanlı Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin varlığının, mahallenin bahsedilen başarısının altında yatan en önemli faktör olduğu görülüyor. Fidanlı Tarımsal Kalkınma Kooperatifini oluşturan 42 fidan üreticisi, bölgedeki 74 üreticinin önemli bir kısmını temsil ediyor. Kooperatif başkanı Mehmet Kondakçı'ya göre geçen sene 30-40 milyon aşılı fidan üretimi gerçekleştirilmiş. Bu üretim, sezonunda günde 4-5 bin kişiyi istihdam etme potansiyeline sahip. Ancak son deprem bu potansiyeli de olumsuz etkiledi. Başkan Kondakçı, "Deprem, fidancılık sektörünü sezonun ortasında yakaladı," diyor. Bu durumun üretimin en hızlı olduğu dönemde 4-5 gün elektrik kesintisi yaşanması ve çeliklerin zarar görmesiyle birleştiğinde %40 oranında bir zarara neden olduğunu belirtiyor. Dolayısıyla deprem kooperatifin ekonomik gücünü ciddi şekilde sarsmış. Depremden sonra bölge halkının göç etmesi ve kalanlarınsa depremden etkilenmesi sebebiyle yeni sezonda işçi sıkıntısı yaşanacağı öngörülüyor. Bu durumun üstesinden gelmek için yerel istihdamı teşvik edici politikalar ve iş gücünün temin edilmesi gibi çözümler düşünülebilir. Gübre, elektrik ve mazot fiyatlarındaki artışın yükünü hafifletmede de akıl yürütmek yerinde. Ayrıca Kondakçı'nın belirttiği bir diğer sorun, fidan poşeti ve bağlama ipi tedariki konusunda yaşanıyor. Bunun çözümü için tedarik zincirinin güçlendirilmesi ve alternatif tedarikçilerin bulunması gerek. Gübre ve tarım kimyasallarının fiyatlarının hızla artması da bir başka sorun.

45

FİDANCILIKTA ÇEVRE DOSTU MATERYALLERİN KULLANIMI

Sulama ihtiyacının yükselmesi ve altyapının tahrip olması, su yönetimi ve altyapı onarımı konusunda da adımlar atılmasını gerektiriyor. Kooperatif üyeleri ve diğer üreticiler arasındaki gübre ve tarım kimyasallarının kullanımındaki farklı uygulamalar, eğitim ve bilinçlendirme programlarının önemini ortaya koyuyor. Ayrıca, Kondakçı'nın bahsettiği toprak sıkıntısı ve plastik atık sorunu, sürdürülebilir tarım uygulamalarının benimsenmesini ve atık yönetimine yönelik stratejilerin geliştirilmesini gerektiriyor. Toprak sıkıntısı için tüplü üretim ve toprak üstü üretim gibi başka alternatif üretim yöntemlerine yönelmek mevcut toprak kaynaklarının korunmasına yardımcı olabilir. Plastik atık sorununda ise plastik atık toplayıcılarına verilen ya da yakılan plastik atıklar yerine, daha çevre dostu, biyolojik olarak parçalanabilen veya geri dönüştürülebilir materyallerin kullanımının teşvik edilmesi, bu sorunu azaltmaya yardımcı olabilir. Ayrıca atıkların yönetilmesi ve gerektiğinde güvenli şekilde imha edilmesi için atık yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması da önemlidir. Kayda geçtiğimiz üzere Fidanlı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi'nin deprem sonrası karşılaştığı zorluklara rağmen bu sorunları çözümlenmeye yönelik birçok strateji ve çözüm önerisi geliştirmesi umut vericidir.

46

BİLİNÇSİZ KULLANILAN TARIM KİMYASALLARI

Neredeyse her hanenin bahçesinde kendi sebze ihtiyacını karşılayıp ayrıca bundan gelir elde edebildiği Tomruksuyu Mahallesi'nin de yine fidan üretimi alanındaki önemli pozisyonunu bizzat gözlemlenme fırsatını bulduk. Burada küçük üreticinin tarlalarını büyük üreticilere kiralaması gelir kapısına başka bir boyut da kazandırıyor. Küçük işletmelerin sayısını tahmin etmek güç olsa da köydeki büyük işletmelerin sayısı on kadar. İşletmeci Hasan Sönmez'in belirttiği gibi 1995'ten beri süregelen üretim süreci var. Sönmez'e göre 2010-2012 arasında üretimin hızlandığı ve 2020'ye gelindiğinde her ailenin üretim yapar hâle geldiği belirtiliyor. Esas itibarıyla tarım ürünleri açısından bu

mahallede zeytin, narenciye, nar, badem ve kayısı yetiştiriciliği ön planda. Sulama ihtiyacıysa bölgede Kahramanlı Göleti üstünden sağlanıyor. Sönmez, bu mahallede sulamada sorun yaşanmadığını belirtiyor. Fidancılık faaliyetlerinde ise torba kullanımı ve atık yönetimi yine burada da önemli bir konu olarak ele alınıyor. Sönmez'in değerlendirmelerine göre atık yönetimi verimli olmamakla birlikte atıkların çoğunlukla tarlalarda yakıldığı, çöpe atıldığı ve bir miktarda geri dönüşüme gönderildiği biliniyor ancak bu durum elbette hava kirliliğine neden olarak çevresel endişelere yol açıyor. Ayrıca Sönmez, üreticilerin tarım kimyasallarını bilinçsiz kullanımına toprak sağlığı, flora ve fauna açısından bakarak endişelerini dile getiriyor. Bu durumun uzun vadede etkilerinin olumsuz olacağı açık.

TARIM İŞÇİLERİNİN %70'İNİ SURIYELİ GÖÇMENLER OLUŞTURUYOR

Öte yandan bucak merkezi Karaçay'da 23 yıldır süren fidancılık faaliyetleriyle beraber tarım ilaçları ve gübre satışları da önemli bir sektör olarak gözlemlenmekte. Tarım ilaçları ve gübre satıcısı, aynı zamanda fidan üreticisi Sünel Aksu Yılmaz'ın değerlendirmelerine göre bu sektörde yaklaşık 30 ila 50 milyon adet fidan üretiliyor. Ekonomik hacim 120-130 milyon TL arası değişim gösteriyor. Ayrıca sezonluk olarak yaklaşık 4-5 bin kişi geçici istihdam ediliyor. İşçilerin yaklaşık %70'inin Suriyeli göçmenler olduğu bilgisi veriliyor. Görüşmede Yılmaz, depremin sektör üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulayarak üretimin %30-40 oranında düşeceği tahminini bize ilettiler. Bu daralmanın sadece fidan üreticilerini değil aynı zamanda nakliye, torba ve naylon, kasa firması ve damlama sulama sektörlerini de olumsuz etkileyeceğini not ediyoruz. Güncel durumda plastik sektöründe tedarik sıkıntısı yaşanmakta. Ayrıca gündelik işçi bulma konusunda da şimdi sorun yaşanacağı öngörüsü yapılıyor. Deprem sonrası üreticilerin birikimlerini evlerini onarmak veya yeniden inşa etmek için kullanmak istedikleri göz önünde bulundurulduğunda bu durumun üretimi daha da düşüreceğini tespit etmek zor olmaz. Yılmaz, bir süre sonra gerçek tablonun netleşeceği öngörüsünü söz-

47

lerine ekliyor. Yılmaz, sektörün bu zor dönemi atlatması için yetkili mercilerin çok geçmeden harekete geçmeleri gerektiğini vurgulayarak üretim desteği, alım garantisi, tüp ve işçilik bahislerindeki destek taleplerini dile getirdi. Bu sayede üreticilerin mağduriyeti azaltılabilir; ayrıca söz konusu sektörün sürdürülebilirliği sağlanarak bölgesel ekonomiye ve istihdama katkıda bulunulabilir. Sonuç olarak Tomruksuyu ve Karaçay mahallelerinde fidancılık ve tarımsal üretim önemli bir ekonomik faaliyet olarak öne çıkıyor. Ancak bununla birlikte çevresel atıktan atık yönetimi ve tarım kimyasallarının bilinçli kullanımı gibi konulara dikkat edilmesi gerekecek. Ayrıca depremin sektör üzerindeki etkilerinin hafifletilmesi için yetkililerin etkin destek sağlaması da yine büyük önemde olacak.

3. Katmanlaşan sorunlar: Deprem, gıda ve iklim krizi ile başa çıkmak

48

Samandağ'ın depremin ardından ortaya çıkan mevcut vaziyetini incelediğimiz soruşturmada bölgenin yalnızca yıkıcı depremle değil eş zamanda küresel iklim değişikliği, ekonomik kriz ve gıda enflasyonu gibi pek çok sorunla karşı karşıya olduğunu gözlemliyoruz. Bu çerçevede TMMOB Gıda Mühendisleri Odası, İzmir Şubesi Başkanı Uğur Toprak'ın önemli yorumlarına başvurarak değerlendirmelerimizi derinleştirelim. Toprak, "Gıda krizi yakında, iklim krizi kapıda" deniliyor ancak iklim krizi kapıyı çoktan kırıp geçti; ne yazık ki artık etkilerini somut bir şekilde deneyimliyoruz," diyor. Bu durumun temel nedeni ya politikasızlık ya da yanlış uygulanan politikalar. İklim kriziyle başa çıkmak için hiçbir şey yapılmaması büyük bir sorun. Uzun yıllar gıda egemenliğine dayalı olarak kamucu tarım ve gıda politikaları uygulanması gerektiğine dikkatleri çeken Toprak, görüşmemizde "Ne yazık ki, ithalat sarmalı içerisinde boğulmuş durumdayız," diye kanaat belirtti. Marshall yardımlarıyla başlayıp gümrük birliği kararlarıyla devam eden süreçte Türkiye'nin tarım ve gıda politikası

ithalat üzerine kurulmuş durumda. Toprak bu konuda şu ifadeleri kullanıyor: "Çiftçimiz mahsulünü hasat ederken sıfır gümrük vergisiyle ithalat serbest bırakılırsa 'yerli ve milli' bir üretim yapılamaz." Çiftçilerin korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini sözüne katan Toprak, maddi desteğin tek başına yeterli olmadığını, bunun yanı sıra bilgi desteklerinin de buna ilave edilmesi gerektiğini vurguluyor. Gıda güvenliği ve güvencesi konularındaki endişelerini de dile getiren Toprak, Rusya ve Ukrayna savaşına atıfla, Türkiye'nin buğdayının %60-70'ini savaş durumunda olan bu iki ülkeden temin ettiğine "Savaş, çok ciddi bir gıda güvenliği ve güvencesi problemidir," sözleriyle dikkat çekiyor. Bu durum gelecekte gıdaya ulaşımı etkileyebilecek ciddi bir sorun. Gıdaya ulaşımın önümüzdeki süreçte nasıl etkileneceğine dair haklı endişeler, sürdürülebilir ve güvenilir gıda tedarik sistemleri oluşturma ihtiyacını bu noktada ortaya koyuyor. Bu bağlamda çiftçilere sağlanacak maddi destek ve bilgi takviyesi, üretimin ve tarım sektörünün gelişimini sağlayarak ülkenin gıda güvencesini artırabilir. İklim krizi ve diğer zorluklarla başa çıkmak adına Samandağ bölgesi genelinde de yapıcı politikaların hayata geçirilmesi önemli.

49

BİLİNÇLİ YERLİ ÜRETİMİN ÖNEMİ

Ürün temininde güven ve gıda krizi konularındaysa Toprak, pandemi sürecine işaret ederek "Paramız vardı ama ithal edemedik," diyerek çözüm olarak yerli üretimin önemine vurgu yapıyor. Uğur Toprak'a göre "toprak analizleri yaparak nerede ne yetişebileceğini belirleyip çiftçilere alım garantisi vererek çiftçinin ne üreteceğini bildiği bir mekanizma" oluşturulmalı. Böylece çiftçinin ne zaman hasat edeceğini, hangi pestisitlerden ne kadar kullanabileceğini ve hasat sonrası ne kadar kazanacağını bileceği bir sistem sağlanabilir. Türk lirasının gün geçtikçe değer kaybetmesi ve ancak dolarla ithalat yapılması nedeniyle Toprak, gıda enflasyonunun ise düşmesinin kısa ve orta vadede pek mümkün olmadığı görüşünü savundu. Alım gücü yükseltilmediği, üretime dönülmediği sürece "gıda krizi daha büyük çapta yaşanacaktır" diye ekledi, Toprak. Başkan tarafından çözümün "gıda egemenliğine dayalı, kamucu tarım ve gıda politikaları uy-

gulayıp çiftçiye hak ettiği değeri verip üretime tekrar dönmek,” olduğu ifade ediliyor. Deprem bölgelerindeki gastronomi potansiyeline sahip olan illerde, seralarda kalan mahsullerin kullanılması gerektiğine de dikkat çeken Toprak, Tarım ve Orman Bakanlığının tarım alanlarının, sulak alanların, orman arazilerinin ve hayvancılıkla uğraşan çiftçilerin zarar envanterlerini çıkarması gerektiğini ekledi. Ancak ilgili bakanlık bu konuda rapor yayımlamış değil. Toprak, hasat edilmeyen ürünlerin toplanması, kullanılması ve asla israf edilmemesi gerektiğini vurgulayarak belediyelerin, kooperatiflerin ve büyük firmaların ürünleri satın alıp üreticiye destekte bulunmasının zorunluluk olarak belirlediği düşüncesini bizimle paylaşıyor.

TARIM TOPRAKLARININ TARIM DIŞI KULLANILMASI

Bu konuda görüşlerini önemseydiğimiz bir başka oda temsilcisi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, İzmir Şubesi Başkanı Dr. Hakan Çakıcı oldu. Tarım politikaları ve sorunları hakkında Dr. Hakan Çakıcı, Türkiye'nin son dönemde tarımsal üretimle ilgili problemleri olduğunu belirterek iklim değişikliğinin bu sorunlarda en büyük faktörlerden biri olduğuna işaret etti. Hava koşulları, yağış, tarım topraklarının paylaşımı, tarım topraklarının tarım dışı kullanılması gibi başlıca problemlere dikkat çeken Çakıcı ayrıca, sanayi ve imar uygulamaları nedeniyle tarım arazilerinin azaldığını da söylüyor. Küresel iklim krizinin sonucunda ortaya çıkan kuraklık, tarım topraklarının ekilemeyerek tarım dışı kalmasına yol açıyor. Çakıcı, ekonomik kriz, enerji krizi ve pandemi dönemindeki lojistik sıkıntılar, mazot ve gübre fiyatlarının ve sulamadaki elektrik fiyatlarının çok yüksek olması gibi yüksek girdi fiyatları nedeniyle tarımda büyük sıkıntıların baş gösterdiğini ifade ediyor. Çakıcı, bu nedenle çiftçinin yüksek girdi maliyetleri sebebiyle bazı tarım alanlarını eklemeyerek ekonomik tarım yapamadığını belirtiyor. Ona göre Türkiye'de “3,5-4 milyon hektar gibi çok büyük bir tarım alanı ekilemeyen arazi hâline dönüştü” ve bu durum, toplam 23 milyon hektar ekilebilir arazinin önemli bir kısmının tarım dışı bırakıldığını gösteriyor. Üretiminde sıkıntı çekilen ürünler hakkında ise Çakıcı, “bazı ürünlerin yetiştirilmesinde daha fazla girdi kullanılıyor,” diye konuşuyor.

Bu durumda yeterli gübre kullanılmaz ve sulama yapılmazsa verim kayıpları yaşanacağını öngörmek zor değil. İklim değişikliği nedeniyle buğday, mercimek ve baklagillerin üretimi de düşük seviyelerde seyrediyor. Ziraatçıların ürünlerde, sulama yerine yağışlar ihtiyacı karşılıyor. Dolayısıyla kuraklık ve azalan yağış rejimi nedeniyle bu ürünler son derece olumsuz etkileniyor. Çakıcı, 2019, 2020 ve 2021 yıllarında kuraklık yaşandığı için buğday ve arpa rezervlerinde çok fazla düşüş yaşanmasıyla bu ürünlerin ithal edildiği bilgisini de verdi. Görüşmede ayçiçeği üretimi için de durumun benzer olduğu belirtildi. Rusya ve Ukrayna'dan ayçiçeği gemilerinin beklendiğini söyleyen Çakıcı, dünya nüfusunun %65'i sulu tarım arazileriyle beslenirken Türkiye'de de sulu tarımın önemli rol oynadığını dile getiriyor. Çakıcı, kuraklık problemi karşısında yeni tarım politikalarının belirlenmesi gerektiğinin altını çiziyor.

“AHSAP, ÇELİK, TOPRAKTAN ÜRETİLEN MALZEMELERLE, AZ KATLI, YATAY BİNALAR”

Deprem bölgelerinde döngüsel ekonomiye nasıl yaklaşılması gerektiğine dairse Kırklareli Üniversitesi, Ziraat Mühendisi Doç. Dr. Murat Öztürk'ün görüşlerine başvurduk. Öztürk, görüşmemizde deprem bölgesindeki şehirlerin ve diğer yerleşim yerlerinin yeniden inşasında dönüşebilir malzemeler kullanılması gerektiğini ifade etti. Öztürk, “ahşap, çelik, topraktan üretilen malzemelerle, az katlı, yatay binalar” inşa edilerek daha ucuz, hızlı ve depreme dayanıklı yapılar üretilebileceğini ifade ediyor. Ayrıca Öztürk, Hatay'ın iklim koşullarının güneş enerjisinden yararlanmaya son derece uygun olduğunu vurgulayarak yeni yapılacak yapıların tümünde güneş panelleri kullanılması gerektiğini tavsiye ediyor. Bu sayede önemli bir yenilenebilir enerji katkısı sağlanabilecek. Öztürk, kentlerin ve diğer yerleşimlerin yeniden inşasında yağmur hasadı gibi yöntemlerle su temini ve su tasarrufuyla birlikte “kentteki atıkların ayrıştırılması, enerji ve gübre amaçlı kullanımına uygun şekilde planlanması” gerektiğini dile getiriyor. Bu konuda çok yönlü bir döngüsel etki bu adımların izlenmesiyle mümkün görünüyor.

Bölgede çalışmalara başlayan Permakültür Derneği'nin de permakültür yaklaşımıyla "çok yönlü sürdürülebilirlik imkânları" sunacağını ifade eden Öztürk, bölge tarımının büyük bir ölçüde konvansiyonel ve yoğun kimyasal kullanılan bir yöntem izlediğini belirtiyor. Bu düzlemde ekolojik tarım yöntemlerine geçmek acil bir konu olarak ele alınmalı. Ayrıca hem afet zamanlarında hem de olağan hallerde tarım girdisi temini ve tarım ürünleri satışının kesintisiz sürdürülebilmesi için elektronik bir platformun kurulması, tarım-gıda zincirinin kesintisiz çalışmasına katkı sunabilir. Bir çeşit elektronik borsa - iletişim platformu gibi çalışacak bu elektronik yapı içinde girdi ve ürün alçaklar taleplerini, satıcılar da satmak istedikleri malları, fiyat, kalite, ürün çeşidi, teslim yeri gibi bilgileri sunarak birbirleri ile iletişime geçerek tedarik ve satın alımlarını gerçekleştirebilirler. Böylece yereldeki hal. Mandıra, yem bayii gibi imkanlar afette yıkıma uğrasa da biraz uzaktaki muadilleri ile iletişime geçilerek tedarik ve satın almalar kesintisiz devam ettirilebilir. Devletin bu sisteme katılarak buradan alış-veriş yapılmasına yönelik bir teşvik sağlaması da sistemin benimsenmesini kolaylaştırır. Böyle bir platformda ok sayıda alıcı ve satıcı olacağından çiftçi de ürününü düşük fiyattan elden çıkarmak zorunda kalmaz. Giderek sistem ürün ekspertizi, depolama, ödeme sistemleri, borsanın garantörlüğü gibi fonksiyonları da kazanabilir ve tarım-gıda tedarik zincirinin kesintisiz ve etkin çalışmasına katkı sunabilir.

II Samandıĝ'da Hayvancılık Faaliyetleri

A. Hayvancılık faaliyetlerinin deprem öncesindeki durumu

56

AZALAN KEÇİ, KOYUN VE SIĞIR ÜRETİMİ

Samandağ'da hayvansal üretim 1991-2022 yılları arasın dönem boyunca farklılık göstermiştir. Keçi, koyun ve sığır üretiminin yıllara göre dağılımını gösteren Tablo 5, eğilimleri gösteriyor.

	Keçi	Koyun	Sığır (Kültür Irkı)	Sığır (Kültür Melezi Irkı)	Sığır (Yerli Irk)
1991	4420	1240	1459	14.557	5.754
1992	3450	1210	1475	14.795	5.645
1993	3600	1320	1735	15.128	5.545
1994	3.300	1130	770	15.900	4.668
1995	3.050	820	2.100	18.000	2.652
1996	2.730	800	1.440	12.300	2.530
1997	2.350	950	0	14.950	1.850
1998	2.050	800	0	14.350	1.700
1999	1.250	900	0	15.220	1.570
2000	900	900	0	13.580	1.160
2001	1.200	900	0	10.210	360
2002	1.520	1.844	0	9.446	1.034
2003	1.490	1.945	4.135	5.265	1.145
2004	1.490	1.945	4.135	5.265	1.145
2005	1.730	1.305	3.670	6.850	2.100
2006	1.400	1.960	2.960	7.686	3.000
2007	1.360	2.100	2.445	9.825	740
2008	1.597	2.755	2.667	10.287	704
2009	2.100	2.600	2.445	10.135	740
2010	1.410	1.050	4.720	13.335	2.245
2011	2.610	1.450	4.720	13.337	2.245
2012	2.765	1.749	4.805	23.206	1.066
2013	1.780	2.950	5.950	21.900	835
2014	4.270	2.023	13.013	2.763	486
2015	2.415	910	11.538	2.497	377
2016	2.383	1.182	11.553	2.290	413
2017	751	1.951	12.465	5.538	470
2018	977	1.627	12.331	6.567	667
2019	1.059	1.899	10.870	6.646	505
2020	870	2.171	10.400	4.630	446
2021	456	2.559	10.136	4.388	695
2022	295	1.157	6.545	6.711	908

Tablo 5. Samandağ'da hayvansal üretim, 1991-2022

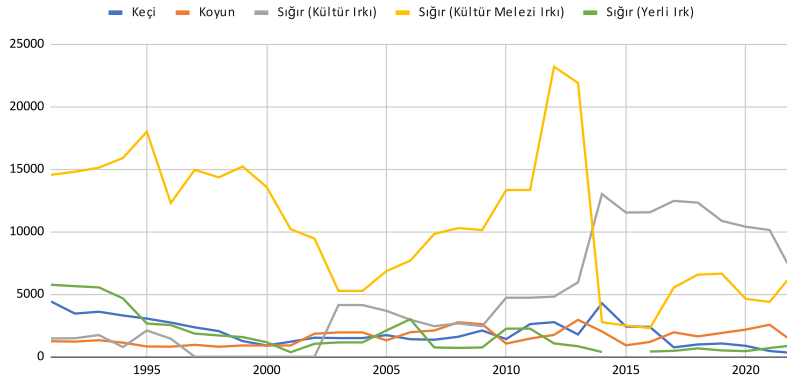
[Tabloyu detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

57

Tablo 5'e bakıldığında hayvansal üretim alanında sürekli dalgalanma görülmektedir. Tüm hayvan türlerinin 2022 yılı üretim verileri, 1991 yılına göre kıyaslandığında önemli bir azalış olduğunu göstermektedir. Nüfus artışıyla orantılı olarak beklenen gıda talebinin karşılanabilmesi adına hayvansal üretimde bir artış beklenirken ithal yem-

lere öncelik veren tarım politikalarının doğurduğu yem fiyatlarındaki yükseliş nedeniyle çiftçiler hayvancılıktan uzaklaşmıştır. Bunun sonucu olarak et ve süt ürünlerinde yaşanan gıda enflasyonunun hayvansal üretimdeki bu azalışla ilişkiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Şekil 7'de ise Samandağ'daki 1991-2022 yılları arasındaki hayvansal üretim değişiklikleri sunulmuştur.

Şekil 7. Samandağ'da 1991-2022 yılları arasında hayvansal üretimdeki değişim

Şekil 7. Samandağ'da 1991-2022 yılları arasında hayvansal üretimdeki değişim

[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

SÜT HAYVANLARI YETİŞTİRİCİLİĞİ

Tablo 6, 1991 ile 2022 yılları arasında Samandağ'da sağılan keçi, koyun ve sığır sayısının yanı sıra, bu hayvanlardan elde edilen süt miktarını detaylı bir şekilde sunmaktadır.

	Keçi		Koyun		Sığır	
	Toplam Sağılan Hayvan Sayısı (Baş)	Toplam Süt (Ton)	Toplam Sağılan Hayvan Sayısı (Baş)	Toplam Süt (Ton)	Toplam Sağılan Hayvan Sayısı (Baş)	Toplam Süt (Ton)
1991	1764	101	671	44	13115	37883
1992	1260	72	662	44	13241	38449
1993	1260	72	688	45	13485	39281
1994	1260	72	602	40	12572	38245
1995	1344	76,6	430	28	13154	41747
1996	1218	69,4	447	30	6864	19491
1997	924	52,7	430	28	4855	15990
1998	798	45,5	361	24	4637	15321
1999	420	23,9	172	11	4524	14982
2000	336	19,2	172	11	3654	12306
2001	454	25,9	301	20	4524	15951,30
2002	825	47	478	32	3425	11838
2003	680	68	361	54	4124	10562
2004	504	50,4	112	9,7	3307	9862,40
2005	588	58,8	60	5,2	3698	10926,60
2006	412	41,2	43	3,7	3906	11634,90
2007	487	48,7	34	3	4325	12665,90
2008	508	50,8	103	9	4349	12751,30
2009	487	48,7	34	3	3881	11395,20
2010	344	34,4	103	9	6973	20888,40
2011	638	63,8	125	10,8	6973	20888,40
2012	676	67,6	206	18	10836	32124,00
2013	504	50,4	301	26,2	10153	30460,60
2014	1336	133,6	579	50,4	5201	17366,30
2015	651	65,1	139	12,1	5681	19254,60
2016	647	64,7	146	12,7	5648	19185,60
2017	368	36,8	1072	93,2	5411	18101,20
2018	431	43,1	597	48,2	6154	19910,50
2019	469	46,9	616	50,7	5750	19045,90

Tablo 6. Samandağ'da süt hayvanları yetiştiriciliği ve üretilen süt miktarı, 1991-2022

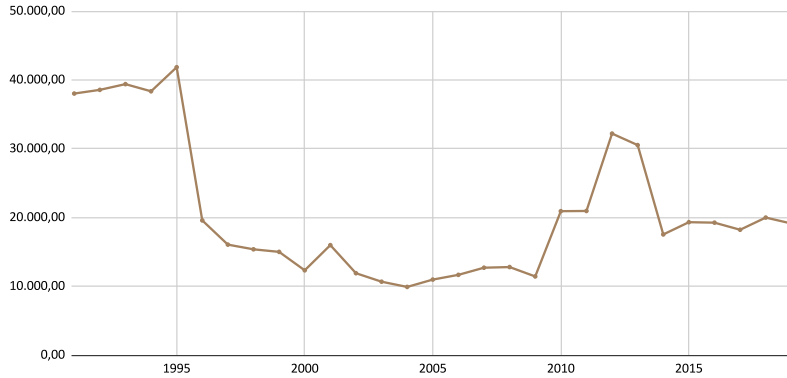
[Tabloyu detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Tablo 6'ya göre sağılan hayvan türlerinin sayısında zaman içinde belirgin bir azalma olduğu görülmektedir. Tarım politikalarının ithal yem üretimine verdiği öncelik, hayvansal üretimde düşüşe yol açmış ve bu durum süt üretiminde de doğru orantılı bir azalmaya sebep olmuştur.

KAPIDAKİ GIDA KRİZİ

Bu bulgular yakın gelecekte gıda krizinin artan bir ivmeyle büyüyeceği ve gıda enflasyonunun sürekli olarak yükselme trendine bağlı kalacağı öngörülerini desteklemektedir. Toplam süt üretiminde yıllar boyunca gerçekleşen bu değişim Şekil 8'de net bir şekilde sunulmuştur. Bu eğilimler tarım politikalarının ve ekonomik faktörlerin hayvancılık ve süt üretimi üzerindeki etkisini açıkça gösterip bu alanlarda gelecekteki planlamalar için önemli bir başvuru kaynağı oluşturabilir. Bu durum aynı zamanda tarım politikalarının hayvancılık sektörü üzerindeki etkilerinin ve bu politikaların yeniden değerlendirilmesinin önemini de vurgulamaktadır.

Şekil 8. Samandağ'da 1991-2022 arasında süt üretimindeki değişim

Şekil 8. Samandağ'da 1991-2022 arasında süt üretimindeki değişim

[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

ARICILIK FAALİYETLERİ; DAHA AZ BAL ÜRETİMİ

Tablo 7'de 1991 ila 2022 arasında, Samandağ ilçesinde faaliyet gösteren arıcılık işletmelerinin sayısını ve ayrıca bu işletmeler tarafından gerçekleştirilen bal üretimi bilgilerini sunuyoruz.

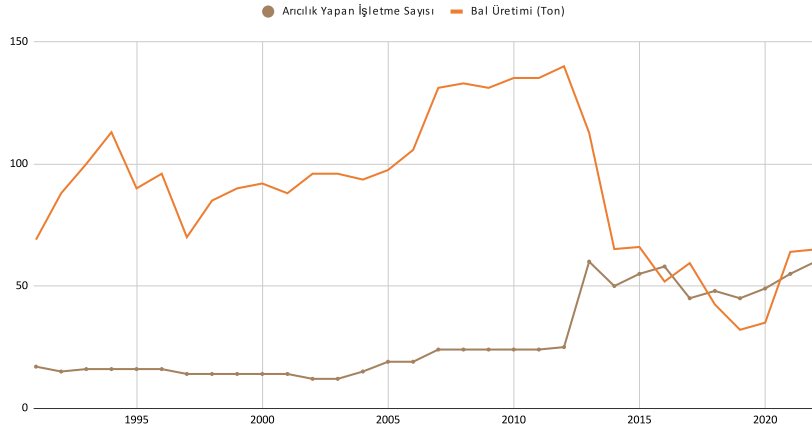
	Arıcılık Yapan İşletme Sayısı	Bal Üretimi (Ton)
1991	17	69
1992	15	88
1993	16	100
1994	16	113
1995	16	90
1996	16	96
1997	14	70
1998	14	85
1999	14	90
2000	14	92
2001	14	88
2002	12	96
2003	12	96
2004	15	93,6
2005	19	97,5
2006	19	105,76
2007	24	131,16
2008	24	133
2009	24	131,16
2010	24	135,2
2011	24	135,2
2012	25	140
2013	60	112,75
2014	50	65,15
2015	55	66
2016	58	51,85
2017	45	59,4
2018	48	42,468
2019	45	32,085
2020	49	35
2021	55	64
2022	60	65

Tablo 7. Samandağ'da arıcılık yapan işletme sayısı ve bal üretimi, 1991-2022

[Tabloyu detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Tablo 7'ye bakıldığında arıcılıkta faaliyet gösteren işletme sayısının artış eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Ancak ilginç şekilde bazı yıllarda işletme sayısındaki artışa rağmen üretilen bal miktarında azalma tespit edildi. Bal üretimini etkileyen faktörler arasında mevsimsel koşullar önemli yer tutar. İklim değişikliğiyle paralel olarak yaşanan kuraklığın üretimindeki azalışa etkisi olabileceği varsayılmaktadır. Şekil 9, söz konusu zaman aralığında arıcılık sektöründeki işletme sayısının ve bal üretiminin nasıl değiştiğini ayrıntılı bir şekilde görselleştirmektedir.

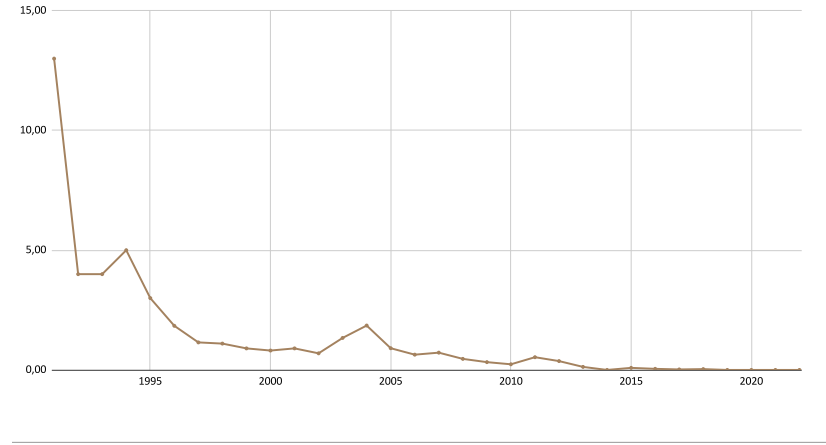
Şekil 9. Samandağ'da 1991-2022 arasında arıcılık işletmesi ve bal üretimindeki değişim

Şekil 9. Samandağ'da 1991-2022 arasında arıcılık işletmesi ve bal üretimindeki değişim

[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

Şekil 10. Samandağ'da 1991-2022 arasında yaş kozadaki değişim

Şekil 10. Samandağ'da 1991-2022 arasında yaş kozadaki değişim

[Şekli detaylı incelemek için tıklayınız.](#)

İPEK BÖCEĞİ YETİŞTİRİCİLİĞİ; DARALAN SEKTÖR

Şekil 10, Samandağ ilçesinde 1991 ile 2022 arasında yaş koza üretiminde yaşanan değişiklikleri göstermektedir. Yıllara yayılan süreçte yaş koza üretimi azalış eğilimi göstermiştir. Suni ipek üretiminin genişlemesi ve seri üretim tekniklerinin yaygınlaşması geleneksel ipek üretiminin rekabet edebilirliğini azaltmıştır. Bu düşüşü ağırlaştırıcı bir diğer etken ise dut ağaçlarının sayısındaki azalmadır. İlaçlama yapılan alanlarla örtüşen dut ağaçları hem sayıca azalmış hem koza üretimini olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla ipek kumaş üretiminin bir zamanlar oldukça önemli olduğu Samandağ bölgesinde sektörün önemli ölçüde daraldığı anlaşıyor.

B. Üreticiler Anlatıyor: Deprem sonrasında hayvancılığın bitme riski

64

Hayvancılık, bölgenin önemli geçim kaynaklarından ancak bu sektör de artık tarımda olduğu gibi belirsizliklerle dolu. Uzunbağ, Tomruksuyu ve Huzurlu kır mahallelerindeki üreticilerle gerçekleştirdiğimiz görüşmelere bakılırsa asıl zorluklar, depremin yol açtığı hasardan, hayvan yemi tedariki ve süt talebinin düşmesine kadar uzanıyor. Uzunbağ Mahallesi'nde yaşayan hayvan üreticisi Numan Genç'le yaptığımız görüşme bu sektörünün mevcut durumu üzerine. Genç, mahallede ağırlıklı olarak hayvancılık faaliyetlerinin hâkim olduğunu belirtirken meyve fidancılığının da yapıldığını ekledi. Altı adet büyükbaş hayvan besleyen

Genç, kendi geçimini süt satıp ot biçerek sağlıyor. Ancak depremin ardından hayvancılıkla uğraşanların karşılaştığı ciddi sorunlar söz konusu. Genç, "Depremde ahırım yıkıldı ve sonrasında sütü satamadım. Sütten peynir yapıyorum. Kimse almadığı için ben de ücretsiz dağıtıyorum," diyerek süt ve süt ürünlerine olan talebin düşüklüğüne işaret etti. Bunun yanı sıra "şu an hayvanı olan herkes çok ciddi yem tedariki problemi yaşıyor," diye ekliyor. Yem sıkıntısı nedeniyle beslenemeyen hayvanların üreticilerce satışa çıkarıldığını ifade eden Genç, bu durumun hayvan fiyatlarını da olumsuz yönde etkilediğine "60 bin TL olan hayvan 22 bin TL'ye satın alınmak isteniyor," diyerek vurgu yapıyor. Genç, hayvanlarını satmak istemediğini, çünkü başka geçim kaynağı olmadığını söyledi. Genç, hayvan üreticilerine destek sağlanması gerektiğini şöyle dile getirdi: "Bir an evvel üreticinin desteklenmesi gerekiyor; aksi takdirde dayanma gücü kalmayacak." Tomruksuyu'ndaki hayvansal üretimle ilgili olarak Hasan Sönmez ise mahallede küçükbaş hayvancılığın yapılmadığını, büyükbaş hayvancılığınsa mahallenin sadece %10'u tarafından gerçekleştirildiğini belirtti. Yetiştirilen büyükbaş hayvanların cins hayvanlar olduğunu ifade eden Sönmez, "haneler önce kendi ihtiyacını karşılamakta," diyor. Ayrıca ihtiyaç fazlası sütün bölgede faaliyet gösteren Cem Süt ve Esin Süt gibi süt işletme fabrikalarına gönderildiğini ifade ediyor. Hayvancılık faaliyetlerinde önemli bir sorun olarak yem fiyatlarındaki artışa da dikkat çeken Sönmez, bu durumun son beş yılda hayvancılığı ciddi oranda sekteye uğrattığını belirtti. Üreticilerin bu sebeplerle hayvanlarını elden çıkarmaya başladığını sözlerin ekleyen Sönmez, yem sorununa çözüm olarak tarım arazisinde yem bitkileri üretilmesi önerisine karşı olarak, bu arazilerin yüksek gelir getiren fidancılık faaliyetleri için kullanıldığını vurguladı. Huzurlu ise yaklaşık 2 bin hayvan sayısı ile Samandağ'da en çok hayvancılık yapılan mahalle. Ancak bu kırsal mahalleden yaşanan göçler depremin etkilerini gösteriyor. Buradan Antalya, Mersin, İstanbul ve Kıbrıs'a çok fazla göç gerçekleştiği bildiriliyor. Görüşmemizde Hakan Az, yem krizinin depremle birlikte katlanarak arttığını ifade etti. Görüşmelerin yapıldığı Mayıs döneminde üreticiler, hayvanlarının ancak %50'sini besleyebiliyor. Bazıları yem ihtiyacını Mardin'den karşılamaya çalışıyor. Aynı şekil-

65

de yem krizi nedeniyle birçok üretici hayvanlarını satmak zorunda kaldı. Bu durum fırsatçılara kapı aralıyor. Dolayısıyla farklı kaynakların görüş açılarından bir kez daha anlaşılıyor ki yem fiyatları ve tarım arazisi kullanımı konularında izlenecek stratejilerin hem hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilirliği hem de üreticilerin karşılaştığı zorlukların üstesinden gelinmesi bakımından önemli olacak. Aynı zamanda hayvan sağlığını tehdit eden faktörlerin tespiti de önem arz ediyor. Neticede hayvan üreticilerinin geçimini tehdit eden unsurlar, faaliyetlerinin devam ettirilmesini riske atıyor. Ancak çözüm, tek bir yanıtla sınırlı değil. Sektörün, politika yapıcıların ve üreticilerin müşterek olarak hareket etmesi gerekiyor

C. Süt işletmelerinin pazar sorunları ve üreticilere olan etkisi

68

Bu başlık altında süt üreticilerinin karşılaştığı zorlukları ve bunların üstesinden gelebilmek için gerekli adımları ele alalım. Bölgede yaşanan pazar sorunları, büyük süt işletmelerinin uygulamaları ve küçük üreticilerin yem sıkıntısı gibi konular hakkında Samandağ'ın öne çıkan iki işletmesinden, Cem Süt'ten Süleyman Çapar ve Esin Süt'ten Esin Süt'le söyleşimizden öne çıkanları aktarıyoruz. 2013 yılında kurulan Cem Süt işletmesi 24 çalışmanı istihdam ediyor. Günlük ortalama 25 ila 30 ton süt işleyerek 29 farklı süt ürünü üretiyor. Depremi öncesinde bu işletme süt tedarikini civardaki üreticilerin yanı sıra Kahramanmaraş, Adana ve Konya illerinden sağlayıp ürünlerini Hatay,

Ankara, Adana, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerine satıyordu. Depremi öncesinde aylık ortalama 100 milyon TL ekonomik hacme sahip olan süt sektörü depremin ardından üretimlerine ara verdi. Cem Süt ise üreticilerin sütlerini dökmek zorunda kalmaları nedeniyle beş günün ardından üreticilerin talepleri üzerine tekrar üretime geçti. Küçük süt üreticileri, depremin öncesinde Samandağ'ın Batıyaz, Eriklikuyu, Büyükoba, Yaylıca, Seldiren ve Yoğunluk mahallelerinden kent merkezlerine sütü çiğ hâlde satıyordu. Fakat depremle birlikte küçük üreticiler pazar sorunu yaşayarak sütlerini Cem Süt'e satmaya başladı. Üretici, olağan zamanlarda sütün litresini aracısız olarak 15 TL'den satabiliyorken deprem sonrasında süt, işletmelerde 9 TL'ye alıcı buldu. Cem Süt, deprem sonrasında yaşanan pazar sorunları nedeniyle yerli üreticinin sütlerini işlemeye başladı. İşletme, 15 Nisan'a kadar yerel üreticiye destek olma taahhüdünde bulunduğunu, ancak bu tarihten sonra üretim kapasitesini düşürmek zorunda kalarak üreticiyi destekleme olanağının kalmadığını bildirdi.

DESTEKLENMESİ GEREKEN PİYASA VE KÜÇÜK ÜRETİCİLER

69

Öte yandan Cem Süt, Süttaş Süt Ürünleri A. Ş.'nin bölge genelindeki icraat politikalarını eleştirdi. Süttaş'ın toplanan sütleri ilkin satın alabileceğini belirttiğine ancak üretim kriterlerini göz önünde bulundurarak sadece iyi kalitedeki sütleri satın aldığına dikkat çekiliyor. Belirli kriterin altında kalan sütlerinse firma tarafından satın alınmadığı anlaşıldı. Cem Süt de kalan sütü işlemiş ancak satamamış. Böylece üreticiye emeğinin karşılığını ödeme konusunda sorunlar yaşanmış. Ayrıca Süttaş firmasının ödemeleri daha ileri bir tarihe dek ertelediği de vurgulanıyor. Dolayısıyla Süttaş, depremle birlikte zor duruma düşen üreticiyi gerçek anlamda destekleyememiş ve Cem Süt'ten toplanan sütleri satın almaktan vazgeçtiğini makul bir zamanda, öncesinde ifade etmeden işletmeyi zor duruma düşürmüştü. Cem Süt'ün depolarında henüz satılmayan 15 ton peynir de mevcut olduğu belirtiliyor. Deprem öncesinde 300 adet satış noktasının mevcut bulunduğu, ancak deprem sonrasında iş yerlerinin yıkılması ve göçten kaynaklı olarak bu satış noktalarının kapandığı ifade ediliyor. Neticede

Cem Süt işletmesi, mülakatımızda önemli bir pazar sorunu yaşadığı konusunu öne çıkarmış oldu. Hâlihazırda hayvanlar açısından yem problemi yaşanması nedeniyle birçok üretici hayvanlarını satmak zorunda kalmış. Deprem sonrasında üreticilerin desteklenerek pazar sorununun giderilmesi gerekmektedir. Böylece üretim yapan küçük üreticiler üretime devam etme olanağı kazanacak. Esin Süt ise 2008 yılında kurulan ve günlük ortalama 5-6 ton süt işleyerek 28 adet ürün çeşidi üreten bir işletme. Depremin öncesinde yaklaşık 20 milyon TL'lik bir ekonomik hacme sahip olduğu ifade ediliyor. Bu işletme, süt tedarikini Yayladağı ilçesine bağlı Tekebaşı Mahallesi ve Altınözü ilçesiyle birlikte Kahramanmaraş, Osmaniye ve Gaziantep illerinden sağlamaktaydı. Ürün pazarını ise daha çok Hatay, Ankara, Gaziantep ve İzmir illeri oluştuyordu. Depremin hemen sonrasında Esin Süt de faaliyete geçememiş. Üretim binasında hasar bulunmamasına rağmen şarküteri olarak kullanılan işletme binasının yıkıldığı bilgisi veriliyor. Pazar sorunu Esin Süt'ün de depremin ardından yaşadığı sorunların başında. Birçok müşterisi hayatını kaybetti, işletmeleri yıkıldı. Önemli bir künefe peyniri tedarikçisi olan Esin Süt, müşterilerinin deprem sonrasında gelir elde edememesi nedeniyle pazarının önemli bir kısmını yitirmiş. Esin Süt'ün de üretime ara vermesiyle yine üretici zor duruma düştü. Üretici sütünü dökmek ve hayvanını satmak zorunda kaldı. Ayrıca Esin Süt de Süttaş'ın bu bölgede yürüttüğü destek çalışmalarını eleştirenlerden biri. İyi kalitedeki sütü alıp geriye kalanları üreticinin kaderine terk etmesi ve ödemeleri sonraki tarihlere bırakması üreticinin desteklenmek bir yana daha zor duruma düştüğünü ortaya koyuyor. Esin Süt de afet bölgesine yönelik özel politikaların yürütülmesi ihtiyacına ve öncelikle pazar sorunun çözülmesi gerektiğine vurgu yapıyor. Ayrıca mülakatımızda problemin ortaya çıktığı zeminde incelenmesi ve yem sorununun kalıcı olarak çözülerek üreticinin üretime devamının sağlanması gerekliliklerinin de altı çiziliyor. Cem Süt ve Esin Süt işletmeleriyle yaptığımız görüşmeler üzerine, depremin sonrasında süt üreticilerinin karşılaştığı temel sorunların pazar kaybı, yem sıkıntısı ve büyük işletmelerinin uygulamaları olduğu anlaşılıyor. Bu sorunların çözümü konusunda öncelikle pazarın yeniden canlandırılıp üreticilerin ürünlerini hakkaniyetli fiyatlarla

satabilmelerine olanak sağlayacak düzenlemeler yapılmalı. Büyük süt işletmeleriyle yerel üreticiler arasında daha adil ve şeffaf iş birliklerinin sağlanması elzem görünüyor. Bu sayede büyük işletmelerin seçici uygulamaları ve ödeme süreçlerinde yaşanan aksaklıklar giderilip küçük üreticilerin ekonomik problemleri hafifletilebilir. Ayrıca açıktır ki depremle zarar gören işletmelerin yeniden yapılandırılması ve yerel üreticilere teşvik sunarak yeniden üretime başlamaları desteklenmeli. Bununla birlikte yem sıkıntısı hayvansal üretim yapan küçük üreticiler için büyük bir sorun. Tüm bu önlemler ve çözüm önerileri süt üreticilerinin deprem sonrasındaki dönemde karşılaştıkları sorunların altından kalkıp sürdürülebilir bir üretim modeline geçiş yapmalarına katkılar sağlayacaktır.

D. Tarımsal ve hayvansal üretime yönelik önlemler

72

Deprem, yalnızca fiziksel yapıları değil hayatın her alanını etkiledi. Tarım ve hayvancılık da tabii etkilenen sektörlerden. Özellikle tarım ve hayvancılığın ana gelir kaynağı olduğu kırsal yerleşimlerde bu afetin boyutları katlanıyor. Samandağ'da tarım ve hayvancılık, depremlerin ardından sıra dışı sorunlarla karşı karşıya. İlçede bu alanlarda yaşanan zorlukları inceledikten sonra bu defa perspektifimizi biraz genişletip depremden etkilenen bölgelerde bu alanlardaki sorunların çözüm yollarına daha yakından odaklanalım. Bu nedenle, tarım ve hayvancılık sektörlerinde karşılaşılan sorunları ve malûm sorunların çözüm yollarını Ziraat Mühendisleri Odasının İzmir

Şubesi Başkanı, Dr. Hakan Çakıcı ile masaya yatıyoruz. Çakıcı'nın görüş ve önerileri bu bölgede tarım ve hayvancılığın nasıl sürdürülebileceğine dair rehber niteliğinde.

KIRŞAL ALANLARDA BÜYÜK TAHRİBAT

Deprem sonrası yaşanan problemlerin sadece şehirlerle sınırlı olmadığına dikkat çeken Dr. Hakan Çakıcı, "Depremden etkilenen 11 il, Türkiye'nin tarımsal üretiminin %15 ila %16'sını kapsıyor" diyerek kırsal alanlardaki büyük ölçekli tahribata işaret etti. Hayvancılık alanında yaşanan telefata, ekipmanlardaki kayıplar, tarım arazilerindeki hasar ve tarımsal faaliyetlerin durması deprem bölgesinde tarım ve hayvancılıkla ilgili yaşanan problemlerin başında geliyor. Çakıcı, çiftçilerin yaş ortalamasının 50-55 aralığında olduğunu belirterek yaşlı nüfusun yaşamlarının geri kalanında zararlarını onarmakta zorlanabileceğini de ifade ediyor. Kırsal alandaki vatandaşların tarımsal üretimi terk ederek şehirlerdeki yakınlarının yanına gitmesiyle üretimin düşmesine yol açıyor. Hayvanların ölmesi ve yem kısıtlılığı tarımsal üretimde kayıplara neden olurken sulama sistemlerinin hasar görmesi de sulama sorunlarına geçit veriyor. Girdi temininde yaşanan zorluklar özellikle hayvansal üretimi negatif etkiliyor.

73

"TARIMSAL DESTEKLER ÜRETİMİN BAŞINDA SAĞLANMALI"

Çakıcı, "Baharla beraber yeni bir tarımsal üretim dönemine giriyoruz; gübre, tohum ve fide gibi girdilerin deprem bölgesine ulaştırılması gerekir," demişti. Elektrik ve su problemleri, tarımsal üretimi daha da zorlaştırıyor. Gelecek dönemde sulu tarımın tamamen etkilenmesi beklenirken hâlihazırda yaşanmakta olan kuraklık ve altyapı sorunları nedeniyle de birçok ürünün ekilemeyeceği şimdiden öngörülüyor. Çakıcı, bu süreçte daha az su tüketen ürünlerin ekilmesini öneriyor. Tarımsal ve hayvansal üretimde deprem bölgesinde alınması gereken önlemleri değerlendiren Çakıcı, devletin rolüne de dikkat çekti. Endüstriyel tarımın yüksek girdi maliyetle-

riyle karşı karşıya olduğunu belirten Çakıcı, "Devletin bu girdileri daha ucuza vermesi gerekir. Ayrıca devlet, depremden etkilenen üreticiyi daha fazla desteklemelidir," dedi. Çakıcı, devletin tarımsal destekleri üretimin başında sağlaması gerektiğini vurgulayarak "çoğunlukla destekler bir yıl sonra veriliyor. Çiftçi masraflarını yapıyor ve bir yıl sonra devletten alıyor. Böyle olunca çiftçiye bir sermaye gerekiyor ve çiftçilik de aslında sermaye gerektiren bir meslek hâline dönüşüyor," ifadelerini kullandı. Dolayısıyla girdi maliyetlerinin düşürülmesi ve maliyetlerin üretimin öncesinde karşılanması devletin öncelikli hedefleri arasında olması gereklilikleri işte bu çerçevede öne çıkıyor. Çiftçinin üreteceği ürün, üretim miktarı ve satış fiyatı konusunda bilgi sahibi olması gerektiğini sözlerine ekleyen Çakıcı, görüşmemizde çiftçinin refahının artırılması gerektiğini vurguluyor. Bu bakımdan deprem bölgesinde üreticinin tekrar üretime dâhil edilmesi ve kırsalda çiftçilik yapmanın cazip bir hâle getirilmesi önemli. Çakıcı, son olarak şehirlerin tarım arazilerine ve alüvyonlu topraklara inşa edilmemesi gerektiğini belirterek aynı hataların yapılmaması gerektiğine dikkat çekiyor. Öte yandan yaptığımız incelemelerde yıkıma uğrayan bölgeler için tarımsal desene uygun bir sanayileşme fikrinin önemi de ortaya çıktı. Bu bahis, bölgenin ekonomik ve ekolojik açıdan sürdürülebilir bir şekilde yeniden yapılanmasını sağlamak için önemli. Nitekim bu yönde bir sanayileşme, yerel istihdamın artmasına ve bölgeler arası gelir eşitsizliklerinin azalmasına katkı sağlayacaktır. Yerel halkın tarımsal bilgi ve becerilerini kullanarak tarıma dayalı sanayi sektörlerine yönelmeleri teşvik edilerek bölgede kırsal kalkınmaya katkıda bulunulabilir. Bu yaklaşım, bölge halkının geçim kaynaklarına ve yaşam standartlarına olumlu etkiler yaparak depremin yol açtığı ekonomik ve sosyal tahribatın onarılmasına bir düzeyde yardımcı olabilir.

III Kültür Varlıkları ve Gündelik Hayat

6 Şubat depremleri, Antakya'da yalnız coğrafi ve sosyal yapıları değil kültürel mirası ve tarihî kalıntıları da derinden etkiledi. Tarihî, kültürel ve inançsal değerleri son derece yüksek olan yapıların bulunduğu bu bölgede depremlerin bilançosu ağır oldu. Bu türden yıkıcı afetlerin ardından hasar gören yapılardaki değişiklikleri inceleyerek bu değişikliklerin ne denli büyük olduğunu belirlemek bilim insanları için hayati önemde. Afetlerin bu yıkıcı etkileriyle başa çıkarak toplum direncini artırmak adına da kültürel varlıkların korunması ve ihyası öncelikli. Bunun yanında tarihî ve kültürel yapıların restorasyonu, sadece kültürel kimliği koruma işlevi görmekle kalmayıp sosyoekonomik

kalkınmayı da destekliyor. Ancak restorasyon sürecinin nasıl yönetileceği, hangi yapıların ne şekilde korunacağı ve toplumun bu sürece nasıl dahil edileceği konusunda bilim insanları ile toplum arasında yapılacak tartışmaların da gereklilik olduğunu da unutmamak gerek. Bu noktada arkeolog Çilingiroğlu'nun görüşleri öne çıkacak. Öte yandan bir toplumun veya bölgenin kültürel niteliklerini, geleneklerini ve mahallî yaşam biçimlerini anlamak açısından o bölgedeki birey ve toplulukların deneyimleri ve gözlemleri üzerinden bir bakış açısı edinmek çok değerli. Söz konusu bilgiler yıkım gören bölgeye veya burada yaşayan topluma dahil olmayanlara anlatıldığında anlaşılması güç hâle gelebiliyor. Bu zorluk, bir topluluğun veya bölgenin kültürel çeşitliliğinin, geleneklerinin ve ritüellerinin, belki de en iyi şekilde halk tarafından ifade edilebilecek olan karmaşıklığının bir sonucu. İşte bu aşamada sivil toplum kuruluşları ve topluluk temelli örgütlenmeler devreye giriyor. Bu kuruluşlar, toplumların kendi deneyimlerini ve bilgilerini paylaşma ve aktarma yeteneğini artırmak için hayati bir role sahip. Hatay'ın kültürel ve inançsal çeşitliliğinin bir parçası olan ve buradaki arkeolojik çalışmalara da katkıda bulunan akademisyen Canan Karataş Yüksel'le gerçekleştirdiğimiz röportaj, bu sürecin nasıl işlediğine dair emsal olacak. Yüksel'in gözlem ve deneyimleri Hatay'daki kültürel çeşitliliğinin neden biricik olduğunu iyi ortaya koyuyor. Bu görüşmelerden edindiğimiz bilgilere ek olarak yine bu alt başlık altında zorluklara rağmen tarımsal üretim ve turizm potansiyeliyle dikkat çeken Ermeni köyü Vakıflı'nın durumuna da göz atalım. Vakıflı'nın kültürel ve inançsal varlıkları depremle hasar görse de üretim çeşitliliği ve sürdürülebilir tarım uygulamaları sayesinde toparlanma sürecinde önemli bir rol oynuyor.

A. Kültürel mirasın korunması ve Antakya'nın öznelliklerine saygı

80

Ege Üniversitesinin Arkeoloji Bölümünden Profesör Dr. Çiler Çilingiroğlu'na kulak vererek bölgedeki kültürel mirasın deprem öncesi ve sonrasındaki durumu hakkında bilgiler edindik. Çilingiroğlu, bu konular üzerine görüşlerini belirtirken bu bölgenin hem somut hem de soyut kültürel unsurlarına odaklandığını belirtti. Kültürel mirasın somut unsurları tarihî ve dinî yapılar, tarihsel süreçlerde kullanılan alanlar gibi fiziksel çevremizde gördüğümüz nesnelere içerirken soyut olanlar tarihsel anılar ve geçmişle ilişkilendirme biçimimiz gibi elle tutulamayan özellikleri içeriyor. Parantez açılsa örneğin depremde kaybedilen insanların anılarını yaşatmak da aslında bu bölgede

kültürel müktesebatı sahiplenmenin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Çilingiroğlu'nun vurguladığı gibi toplumsal hafızada yeri olan her türlü mekân da elbette kültürel mirasın bir parçası olabilir. Buradan yola çıkarak kültürel mirasın neden bu kadar önemli olduğunu anlamamız mümkün. Bu, esasında bireylerin ve toplumların geçmişi ve bugünü arasındaki ilişkiyi kurma biçimini belirliyor.

“BENLİK ALGIMIZDA KÜLTÜREL MİRASIN KATKISI”

Dahası, doğduğumuz tarihsellik ve onun devamı olan gelenek, kimliklerin oluşumunda büyük bir rol oynuyor. Çilingiroğlu, “benlik algımızda aslında kültürel mirasın çok büyük bir katkısı var,” diyor. Mesela özellikle İzmir gibi, çevresinde çok sayıda antik kent ve arkeolojik alan bulunan bir şehirde yaşayan insanlar, bu somut mirasın varlığı sayesinde geçmişle bağlantılar kurma ve kültür bilincini oluşturma fırsatına sahip olabiliyor. Çilingiroğlu, bu mirasın bir tiyatro ya da meclis binası gibi somut yapıların daha ötesinde, aynı toprakları paylaştığımız insanların bize bıraktığı somut kanıtlar olduğunu da vurguluyor. İşte bu mirasın sahiplenilmesi, kültürel miras bilincinin gelişmesine ve kişinin kendini bu coğrafyanın, geçmişi ve bugünüyle, sahibi gibi hissetmesine yol açıyor. Çilingiroğlu'nun şöyle belirttiği gibi kültürel mirasın korunması sadece mevcut kuşaklar için değil gelecek kuşaklar için de büyük önem taşıyor: “Çünkü geleceğe dönük bir yaklaşımla, çocuklarımızın da bu güzel duyguları sahiplenmesini, bu tarih bilincini aşlamayı istiyoruz; devam etsin istiyoruz. Nesilden nesile sürsün.” Bu sözler, kültürel mirasın tahribatının onu deneyimlemeye ve kendi kültürel ve tarihsel bilinçlerinin bir parçası yapmaya çalışacak olan gelecek kuşaklar için kaybın büyüklüğünü göz önüne seriyor. Dolayısıyla koruma çabaları, gelecek kuşakların da kültürel kimliklerinin bir parçası olabilecekleri bu ayrıcalıklı deneyimi yaşayabilmelerini sağlamak için. Profesör Çilingiroğlu'nun vurguladığı gibi kültür hem somut hem de soyut öğeleri içeren karmaşık ve sürekli evrilen bir yapı. Maddî kalıntı ve materyaller kültürün somut yönlerini oluştururken inançlar, örf ve adetler, düşünce ve davranış biçimleri, dil, müzik, sanat eserleri ve hatta ye-

81

mekler bile kültürün soyut yönlerini temsil ediyor. Bu unsurlar içine doğduğumuz ve içselleştirdiğimiz bir yaşam tarzını şekillendirip kimliğimizin önemli bir kıvrımı hâline geliyor. Çilingiroğlu, kültürün tarihsel bir süreklilik olduğunu ve değiştiğini vurguluyor. Dolayısıyla bu yıkıntıda kültürel bilgilerin ve ritüellerin, türkülerin ve diğer somut olmayan unsurların dokümantasyonu önemli; çünkü zamanla kaybolabilirler. Hatay'ın kültürel çeşitliliği ve tarihsel dokusu, Türkiye'nin diğer kentlerine bakılırsa görece daha iyi korunmuş, bu da bu ili özellikle zengin ve ilgi çekici kılmakta. Ancak meydana gelen depremler, Hatay'da büyük tahribata neden olup hem somut hem de soyut kültürel miras üzerinde yıkıcı etkiler bıraktı. Bu durum deprem sonrasında bu bölgeleri terk etme riski olan azınlık cemaatlerini de etkiledi. Çilingiroğlu, eğer söz konusu cemaatler bölgeyi terk ederse Türkiye'nin kültürel çeşitliliğinin azalabileceğinden endişe ediyor. Bu yüzden koruma ve restorasyon çabaları sadece binalar ve arkeolojik siteler için değil, aynı zamanda bu cemaatler ve onların kültürel mirası için de hayati öneme sahip. Hatay'daki durumu değerlendirip hasarı belgelemek için birçok uzman, akademisyen yerel ve merkezî düzeyde çalışma yapıyor.

ŞEKLİ DEĞİŞEN DÜNYAYI ÖLÇMEK

Prof. Çilingiroğlu, Ege Üniversitesi'nin Arkeoloji Bölümünde yürüttükleri uzaktan algılama çalışmasına değindi. Ege Üniversitesi'nin Arkeoloji Bölümü, Akdeniz Üniversitesi'nin Uzaktan Algılama Bölümü, Harita Mühendisleri Odası ve Çin'in Wuhan Üniversitesi'nden araştırma ekibiyle ortak yürütülen bu çalışmayla uluslararası iş birliğiyle uzay ajanslarının verilerine erişmek mümkün. Bu çalışma aslında belirli bir bölgenin radar verilerini kullanarak genellikle büyük bir miktar maliyet karşılığında erişilebilen ancak bu örnekte bir afet durumu nedeniyle ücretsiz hâle getirilen verilere dayanıyor. Uzay ajanslarının sağladığı bu veriler, araştırmacılar tarafından coğrafi bilgileri ve höyükler, anıtlar ve dinî yapılar gibi kültürel miras noktalarını belirlemek için kullanılmakta. Çilingiroğlu ve ekip arkadaşları, Akdeniz Üniversitesi'yle iş birliği yapıp gönüllülerin de yardımıyla bu verileri toplamış ve geniş kapsamlı bir veri tabanı oluşturmuşlar.

Bu veri tabanı, bölgedeki on bir ili kapsıyor. Radar verileriyle birleştirilerek bu kültürel miras noktalarının afet sonrası hasar durumlarını belirlemeye yardımcı oluyorlar. Çilingiroğlu, bu yolla yapıların "az, orta ya da yüksek hasarlı olup olmadıklarını anlıyoruz," diyor. Bu yöntem, hangi yapıların risk altında olduğunu ve hangilerinin daha öncelikli olarak restorasyon gerektirebileceğini belirlemeye yardımcı. Ayrıca bu sürecin tamamı boyunca bölgedeki değişimleri ölçmek için uyduların dünya yörüngesindeki her geçişinde bu veriler toplanmaya devam ediyor. Bu araştırma, bu süre zarfında meydana gelen değişiklikleri ve her depremden sonra ne kadar yer değişimi gerçekleştiğini belirlemeyi hedefliyor. Çilingiroğlu, "Kısa süre sonrası bu verileri bir rapor hâline getirmek istiyoruz," diye belirtiyor. Sonuçları ise medya ve basınla paylaşılacak. Bu tür çalışmalar afet sonrası durum değerlendirmeleri için önemli bir araç. Uzaktan algılama ve radar verileri kullanarak araştırmacılar önemli tarihî ve kültürel sit alanlarının hasar durumlarını daha doğru değerlendirebilir. Hatta gelecekteki afetler için daha iyi koruma stratejileri geliştirebilmek için de kullanımı belki de doğru olabilir. Çilingiroğlu, depremlerin ardından belirgin şekilde yer değiştirmelerin gerçekleştiğini ifade etti. Depremler sırasında meydana gelen değişimlerin boyutları, hatta bazı durumlarda dört ila altı metre arasında değişen yer değiştirmeler, araştırmacıları bile şaşırtacak kadar büyük. Prof. Çilingiroğlu, bu değişimlerin anlamını anlatırken "bazen insanın aklı almıyor," ifadesini kullandı. Bununla birlikte yer değiştirmeler yalnızca yatay düzlemde değil aynı zamanda dikey düzlemde, yani çökmeler şeklinde de gerçekleşiyor. Örneğin İskenderun'un bir metreye yakın çöktüğü biliniyor. Bu değişimlerin bölgenin tarihî ve kültürel mirasına etkisi büyük. Bu durum, gelecekte bu alanların nasıl korunacağına dair önemli soruları gündeme getiriyor. Özellikle, sular altında kalmış veya gelecekte bu durumla karşı karşıya kalabilecek alanlardaki koruma çalışmalarının önceki durumlarından önemli ölçüde farklı olabileceği vurgulanıyor. Bu veriler, hangi bölgenin risk altında olduğunu ve bu depremlerle ne kadar hızlı değişimlerin gerçekleşebileceğini göstererek gelecek için önemli öngörülerde bulunmayı sağlayacaktır. Bununla birlikte, belirli bir binanın veya yapının ne kadar hasar gördüğüne veya hangi yapıların daha büyük risk

altında olduğuna dair spesifik bilgiler sağlamadan önce daha kapsamlı bir analiz gerektiğini belirtiyor. Özellikle hâlihazırda yıkılmış veya çatlamış olan yapıların büyük bir risk taşıdığını ifade ediyor. Buna karşılık Çilingiroğlu, höyükler gibi diğer arkeolojik alanlar büyük bir risk taşımayorsa da yer değiştirmelerden bu alanların da etkilendiğini belirtiyor. Çilingiroğlu'nun yorumları, özellikle de "Dünyanın şekli değişti şu anda ve bütün tapu kadastradan tutun bütün koordinatlar yeniden hesaplanacak dünyada" şeklindeki ifadeleri, 6 Şubat depremlerinin ne düzeyde büyük etkileri olduğunu gösteriyor. Çilingiroğlu, "Depremler devam ettiği için bazı yapılar hâlâ risk altında," diye belirtti. Defne depreminden sonra yıkılan bir yapı buna örnek teşkil etmiş. Deprem fırtınasının bitmediğini söyleyen Çilingiroğlu her depremle gerçekleşen yer değiştirmelerini ölçme kapasitesine sahip olduklarını belirtiyor. Bu imkânlar, deprem riski taşıyan bölgelerde yaşayanlar ve bu alanları koruma ve restore etmekle görevli uzmanlar için kritik bilgiler sağlıyor. Kültürel ve tarihî sit alanlarının korunması ve restorasyonu konusunda stratejik planlamaları geliştirmek ve doğal afetlerin olası etkilerine iyi hazırlanmak için bu tür bilgiler kullanılabilir. Prof. Çilingiroğlu ve ekibinin çalışması, risk değerlendirmesinde ve koruma planlamasında bir norm oluşturabilir. Çilingiroğlu, depremlerin arkeolojik alanlar ve yapılar üzerindeki etkisini, bu değişikliklerin ne kadar büyük olduğunu belirtti. Kendi deneyimlerini ve bu durumun onda nasıl şaşkınlık yaşattığını paylaştı. Bir örnek olarak Malatya'daki Aslantepe Höyüğü'nde altı metrelik bir yer değişimine işaret etti. Bunun inanılmaz olduğunu ifade ediyor. Çilingiroğlu, bu depremin bilim insanları için bir deney gibi olduğunu, çünkü bu tür bir değişikliğin gözlemlerinin önünde gerçekleştiğini belirtiyor. Aynı zamanda bu deneyim onun geçmiş depremlere ve toplumsal süreçlere bakışını da değiştirmiş. Mesela bu olayın göç konusunda bilgi edinme sürecini nasıl etkilediğine dair düşüncelerini paylaşıyor. Bu depremler, aslında bilim insanlarının da bu tür bir olaya hazırlıksız yakalandığını gösteriyor. Çilingiroğlu için artık kapsamlı hazırlıklar şart.

"BİR DAHA OLMASIN!" MESAJINI VERMEK

Çilingiroğlu, deprem sonrasında tarihî ve kültürel yapıların restorasyonu konusunda genel bir yaklaşım olduğunu ise şöyle belirtiyor: Yapıları ayağa kaldırıp restore etme. Çilingiroğlu, bu yaklaşımın genel kabul gördüğünü, ancak her yapı için bunun doğru olup olmadığının tartışılması gerektiğini belirtiyor. Örneğin, Hatay'da bazı tarihî yapıların eşsiz olduğunu ve kaybedilmesinin asla göze alınamayacağını söylüyor. Bu tür yapıların restore edilmesi ve korunması gerektiğini belirtiyor. Aynı şekilde, Paris'teki Notre Dame'ın yandığında kültürel kimliğin bir parçasının kaybedildiğini anımsatıyor. Bu tür durumlarda, restore etme ve yapıyı koruma çabalarının genellikle hemen başladığını belirtiyor. Ancak Çilingiroğlu, her yapının restore edilmesinin gerekli olmayabileceğini de söyledi. Nitekim bazı yapıların eski hâliyle korunabileceğini ve bazılarının da deprem sonrasındaki hâlinin, tarihselliğin bir parçası olarak anımsatıcı bir unsur olabileceğini söylüyor. Berlin'deki Hafıza Kilisesi'ni bu tür bir yaklaşımın bir örneği olarak anımsatıyor. Kilise, II. Dünya Savaşı'nda bombalanmış; bugün yıkık hâliyle ziyaret edilebiliyor. Bu, savaşın anısını hatırlatmak ve "Bir daha olmasın!" mesajını vermek için yapılmış bir tercih. Hatay'da da belki bazı yapıların depremin anısını hatırlatmak ve "Bir daha yaşanmaması için ne yapmamız gerekiyorsa bunu yapalım!" mesajını vermek amacıyla, deprem sonrası hâlleriyle bırakılabileceği belirtiliyor. Bu yaklaşımın her binada uygulanması gerekmeyeceğini, ancak belirli yapılar için bu yaklaşımın düşünülebileceğini ifade ediyor. Çilingiroğlu, kültürel mirasın sadece tarihî yapıların restore edilmesiyle korunamayacağını vurguladı. Kültürel mirasın, toplumun da bu mirası sahiplenip bir parçası olması gerektiğini söylüyor. Aksi hâlde sadece turizm odaklı olarak restore edilmiş yapıların maalesef yapay ya da organik olmayan bir ortam yaratacağını ifade etti.

RESTORASYONDA HALKIN SESİNİ DUYMAK

Çilingiroğlu, tarihî yapıların kentle bütünleşebilmesi için bu yapıları kullanan, bilen ve sevip koruyan bir topluluğun bulunması gerektiğini vurguluyor. Dolayısıyla Hatay'da yaşıyan insanların bu yapıları sahiplenmesi ve kullanması gerektiğini belirtiyor. Başka deyişle Hataylılar gider ve sadece bu yapılar kalırsa bu yapıların gerçek manada artık birer kültürel miras olarak değer görmeyeceği düşünülüyor. Çilingiroğlu, kendi görüşlerinin dışarıdan bakan biri olarak oluştuğunu belirtirken halk, cami, kilise veya diğer tarihî yapıların restore edilmesini istiyorsa evet, bu yönde hareket edilmesi gerektiğini vurguluyor. Ancak turizm odaklı bir bakış açısıyla yapılan canlandırmaların da yine sentetik bir durum oluşturacağını ve tarihî yapının atmosferini bozabileceğini belirtiyor. Neticede Çilingiroğlu da sivil toplumun bu süreçte büyük önem taşıdığını belirtti. Bir yerin nasıl gelişeceği konusunda halkın sesinin duyulması süreci biçimlendirirken merkezi önemde. Görüşme gerçekleştirdiğimiz Mustafa Kemal Üniversitesinin Arkeoloji Bölümünden Öğretim Üyesi Canan Karataş Yüksel'in de deneyimleri üzerinden söyleyecekleri var. Yüksel, Hatay'ın coğrafi ve kültürel özelliklerini vurgulayarak "Hatay bambaşka bir yer. Hatay Anadolu değil. Hatay belki Suriye de değil. Orası gerçekten, hani tarihte de olduğu gibi özerk bir yer," diye belirtiyor. Bu bölgenin Türkiye'nin diğer yerleşimlerinden ve komşu ülkelerden önemli ölçüde farklı olduğunun altını çiziyor. Yerel yaşam ve kültürel çeşitlilik, Yüksel'in Hatay'ı "kendi içine çeken bir kent" olarak tanımlamasına neden olmuş. Yüksel, kentte yaşarken kazandığı kişisel deneyimlerden birine özel olarak değinerek bir Noel kutlamasına katılma fırsatını yakalamasını anlatıyor. Olayın detayları, Hatay'ın farklı kültürler ve geleneklerin karışımı olduğunu ve bu çeşitliliğin halkın bayramları ve ritüelleri boyunca nasıl yaşandığını vurguluyor.

HERKESİN HERKESİN BAYRAMINI KUTLADIĞI ŞEHİR

Yüksel, Hatay'daki bayramlar ve ritüeller hakkında da şöyle bilgiler paylaştı: "Hatay'ın genelinde bir sürü bayram yapılır. Ve o bayramlarda kurbanlar kesilir; muhakkak, öyle ki herhâlde yılda otuz kırk tane bayram var." Yüksel'in bu gözlemleri, Hatay'ın yerel yaşamının ve kültürünün nasıl farklılaştığını gösteren bir tablo. Bu deneyimler, onun kendi yaşam görüşüne ve akademik çalışmalarına da katkı sağlamış. Yüksel, Hatay'da yaşamın yanı sıra bölgedeki farklı kültürel ve dini pratikler hakkında da bilgiler veriyor. Bölgedeki Alevi ve Nusayri kültürlerinin daha kendine özgü ve Anadolu'daki uygulamalarından farklı olduğunu belirtiyor. Türbelerde Kur'an okunması ve tüsülerin yakılması gibi diğer pratikler, Anadolu Aleviliğinde görülmeyen bazı ritüeller arasında. Ayrıca Hıdırellez Bayramı sırasında çevre şehirlerden Samandağ'a doğru otobüslerle insanların akın ettiğini, burada Hızır'ın türbesinde dilekler tutulup ateşler yakıldığını aktarıyor. Bu arada bir parantez açarak, Hızır ile Hz. Musa'nın buluştuğu yer olduğuna inanılan söz konusu türbenin depremden etkilenmediğini belirtelim. Yüksel, Hatay'daki arkeolojik çalışmaları ve doktora çalışmasını da bizimle paylaştı. Altınözü ve Yayladağı ilçelerinde yüzey araştırması yaptığını ve bu bölgeyle ilgili bir doktora çalışması yürüttüğünü söylüyor. Ancak Hatay'daki depremlerden sonra bazı kaygılandırıcı durumlar ortaya çıkmış. Akademisyen, özellikle deprem sonrası müzelerdeki eserlerin durumu ve bu konuda şeffaflığın eksikliği hakkında duyduğu endişeleri bizimle paylaştı. Yüksel, Hatay'daki arkeologların ve farklı uzmanların deprem sonrasındaki çalışmalara dahil edilmemesinin de kaygılandırıcı olduğunu ayrıca belirtiyor. Aslında otoritelerin belirlemiş olduğu bir grubun belgeleme çalışmalarını yürüttüğünü ve yerel uzmanlarınsa bu sürece dahil edilmediğini üzüntüyle aktarıyor. Deprem sonrası durumu iyileştirmek adına orada yaşıyan gönüllülerden Hatay Yeniden Ayakta isimli bir platform oluşturduklarını ifade etti. Bu platformun amacı, birlikte hareket ederek bilgiye erişimi kolaylaştırmak olmuş. Deprem sonrası durumu iyileştirmek için projeler yürütülürken bu çalışmalar hakkında net bilgiye sahip olmamak, platformun oluşturulmasının ana nedeni. Ayrıca bu platform çalışmalara

katılımı artırmak için bir çalıştay düzenlemeyi planlarına eklemiş. Yüksel, bu çalıştayın ardından daha somut kararlar alacaklarını ve bu süreçte birçok uzmana danışacaklarını belirtiyor. Hatay Yeniden Ayakta Platformu'nun çeşitli disiplinlerden uzmanları ve kent planlamacılarını içerdiğini ve hem ulusal hem uluslararası alanda çalışan birçok kuruluşla görüşmeler yapıldığını söylüyor.

HIZLA “YENİDEN YAPILANDIRMA”: HALK SAĞLIĞINA TEHDİT

Canan Karataş Yüksel, Hatay'da devam edip maalesef hızlı bir şekilde yürütüleceği anlaşılan yeniden inşa sürecini eleştirerek tercihlerin bilimsel verilere tamamen aykırı olduğunu belirtti. Özellikle alüvyonlu olan Amik Ovası'na yapılan inşaatları ve dağlık alanlardaki yapılaşmayı endişeyle karşılıyor. Bilimsel verilere, bölge halkının ihtiyaçlarına ve sağlık koşullarına dikkat edilmesi gerektiğinin altını çiziyor. Yeniden yapılandırma sürecinde halkın taleplerine kulak verilmesi ve bu taleplerin inşa sürecine dahil edilmesi gerektiğini ifade ediyor. Sahada hızla gerçekleştirilen çalışmaların halk sağlığını da tehdit ettiğini ve “halka pek kulak asılmadan” yapıldığını gözlemlediğini söylüyor. Bilimsel ilkelerin ve halkın taleplerinin öncelikli olarak göz önünde bulundurulmasını ve inşaat faaliyetlerinin elde edilecek verilerin rehberliğinde düzenlenmesini istiyor. Yüksel, kentin eski hâline dönmesinin ne kadar mümkün olduğunu veya bunun doğru olup olmadığını da tartışmaya açtı. Bu konuların sivil toplum inisiyatifleri ile bir arada masaya yatırılması gerektiğini belirtiyor. Ancak şu anki sürecin bu beklentilerin aksine olduğunu ve büyük bir acelecilik içinde gerçekleştiğini ifade ediyor. Kentteki yaşamın normale dönmesi için uzun süre geçmesi gerektiğini belirterek bu sürecin en az dört beş yıl, belki on yıl sürebileceğini söylüyor. Bu süre zarfında sağlık ve sosyal olanakların düzelmesi gerektiğini belirtiyor. Bu normalleşme sürecinin tamamlanmasına dek göç edenlerin bölgeye dönmesinin pek olası olmadığını ifade ediyor. Ancak Antakya halkının kente olan bağlılığının farkında olduğunu ve bu bağlılık nedeniyle birçok insanın kente döndüğünü ekliyor. Kendisi de bu sürece dahil olmak istediğini ifade etse de geri dönme konusunda bir karar vermiş değil.

B. Depremi ardından gündelik hayat mücadelesi

90

Deprem sonrası iyileştirme süreci ve güvenli yaşam, felaketin yol açtığı zararları en aza indirip yaşam alanlarının dayanıklılığını artırma konusunda kritik birer haktır. Bu süreçlerin temel insan haklarına bağlı kalarak, bireylerin felakete ve tehditlere karşı korunmasını sağlayarak gerçekleştirilmesi gerek. İyileştirme süreci, zarar gören altyapının yeniden inşasını, ev ve iş yerlerinin onarımını, yerel ekonomilerin canlandırılmasını ve halkın sosyal, psikolojik destek olarak normal yaşantılarına dönmelerini içerir. Güvenli yaşam hakkıysa bu süreçlerin insan odaklı bir yaklaşımla ele alınmasını gerektiriyor. Bu süreçlerin başarılı olabilmesi, şüphesiz yerel yöne-

timler, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve depremden etkilenen bireylerin katılımı ve iş birliğiyle gerçekleştirilen ortak çabayı gerekli kılar. Hatay'da yaşanan deprem deneyimi güvenli yaşam hakkının hayati önemini ortaya koyarak kamu yöneticilerinin yaşam alanlarını yıkıcı afetlere karşı daha dayanıklı bir hâle getirme sorumluluğunu gözler önüne serdi. Afet sonrasında da iyileştirme süreci ve güvenli yaşam hakkı, sadece zarar gören bölgelerin hızlı şekilde normal yaşamlarına dönmelerini sağlamakla kalmayıp bununla beraber toplumun ve ekosistemlerin gelecekteki tehditlere karşı daha dirençli ve sürdürülebilir bir hâle gelmelerine de yardımcı olmalı. İyileştirme süreci ve güvenli yaşam hakkı, devletin ve yerel yönetimlerin acil çadır ve geçici konut ihtiyacını karşılamak amacıyla hızlı hareket etmelerini gerektiriyor.

KALICI ÇÖZÜMLER İÇİN KAPSAMLI VE BÜTÜNLEŞİK PLANLAMA

Sosyal yardımlarsa acil ihtiyaçları karşılayıp yaşam koşullarını geçici bir süre için iyileştirme amacına yönelik önemli araçlar arasında. Buna rağmen örneğin Samandağ'da yardımlar kalıcı çözümler üretme konusunda yetersiz kaldı. Bunun temel sebebi yardımların genellikle belirli sorunlara odaklanması. Depremi ardından yardımın hacminin, başarısını belirlediği zannına kapılındı. Bu yanlışlıkla yardımın dağıtım şekli ve kullanımının asıl önemli faktör olduğu göz ardı edildi. Bu durum yardımların daha geniş ve bütüncül bir perspektifle değerlendirilmesini engelledi. Kalıcı çözümler üretebilmek için afet yardımlarının ötesine geçilerek kapsamlı ve bütüncül planlama yaklaşımlarını benimsemek gerekir. Bu yaklaşımlar, yaşam alanlarının sosyal, ekonomik, ekolojik ve mekânsal unsurlarını dikkate alarak yıkıcı felakete ve iklim krizine karşı dirençli hâle getirilmesine yönelik politikalar ve uygulamaları içermeli. Yardımın yerel organizasyonlar ve gelişmeler için katalizör görevi görebileceği durumlar da var. Ancak bu, yardımların sivil toplum kuruluşları tarafından etkin bir şekilde yönetilmesine ve bölgesel kalkınma sürecini desteklemesine bağlı. Dolayısıyla yardımlar, ancak bütüncül bir yaklaşımla ele alındığında bu denli büyük bir felaket karşısında sorun

91

çözen araçlar olarak kullanılabilir. Öte yandan yardımların sadece toplumun yara sarma fonksiyonunu beslediği, ancak önlem alma kültürüne hizmet etmediği açık görünüyor. Samandağ'a yönlendirilen yardımlardan bu süreçte birçok yardım kuruluşunun gönüllülerini ve toplumsal dinamikleri sahaya aşağıdan yukarıyla örgütlenmelerle seferber etmek yerine yardım paketlerine ağırlık verdiği anlaşılıyor. Acil durumlarda yardımların son derece önemli olduğu su götürmezdir ancak Samandağ'da yardımların sıklıkla amaçlanan yararlanıcılara ulaşmadığını, insanların gerçek ihtiyaçlarına yanıt vermediğini ve bağımlılık yarattığını gözlemlemek mümkün. Açıkçası topluluk temelli örgütlenmeler bulunmadığı takdirde yardımlar insanları daha savunmasız hâlde bırakabilir

ANALİZ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİNDE BÖLGEDE YAŞAYANLARIN KATILIMI

Topluluk temelli sorun çözme yaklaşımında ise problemlerin analizinde ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde bölgede yaşayanların katılımı belirleyicidir. Her zaman ilk adım toplumun özgül sorunlarını ve bu sorunların nasıl çözüleceğini anlamak adına halkın perspektiflerini ele almak olmalı. Çözüm önerileri, aşama aşama ve dikkatli bir biçimde geliştirilmeli, bu süreçte halkın ihtiyaçları ve talepleri öncelikli olarak dikkate alınmalı. Bu genellikle uzun bir süreçtir. Her bir karar, belki yerel meclislerde ve halk toplantılarında tartışılarak hayata geçirilmelidir. Bu yaklaşım önerilerin dışında, halkın gereksinimlerinden bağımsız şekilde oluşturulmasının sebep olacağı akameti bertaraf eder. Halkın ihtiyaç ve talepleri, bu süreçte temel rol oynar ve çelişen çıkarlarla hedefler görmezden gelinmez. Bu uzun süreli uzlaşma süreci, daha nitelikli ve bölgeye uygulanabilir çözüm teklifleriyle sonuçlanır. Aynı zamanda daha güçlü toplumsal ilişkilerin oluşmasına da yardımcı olur. Bu metot, yardımlarının daha kapsamlı ve bütünlük planlama yaklaşımlarına dahil edilmesi ve bu yardımların topluluk temelli sorun çözme süreçlerini desteklemesi açısından önemli olur. 6 Şubat depremlerinin ardından ihmal edildiği üzere, yardımların daha kalıcı çözümler üretme sürecine etkin şekilde katkı sağlaması hâlâ hedeflenebilir. Merkezî hükümetin ve yerel yönetimlerin

söz konusu metodu uygulama konusunda istekli olduğu söylemek mümkün olmadı. Ancak kimi siyasi partilerin, sivil toplum gönüllülerinin ve mesela Samandağ'da Karaçay Koordinasyonu gibi sahayı tanıyan aktivistlerin yol göstericiliğiyle, kendiliğinden gelişen topluluk temelli örgütlenmeler örnek deneyimlere imza atıp bölge insanına afette en önemli ihtiyacın dayanışma olduğunu gösterdi. Mustafa Kemal Üniversitesinin Arkeoloji Bölümünden Yüksel'le gerçekleştirdiğimiz mülakat deprem hâlinde genellikle göz ardı edilen arkeoloji biliminin perspektifini sunmuştu. Yüksel, depremin Hatay'da bıraktığı etkileri ve sonrasında yaşananları deneyimleyenlerden biri. Bir arkeolog olarak yıkımın tarihi ve kültürel etkileri hakkında bilgilere sahip olmasının yanında depremden etkilenenlerin durumlarıyla empati yapabiliyor. Yüksel, Antakya'daki yaşamına dair deneyimlerini de paylaştı. Antakya'nın kültürel olarak çok farklı olduğunu ifade ederek "İlk geldiğimde benim açımdan kültürel olarak çok farklı bir yerdi. Yani birkaç sene açıkçası alışamadım," diye söze başlıyor. Bu kentin farklı kültürleri ve günlük rutinleri, onun için başlangıçta zor olmuş; ancak zamanla, bu farklılık ve çeşitlilik bir cazibe hâline gelmiş: "Ama orası orayı yaşadıkça sevebileceğiniz bir yer," diyor. Yüksel, bu sevgisi eşliğinde, deprem sonrasındaki süreçte Antakyalılarla birlikte birçok zorlukla karşı karşıya kalmış. Burada depremin ardından halk kendi hayatta kalma mücadelesinin yanı sıra çoğunlukla sınırlı araçlara ve kaynaklara rağmen en çok birbirlerini kurtarmak için çabalamış. Yüksel, "Enkazlarda arkadaşlarımızı kurtarmaya çalışırken tam bir can pazarı yaşadık," diyor. Evet, bölgede depremden hemen sonra yaşanan insanlık hikâyeleri belgelenmeye muhtaç, nitekim genellikle bu gibi makro ölçekteki deprem felaketlerinin, kitlesel ölümlerin ardından tek tek insanların başına ne geldiği gözden kaçıyor.

DAYANIŞMAYLA VAR OLAN ŞEHİR

Yüksel, hayatta kalma mücadelesini şu sözleriyle aktarıyor: "Müthiş bir çaresizlik. Çünkü ellerinde bir çekiç bile yok, değil kazma kürek... Sonra vinç derdine düştük; vinç buluyoruz ancak vinci kullanacak insan yok. İnsan buluyoruz bu kez de vinç olmuyor." Depremin hemen sonrasındaki en

büyük dayanaksa yaygın olarak anlatıldığı gibi dayanışma çabaları olmuş. Ancak yetkililerin ve kurtarma ekiplerinin depremde nasıl bir etki yarattığına dair değerlendirilmesinde "İlk üç gün boyunca kimse yoktu," diyor Yüksel, "Üçüncü gün gelen madenciler oldu; arkadaşlarımızdan birini de madenciler sayesinde sağ salım çıkarabildik." Tomruksuyu Mahallesinden, Bedii Sabuncu Anadolu Lisesinin yardımcı personeli Oya Öz de depremin günlük yaşantı üzerinde bıraktığı izleri sarıh biçimde açıklayabilenlerden. Deprem sonrasında yaşamın nasıl değiştiğini anlatan Öz, "Mutlu, mütevazı bir hayatımız vardı" diyor. Ancak depremin ardından "kendimizi 'depremzede' olarak bulduk" ifadesiyle yakıştırılan bir kimlik gibi, insanların tanımlanma biçimlerindeki değişime işaret ediyor. Ağır hasar gören evlerinden çıkarak çocukları ve geniş ailesiyle birlikte serada yaşamaya başlayan Öz, tarımsal faaliyetlerin azalmasını beklediklerini de belirtiyor. İnsanların öncelikli ihtiyacının barınma olduğunu belirten Öz, seraların yaşam alanına dönüşmesi nedeniyle de bu gerekliliğin tarım üretimini sekteye uğratabileceği uyarısında bulunuyor. Dolayısıyla barınma sorunu ve üretim arasındaki denge bölgede deprem sonrası yaşamın önemli zorluklarından biri hâline geliyor. Gıda Mühendisleri Odası, İzmir Şubesi Başkanı Uğur Toprak da deprem sonrası gündelik yaşamın şartlarını dile getirdi. Toprak, bölgedekilerin yaşam koşulları nedeniyle sıradan insanlar gibi düşünülmemesi gerektiğini belirterek "uyku düzenleri yok, çadırlarda yaşıyorlar, hava şartları uygun değil, beslenmeleri yeterli değil, bağımsızlık sistemleri ve sinir sistemleri zayıflamış vaziyette" ifadelerini kullandı. Dolayısıyla depremden etkilenenlerin beslenme ihtiyaçlarının sağlıklı bireylerden daha fazla dikkate alınması gerekiyor. Ne yazık ki izlenimlerden bunun henüz sağlanmadığı anlaşılıyor. Çözümü içinse bölgeye daha fazla gıda ve temiz su takviyesinin ulaştırılması gerekliliği acil bir sorun olarak ortada duruyor. Öte yandan özellikle hassas gruplar, kadınlar ve çocuklar açısından bölgede yaşam bir mücadeleye dönüşmüş durumda. Samandağ'da sorunlardan biri de tuvalet ve banyo tesislerinin yeterli düzeyde olmaması. Devlet ve belediyeler tarafından kurulan çadır kentler bu ihtiyaçları az da olsa karşılıyor. Ancak evlerinden ve seralarından uzaklaşmak istemeyen insanların bu olanaklara erişemediği söylene-

mez. Bazı komşular, insanların bu ihtiyaçlarını gidermelerine yardımcı oluyor. Ancak bu da kalıcı bir çözüm değil. Bölgede insanlar ayrıca hijyen malzemelerine erişimde de zorluk çekiyor. Yardımlar genellikle daha merkezî noktalara geliyor. Öte yandan çadırlarda yaşam koşulları gittikçe zorlaşıyor. Kış aylarında çadırda yaşamın zorluğu soğuk havayken sıcak bir iklime sahip olan bölgede havalar ısındıkça çadırların içi katlanılamaz derecede sıcak hâle geliyor. Ayrıca yaz aylarının gelmesiyle haşere ve yılanlar gibi yeni tehditler de ortaya çıkıyor.

C. Kriz fırsatçılığı: Depremi ekonomik sorunlarının öteki yüzü

96

Samandağ bölgesinde deprem fırsatçılığının ve manipülasyonların bilhassa üreticilerin temel sorunlarından biri olduğunu gözlemledik. Bu haksız kazanç konusu mülakatlarımız sırasında görüşlerine başvurduğumuz kişilerin demeçlerine de yansdı. Tomruksuyu'ndan Ümit Güç, hayvansal üretim için durumun iç açıcı olmadığını belirtep büyük yem tedariki probleminin yaşandığını vurguladı. Bu nedenle üreticiler hayvanlarının ölümünden endişe ederek onları hızlıca satmak istiyor. Ancak bu durum fırsatçıların ortaya çıkmasına neden oluyor. Üreticinin yaşadığı güçlüklerin farkında olan fırsatçılar hayvanların değerinin çok altında teklif veriyor. Güç, 50 bin TL

değerindeki bir hayvanın 18 bin TL'den satıldığını ifade ederek hem yerel hem de çevre illerdeki tüccarların bu fırsattan yararlanmaya çalıştığını söylüyor. Hakan Azın da Huzurlu Mahallesi hakkında vurguladığı üzere, nitekim tüccarlar, üreticilerin söz konusu zor zamanlarından faydalanarak ucuza hayvan almaya çalışıyor. Bazı küçük üreticiler daha fazla dayanamayarak hayvanlarını elden çıkarmak zorunda kalmış. Ümit Güç, depremin ağır yıkıntılarıyla birlikte üreticinin daha zor duruma düştüğüne işaret ederken deprem öncesinde dahi aslında hayvansal faaliyetlerden ekonomik olarak tam tatmin olunmadığını belirtiyor. Güç, bölge halkının yurtdışında çalışıp üretim yapan ailesine destekte bulunduğunu söylüyor. Ancak bu depremin sonrasında yurtdışına gidişlerin daha artacağından, dolayısıyla bölgenin sosyolojik yapısının değişeceğinden endişe ediyor. Benzer bir fırsatçılık tarımsal üretimde de yaşanıyor. Deprem sonrasında tarımsal üretimin nasıl etkilendiği hakkında konuşan Batıayaz Mahallesinden bir üretici, Agop Çapar, depremin sonrası ortaya çıkan fırsatçıların üreticinin zor zamanlarından faydalanıp eldeki ürünleri değerinin altında almaya çalıştığını düşünüyor. Böyle bir durumla karşılaşmamak adına Çapar, kamu kurumlarının, büyük zincir marketlerin ve ihracatçıların konuyla ilgilenmesi gerektiğini vurguluyor. Agop Çapar, "Depremi büyük yıkıntılarının üzerine bir de çiftçi mağdur edilmemelidir" diyerek üreticilerin iyileşme süreci içerisinde korunması gerektiğinin altını çiziyor. Öte yandan bu bölgede arazi satışlarının artabileceği konusunda da yine benzer bir endişe var. Bu durumda tarım ürünlerinin değerini koruyacak ve fırsatçı alımları önleyecek bir mekanizmanın devreye girmesi gerek. Bu konuda devletin birinci elden alım yapması ve tarım kooperatiflerinin alımlara dahil olması, çiftçinin ürününü değerinde satabilmesini sağlayabilir. Ayrıca büyük market zincirleri ve ihracatçılar, deprem sonrası durumda depremden etkilenen bölgelere ürün alımında öncelik tanıyarak adil fiyat uygulamaları yapmalı. Bu hem çiftçinin mağduriyetini azaltacak hem de bu tür felaket durumlarında tarım sektörünün devamlılığını sağlayacaktır. O hâlde üreticinin korunması ve desteklenmesi adına, devlet ve ilgili kurumlar çeşitli mali destek programları ve krediler de sunabilir. Bunlar çiftçinin felaket sonrası toparlanmasını, üretimini sürdürmesini sağlayabilir.

97

ÇOĞULCU KÜLTÜREL İKLİMİN BOZULMA ENDİŞESİ

Tomruksuyu'ndan Oya Öz de ayrıca deprem sonrası arazi satışlarının artabileceği konusunda Hatay'ın zengin ve bereketli topraklarına dikkat çekti. İnsanlar arazilerini satmak istemese de yaşanan bu ağır ekonomik kriz nedeniyle satabilirler. Bu durum Öz'ün deyişiyle "fırsatçılara davetiye" çıkarmak anlamına geliyor; dolayısıyla yine bu konu da haksız ranta açık. Ayrıca bölge halkının dışında kimselerin arazi satın almasıyla toplumsal yapıda değişim yaşanacağı endişesini Öz de paylaşıyor. Burada bir parantez açılırsa farklı etnik ve inançsal topluluklara ev sahipliği yapan Samandağ'daki yıkımların ardından göçler ve arazi satışlarıyla birlikte söz konusu kültürel iklimin bozulacağına yönelik endişe bölgede yaygın olarak paylaşılıyor. Bu karmaşık sorunlar karşısında çok faktörlü bir yaklaşım gerektiği açık. Öncelikle ilgili kurumlar tarafından arazi satışlarının yakından takip edilmesi gerek. Arazi satışlarında uygulanacak mevzuata uygunluk konusunda titizlik gösterilmeli ve yasa dışı işlemlerin önüne geçilmeli. Ayrıca hükümet ve yerel yönetimler arazi sahiplerine danışmanlık hizmeti sunup arazilerinin gerçek değerini belirlemelerine yardımcı olabilir. Depremden etkilenenlerin arazilerini acil ihtiyaçlarının karşılığında elden çıkarmalarını önleyebilmek için kurumlar tarafından maddi yardım ve destek programları düzenlenebilir. Böylelikle bölge insanının arazilerini daha istikrarlı bir ekonomik duruma geçene kadar elinde tutmaları teşvik edilebilir. Ayrıca arazi alım ve satım işlemleri sırasındaki dolandırıcılık ve haksız kazanç sağlamaya yönelik olan eylemlere karşı düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve yaptırımların artırılması da gerekiyor.

D. Vakıflı Köyü'nde üretim ve turizm faaliyetleri

100

Türkiye'nin yegâne Ermeni köyü Vakıflı (yeni adıyla Vakıf köyü) da depremlerden etkilendi. Vakıflı'da ilk depremlerin ardından önemli yıkımlar olmamasına rağmen, 20 Şubat'taki Samandağ merkezli artçı depremde 130 haneli köydeki yapıların (kilise dahil) yaklaşık yarısının hasar gördüğü belirtiliyor. Dolayısıyla Antakya'nın tarihi ve kültürel değerlerinin büyük bir ölçüde tahrip olduğu bu süreçte hasar listesine Vakıflı'nın inanç yapıları da hasarlı olarak kaydedildi. Samandağ merkezli olan son depremin ardından köydeki yaşam koşulları zorlaştı ve insanlar endişe içinde yaşamaya başladı. Geçimini tarım işleriyle sağlayan köylülerin bahçeleri de benzer şekil-

de zarar gördü. Yaşlılar ve okul çocukları köyden geçici bir süre için ayrılırken geride kalanlar, özellikle kadınlar, yaşamlarını yeniden kurmak için yoğun mücadele vermeye devam ediyor. Bu alt başlık, Vakıflı Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi üyesi Eda Kısadur ile köyün üreticilerinden Bedros Kehyeoğlu ile ayrı ayrı gerçekleştirilen röportajlar sonucu elde edilen verilere dayalı olarak köydeki üretimin güncel durumunu değerlendirip beliren sorunlar karşısında bazı öneriler getirmeyi amaçlıyor. Kısadur, köyde gerçekleştirilen tarımsal üretimin çeşitliliğini şu ifadelerle açıkladı: "18 farklı türde likör üretmekteyiz. Mandalina, portakal, limon, böğürtlen, vişne, yaban mersini, nar, dut, hamebes, nar, çilek, gül ve nane gibi meyvelerden elde ediyoruz. Ayrıca 12 farklı reçel üretimi gerçekleştiriyoruz. Geleneksel olarak turunç ve ceviz üretiminin yanında, dut ve patlıcan gibi alternatif çeşitlerden de reçel elde etmekteyiz. Diğer yandan zeytinyağı ve bal üretimine de sahibiz. Nar ekşisi, konsantre meyve suları ve defne sabunu da üretmekteyiz." Vakıflı Köyü, önceleri organik tarıma dayalı olarak bir üretim gerçekleştirerek Almanya başta olmak üzere dış pazarlara ürün ihraç etmiş ancak Kısadur'un belirttiği üzere gelirlerin yetersiz olması nedeniyle geleneksel organik tarıma geçiş gerçekleştirilmiş. Kısadur'un vurguladığı gibi bu köyde son depremlerin ardından üretimin çeşitlendirilmesi ve katma değer potansiyelinin artırılması için yeni ürünlerin ve üretim tekniklerinin araştırılıp uygulanması teşvik edilmeli. Vakıflı'da gerçekleştirilen bitkisel üretim, narenciye, zeytin, üzüm bağları, domates, biber, hıyar, patlıcan ve mısır gibi sebzeleri kapsamına alıyor. Hibrit tohum kullanımının %80 seviyesinde olduğunu belirterek yerel tohumlarla kültürel süreklilik arasındaki ilişkiye dikkat çeken Kehyeoğlu'nun şu ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla ata tohumu kullanımı son yıllarda düşük miktarda kalmış: "Ben, ata tohumlarının çoğaltılması ve yaygınlaştırılmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Bu toprakların kadim kültürüyle bağlantılı olduğundan korunması gerektiği kanaatindeyim." Buna ek olarak Kehyeoğlu, yanlış ve aşırı dozda kullanılan tarımsal ilaçların da toprak kirliliğine ve toprakta ağır metal birikmesine neden olduğunu belirterek üreticilerin eğitilmesi ve denetimlerin sıklaşması gerektiğini düşündüğünü de ifade ediyor. Kısadur ise köyde mevcut hayvancılık sorunlarını şu

101

ifadelerle dile getirdi: “Son elli yıldır küçükbaş hayvancılık faaliyeti yapılmıyor. Büyükbaş hayvancılık ise hane başına birkaç süt ineğinden ibaret olup ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelikti. Fakat son beş yılda neredeyse Vakıflı Köyü’nde büyükbaş hayvan yetiştiren hane yok.” Bu durum hayvancılık faaliyetlerinin önemli ölçüde gerilediğinin işareti olarak kabul edilmeli. Nitekim Kısadur’a göre “yine tüm ülkede olduğu gibi yanlış tarım politikaları ve artan yem fiyatları neticesinde Vakıflı’da hayvansal bitme noktasına gelmiştir. Kısadur’un ifade ettiği üzere hayvancılık sektörünün canlandırılması ve alternatif yöntemlerin araştırılması bu noktada önem taşıyor. Özellikle genç nüfusun hayvancılığa isteklendirilmesi ve eğitim programlarının düzenlenmesi sektörün gelişimi için kritik adımlar. Kısadur’un ifadelerinden hareketle deprem sonrası yaşanan zorluklarla mücadele etmek adına altyapının güçlendirilmesi, geçici barınma ve temel ihtiyaçların sağlanması gibi konularda da toplumsal dayanışmayla beraber hükümetin ve özellikle sivil toplumun desteği önemli rol oynayacaktır. Deprem sonrası yaşanan talep ve sınırlı üretim kapasitesi nedeniyle köyde zorluklar mevcut. Kısadur, bunu şu sözleriyle ifade ediyor: “Deprem sonrasında insanların deprem bölgesindeki üreticilere destek olma isteğiyle kooperatif ürünlerimize yönelik talepleri arttı ancak elimizdeki ürünlerin sınırlı olması sebebiyle ihtiyaçları karşılayamayacak noktada olduğumuz için yeni üretimlerin planlanması ve hazırlıkları içerisindeyiz.” Bu amaçla üretim ve dağıtım süreçlerini iyileştirme ve finansman sağlanıp köydeki üreticilere yardımcı olma gereklilikleri ortaya çıkıyor. Kısadur, ambalaj malzemesi sorunlarına da şöyle değindi: “Artan taleple cam şişe ve karton sorunlarımız ortaya çıktı. Bu problemleri çözmek için çözüm arayışı içerisindeyiz.” Kısadur tarafından belirtilen bu soruna yönelik Vakıflı’da çevre dostu ambalaj malzemesi üretimi ve tedarikine yönelik çözümlerin keşfedilmesi gerekliliği de kenara not edilmelidir. Kehyeoğlu ise depremin Vakıflı’daki tarımsal üretimi önemli ölçüde etkilediğini belirtti. İlgili resmi yazıya atıfta bulunarak, 03 Mart 2023 tarih ve E-89578488-752.99-3196686 sayılı DSİ 6. Bölge Müdürlüğü, İşletme ve Bakım Şube Müdürlüğü yazısıyla bu durumu örneklendirdi. Kehyeoğlu tarafından söz konusu yazıda yaşanan depremle birlikte Samandağ Pompaj Sulaması Tesislerinde

pompa istasyonunun tamamen yıkılarak kullanılamaz hâle geldiği ve altyapının hasar görmesiyle birlikte çok sayıda kanalet hattının su iletemez durumda olduğu ifade ediliyor. Kehyeoğlu, bunun çiftçilere zorluklar yaşatacağını ve tarımsal üretimin önceki yıllara göre düşeceğini şöyle öngörmekte: “Hâlihazırda depremin yıkıcı etkileriyle mücadele eden yöre halkı bir de tarımsal üretimden istenilen geliri elde edemeyeceğinden ekonomik olarak büyük sıkıntı yaşayacaktır.” O hâlde deprem sonrasında tarımsal üretimde yaşanan bu zorluklar göz önünde bulundurulduğunda köydeki üreticilere ve tarım sektörüne destek sağlanması önem taşıyor. Altyapıdaki hasarların onarılması ve sulama sistemlerinin yeniden işler bir hâle getirilmesi için finansal ve teknik yardımlar sağlanmalı. Ayrıca, depremin etkilerini en aza indirmek ve üretimin sürekliliğini sağlamak amacıyla afetlere hazırlıklı ve dayanıklı tarım uygulamalarına yönelik olarak eğitim ve destek programları düzenlenmeli. Kehyeoğlu’na göre Vakıflı’da su kıtlığı yaşanmamakta olup su ihtiyacı ancak Hıdırbey Köyü üzerinden karşılanmakta. Fakat küresel iklim değişikliğinin etkisiyle bir önceki yıla kıyasla bu yıl yağış miktarının azaldığı görülmüşe şöyle ifade edildi: “Bir önceki yıla nazaran bu yıl yağış miktarının %80 azaldığını söyleyebilirim. Bu durum mevcut yılın tarımsal üretimini olumsuz yönde etkileyecektir.” İklim değişikliğiyle mücadelede daha dirençli ve düşük su ihtiyacına sahip tarımsal ürünlerin geliştirilip yaygınlaştırılmasıyla birlikte alternatif sulama yöntemleri ve teknolojilerinin benimsenmesi bu sorun üzerine akılda tutulması gerekenler arasındadır. Köyde turizm faaliyetlerinin başlatılması ve kilisenin restorasyonu ile birlikte ziyaretçi sayısı artmış ve bu durum köyün ekonomisine olumlu katkılar sağlamıştır. Kısadur, bu durumu şu sözleriyle ifade ediyor: “1997’de kilisemizin restorasyonu ve köyümüzün turizme açılmasıyla birlikte artan ziyaretçiler, bizlerin müşterisi oldu.” Bu sözleri dikkate alarak tarihi yapıların tahrip olmasının turizm ve dolayısıyla ürün satışları açısından olumsuz yönde etkili olacağı ileri sürülebilir. Ancak tahrip olan yapıların onarılmasıyla birlikte, Kısadur’un görüşlerine dayanarak söylenirse, turizmi teşvik etmek için çeşitli etkinlikler de düzenlenebilir; bölgenin tanıtımı için stratejiler geliştirilebilir ve böylece ziyaretçi sayısı ve ekonomik fayda artırılabilir.

VAKIFLI, İSTİSNAİ BİR KÖY: ERMENİ KÜLTÜREL MİRASI, TURİZM, BİLİNÇLİ TARIM

Vakıflı Köyü, deprem öncesi tarımsal ve hayvansal faaliyetlerin yanı sıra turizm potansiyeli ile dikkat çeken bir köydü. Deprem öncesindeki dönemde, üreticilerinin tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösterdiği, aynı zamanda tarihi ve kültürel değerlere sahip yapılarıyla turizm açısından da önemli olduğu görülüyor. Köydeki turizm faaliyetlerinin başlaması ve kilisenin restore edilmesiyle ziyaretçi sayısı artmış ve bu durum köyün ekonomisine katkı sağlamış. Ancak deprem sonrası Vakıflı'nın tarımsal ve hayvansal faaliyetlerinde önemli değişimler ve sorunlar ortaya çıkmış. Deprem, köydeki altyapı ve sulama sistemlerine zarar vermiş, tarımsal üretimi olumsuz etkilemiştir. Ayrıca küresel iklim değişikliği nedeniyle yağış miktarlarında önemli dalgalanmalar yaşanmış ve su ihtiyacı sorunları ortaya çıkmış. Gelecek perspektifi çerçevesinde değerlendirdiğimizde, Vakıflı Köyü'nün sürdürülebilir kalkınması için çeşitli stratejilere başvurulması gerekmektedir. Tarımsal ve hayvansal üretimde verimliliği artıracak eğitim ve kapasite geliştirme programlarına erişim sağlanmalı. Ayrıca deprem sonrası altyapı ve sulama sistemlerinin onarılması, üreticilerin desteklenmesi ve yerel turizmin daha da geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalı. Bu ihtiyaçlar aşıldığında Vakıflı halkının ekonomik refahı ve çevre sağlığı korunarak gelecek nesiller için yaşanabilir bir köy ortamı yaratılabilir. Öte yandan Vakıflı, istisnai bir öneme sahip: Türkiye'deki Ermeni toplumunun tarihsel ve kültürel mirasının yaşayan bir temsilcisi. Bu köyün yaşam ve üretim olanaklarının yeniden tesis edilmesi Türkiye'nin kültürel zenginliğinin korunması açısından da önem arz ediyor. Vakıflı Köyü'ndeki Ermeni toplumu, inançsal değerlerini ve geleneklerini sürdürme imkânına sahip olmalıdır. Depremden zarar gören kilise ve diğer dini yapıların onarılması, köyün inançsal ve kültürel kimliğinin devamlılığı açısından çok önemli. Vakıflı Köyü'nün etnik ve kültürel özellikleri, turizm potansiyelini artıran önemli unsurlar arasında. Köyün yaşam ve üretim olanaklarının tesis edilmesi, turistik değerlerin geliştirilerek bölgenin ekonomisine katkı sağlanması açısından belirleyici olduğu kadar Türkiye'nin farklı

etnik ve dini topluluklar arasındaki bir arada yaşam ve dayanışma anlayışını güçlendirmeye de yardımcı olacaktır.

IV Kamu Sağlığı

Depremler afetlerin en yıkıcı olanlarından biri. Ancak sonuçları yapısal hasarlarla sınırlı değil. Yıkımlar sağlık, çevre ve ekosistem üzerinde de geniş kapsamlı etkilere sahip oldu. Bu noktada deprem sonrası kentlerin yeniden kurulma süreci, bilimsel ve teknik bir boyutta ele alınarak çevresel, ekolojik ve halk sağlığı faktörleri göz önünde bulundurulmalı. Bu sürecin doğru şekilde yürütülmesi, yıkım sonrası toplumların refahında ve geleceğinde belirleyici olacak. Bu bağlamda kamu sağlığı alanındaki uzmanların görüşlerini ele alarak deprem sonrasında bu inşa süreçlerinin nasıl daha etkili ve sürdürülebilir bir hâle getirilebileceği üzerinde duralım.

SAĞLIK İÇİN ÇEVRESEL VE EKOLOJİK İYİLİK HALİ

Şehirler yeniden kurulurken kamu sağlığına özen göstermek öne çıkarılması gerekenlerin başında. Hacettepe Üniversitesinin tıp doktoru olan halk ve çevre sağlığı uzmanı Doç. Dr. Cavit Işık Yavuz, mülakatımızda sağlık anlayışının bu süreçte belirleyici olduğunu belirtti. "Yeniden inşa edilen şehirlerde kamu sağlığına nasıl ve hangi yöntemlerle önem verilmeli?" sorusuna karşılık

olarak Yavuz'un görüşlerine göre sağlık kavramının anlamı şöyle büyük önem taşımakta: "Sağlık deyince sadece tedavi edici hizmetleri anlıyorsak şehri başka şekilde kurarız. Ancak sağlık deyince aklımıza temiz suyu, havayı, temiz gıdayı, sosyal faaliyetleri, yeşil alanları, insanların rahatlayabileceği, benimseyebileceği bir yapıyı çevreyi aklımıza getirirsek o zaman başka şehirler kurarız." Yavuz, kentlerin yeniden inşasında öncelikli olarak iyi çevresel şartların sağlanması gerektiğini vurguluyor. Altyapı, su, atık su, kanalizasyon sistemi ve yeşil alanların sağlığın ön koşulları olarak yerine getirilmesi önemli. Yavuz, "Sağlık demek için çevresel ve ekolojik iyilik halinden de bahsedilmesi gerekir," diye konuşuyor. Çevreye duyarlı, ekosistemleri tahrip etmeyen, kişilerin bölgenin tarihi ve kültürüyle barışık, güven ve barış içerisinde yaşayabilecekleri ve kolaylıkla sağlık hizmetlerine erişebilecekleri kentlerin kurulması gerektiğini ifade ediyor. Altyapıyı kurmadan önce kişilerin nasıl bir kent istediklerine dair görüşlerin alınması da işte bu bakımdan önemli. Dr. Yavuz'un da şehirlerin bulunduğu coğrafyanın özellikleriyle uyumlu, çevre ve ekosistem altyapısının iyi ve sağlık hizmetlerine kolayca erişilebilir kentlerin iyi bir başlangıç olacağını belirtmesi de boşuna değil.

Coğrafi özelliklere uygun, çevre ve ekosistem altyapısı sağlam ve sağlık hizmetlerine kolay erişilebilir şehirlerin iyi bir başlangıç olacağını ifade eden Yavuz'un görüşlerine katılarak kent planlamasında çok disiplinli ve bilim insanlarının katılımıyla gerçekleştirilecek çalışmaların, sağlıklı ve yaşanabilir şehirlerin inşası için kritik bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yavuz'un görüşleriyle paralel, şehirlerin planlanması ve inşasında süreçlerin saydam olması gerektiğini vurgulamak da önemli. Ayrıca yerleşimleri yeniden inşa etme süreci, mühendislik ve inşaat çalışmalarının ötesinde, birçok disiplinin bir araya gelmesini gerektiren karmaşık bir süreç. Bilim insanlarının bu süreçte çok disiplinli bir yaklaşım benimsemesi, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre yaratma, toplum sağlığını koruma, ekosistem dengesini sağlama ve yerel kültür ve tarihsel değerleri koruma gibi konuları daha etkili bir şekilde ele alma imkânı sunuyor. Bu nedenle bu raporumuzda bütünleşik bir kentleşme modeli için çok disiplinli yaklaşımın bir gerekliliği olarak farklı alanlardan uzman görüşlerini almaya devam ediyoruz.

A. Tehditler: Deprem enkazı atıklarının yönetimi ve çevresel etkileri

110

Gözlemlerimiz depremin aslında tek bir afetten ibaret olmadığı, gerekli önlemler alınmadığı takdirde yeni afetleri ve halk sağlığı konusunda ciddi sorunları beraberinde getirdiğini ortaya koydu. Gelgelelim Samandağ bölgesinde afet yönetimi sürecinin yeni afetler yaratmakta olduğuna ve yaşam alanlarının korunması için öncelikli önlemlerin dahi alınmadığına yönelik şikayetler gitgide artıyor. TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, İstanbul Şubesi tarafından gerçekleştirilen bir analiz de Samandağ'dan elde edilen materyal numunelerinin yaklaşık yüzde 50'sinde asbest bulunduğunu doğruladı. Bu numuneler çeşitli lokasyonlardan alınmış ve konutlar, çadırlar, kamu ku-

rumları gibi yerlere yakın döküm sahaları tespit edilmiş. Mevcut durum halk sağlığı için ciddi riskler içeriyor. Atık yönetimi sürecinde koruyucu ekipman kullanılmıyor ve bu durum asbest maruziyetini arttırıyor. Uzmanlar sıklıkla inşaat ve yıkıntı atıklarının doğaya zarar vermeyecek şekilde depolanması, düzenli depolama sahalarının oluşturulması, atık yönetim süreçlerinde çalışanların da koruyucu ekipmanlar kullanması ve tüm adımların mevzuatlara uygun şekilde atılması gerektiğinin altını çiziyor.

O hâlde deprem bölgelerinde kimya mühendisliği disiplini açısından potansiyel tehlikelerin farkında olmak TMMOB Kimya Mühendisleri Odası, Ege Bölge Şubesi Başkanı F. Mehlika Koç'un gerçekleştirdiğimiz mülakatta vurguladığı gibi önemli. Koç, özellikle asbest konusuna dikkat çekerek "İzmir depreminden sonra da meslek odası olarak bu konuyu çok dile getirmiştik; afet bölgesinde asbest tehlikesinin büyük olduğunu düşüncesindeyiz," ifadelerini kullanıyor. Asbest, 2010 yılına kadar kullanımı serbest olan ve çeşitli yapı malzemelerinde bulunan bir madde. Koç'a göre deprem bölgesinde inşa edilen binalarda asbest bulunma olasılığı hayli yüksek. Asbest, çatı kaplamaları, izolasyon malzemeleri, boya, çimento, kalorifer kazanları ve yer döşemelerinde kullanılan malzemelerde bulunuyor. Asbestin kanserojen etkisi olduğunu belirten Koç, "akciğerlere yerleşerek 10-15 yıl içerisinde akciğer kanseri ve akciğer zarı kanserine neden olabilir," şeklinde uyarıyor. Bu nedenle deprem bölgelerinde yapıların asbest içerip içermediğinden emin olmak bir şart. Koç, ayrıca deprem bölgelerinde poliklorlu bifeniller, cıva ve kurşun içeren malzemeler, sanayi tesislerinde kullanılan, üretilen ve depolanan kimyasallar, akaryakıt istasyonları ve depoları, doğalgaz hatları gibi diğer kimyasal tehlikelere de dikkat çekiyor. Bu tehlikelerin farkında olarak meslek odalarının deprem bölgelerinde yaşayanların güvenliği ve sağlığı için daha etkili önlemler alması mümkün. Şehirlerin yeniden kurulması sürecinde meslek odalarının önemine dikkat çeken F. Mehlika Koç, bu odaların bilim ve teknikten yana kamu yararına çalışmalar yaptığını belirtiyor. Koç, şehirlerin inşasında "çok disiplinli yöntemlerle eşliğinde yaklaşılmalı" kanısını savunarak şehir planlamacıları, mimarlar, mühendisler, sosyologlar ve tarihçilerin kolektif projelendirmeler geliştirmesi gerektiğine işaret ediyor. Şehirlerin inşasında kent kimliğinin

111

ve kültürünün kaybedilmemesi gerektiğini vurgulayan Koç, kentin binalardan ibaret olmadığını, yaşamın bütün olarak göz önünde bulundurulması gerektiğini söylüyor. Koç, bu yaklaşımın aynı zamanda yeniden inşanın çevresel boyutu, altyapısı, sosyal tesisleri ve tarım alanları gibi başlıklar etrafında değerlendirilmesi gerektiği hakkında söz alıp yeniden inşa süreçlerinde TMMOB'a ve buna bağlı olan odalardan muhakkak görüş alınması gerektiğini vurgulayarak odaların kendi meslek ilkeleri üzerinden sürece katkıda bulunması gerektiğini ifade ediyor.

ENKAZ ATIKLARININ YÖNETİMİ VE ÇEVRESEL ETKİLERİ

Enkaz kaldırma süreçleri ve molozların tarımsal ve hayvansal faaliyetlere olan etkilerine dair görüşlerine başvurduğumuz Ziraat Mühendisleri Odası, İzmir Şubesi Başkanı Dr. Hakan Çakıcı, tarım yapılan ve alüvyonlu alanlara şehirler kurduğumuz için depremin yıkıcı etkisini daha çok yaşadığımız görüşünde. Deprem sonrasında şehirlerin tarım arazilerine tekrar inşa edilme ihtimali ise endişe yaratıyor. Çakıcı, "Enkaz kaldırma ve molozların tarım alanlarına yığılması büyük bir problem çünkü bu durum tarım arazilerinin kullanılamaz hâle gelmesine neden oluyor," diye konuşuyor. Ayrıca kirlilik sorunu mevcut; kirliliklerin sulara ve toprağa karışması, gelecekte daha büyük sorunlara yol açabilir. Bu nedenle Çakıcı, enkaz kaldırma işlemlerinin planlı bir şekilde ve tüm ekosistemi gözetenek gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamakta. Enkaz atıklarının yönetimi ve çevresel etkileri konusunda dikkatli bir yaklaşımın tarımsal ve hayvansal faaliyetlerin korunması açısından da önem taşıdığı biliniyor.

Samandağ bölgesinde saha çalışmalarıyla deprem molozlarının denizin kıyısına istiflendiği tespit edildi. Bu konuda F. Mehlika Koç'un şu sözleri dikkat çekici: "Maalesef İzmir'de ve birçok yerde benzer durumlar yaşandı. Deniz doldurmada bu tür hafriyat atıkları kullanılıyor. Molozlar tarlalara, nehirlere ve sulak alanlara dökülüyor." Bu durumun sonucunda kirlilikler yeraltı sularına karışıyor; dolayısıyla sular içme suyu olarak kullanılıyor, tarımsal

faaliyetlerde sulama suyu olarak da değerlendiriliyor. Koç, "Böylece bitki, hayvan, insan... ve kısacası tüm ekosistem olumsuz yönde etkileniyor," diye görüş belirtiyor. Koç'a göre deprem sonrasında yaşanan su sıkıntısı ve diğer sorunların bir nedeni de plansızlık: "Bir şehri planlarken bu ihtimaller düşünülmediğinden afetlerde bu acı tablolarımız ortaya çıkıyor." Bunun önüne geçebilmek için şehir planlamalarında afet ve doğal kaynak yönetiminin öncelikli hâle getirilmesi gerekiyor. Deprem molozlarının deniz kıyısına istiflenmesinin yanı sıra diğer alanlara dökülmesi de başka bir sorun. Bu durum, tarım arazilerinin verimliliğini azaltmakta ve doğal alanların tahribine yol açmakta. Ayrıca molozlar nehir ve göllerde de tortu ve kirlilik oluşturarak su kaynaklarının kalitesini düşürüp su yaşamını etkiliyor. Afet sonrası yönetim stratejileri, şehir planlamalarında önem taşımak zorunda. Deprem molozlarının yönetimi ve çevre üzerindeki etkileri konusunda bilinçli uygulamaların geliştirilmesi, doğal kaynakların korunması ve ekosistemin dengesinin sağlanması açısından son derece büyük önem taşıyor.

"ASBEST, AKCİĞER KANSERİ VE AKCİĞER ZARI KANSERİNE NEDEN OLABİLİR"

Peki, enkaz kaldırma işlemleri ve molozların yerleşim alanlarına yakın depolanması halk sağlığı üzerinde nasıl sonuçlar doğurur? Doç. Dr. Cavit Işık Yavuz'a göre depremler büyük miktarda atık yükü üreten afetlerdendir; yıkıntı atıklarıyla önemli riskler içerir. "Asbest en tehlikeliler arasında yer alır," diyen Yavuz, mevzuatın afet sonrası çıkacak atıkların nereye döküleceğinin, boşaltılacağına afetten önce belirlenmesini öngördüğünü ifade etti. Yavuz, yıkıntı atıklarının içindeki asbest, floresan, boyalar, cıva ve asitlerin ayrıştırılarak toplanması gerektiğini vurguladı. Bu konuda hazırlık yapılması gerekenler arasında vali ve kaymakam bulunmakta. Ne yazık ki önceden bu konuda gerekli hazırlıkların yapılmadığı ve atıkların rastgele, tarım arazilerine ve suyu ve toprağı kirletecek şekilde döküldüğü açıkça görülüyor. Hava kirliliği ölçümlerinde de depremden etkilenen istasyonlar nedeniyle sağlıklı bir veri sağlanmadığını ifade

eden Dr. Yavuz, önceki deneyimler incelendiğinde enkaz ve molozlara yakın olarak yaşayanların solunum sıkıntısı, öksürük, göz yanması, konsantrasyon güçlüğü ve yuksuzluk gibi bazı sorunlar yaşadığını belirtiyor. Yavuz'a göre asbest liflerinin solunması, akciğer zarı kanserine neden olabilir. Deprem bölgesinde ortaya çıkan yıkıntı atıklarının miktarı çok büyük olduğu için asbestin halk sağlığı üzerinde uzun vadede ciddi etkileri olabilir. Bu nedenle bütün bu olasılıklar bir arada değerlendirildiğinde enkaz kaldırma işlemleri sırasında gerekli önlemlerin alınarak hafriyatların kaldırılması hâlâ hayati önemde.

Özellikle asbest gibi tehlikeli maddeler içeren yıkıntı atıklarının doğru bir şekilde yönetilmesi gerekliliği Yavuz tarafından vurgulandı. Yavuz, 1995 yılında Japonya'da, Kobe depreminde oluşan 19 milyon ton yıkıntı atığının çevreye tahmini 26,5 kg asbest yaydığını belirtiyor. Türkiye'deki deprem sonrasında oluşan yıkıntı atıklarının Kobe depreminden dahi daha fazla olduğu ifade ediliyor. Değerlendirmelere göre 104 milyon ton atık oluştuğu düşünülüğünde durum asbest tehlikesinin ciddi boyutlarda olduğunu açığa seriyor. Türkiye'de eski binalarda yoğun olarak asbestin yalıtım malzemesi olarak kullanıldığını bize hatırlatan Dr. Yavuz, bu hafriyatların kaldırılması sırasında gerekli önlemlerin alınması gerektiğini belirtiyor. Aksi takdirde asbestin gelecekte daha da büyük sağlık sorunlarına yol açabileceği düşünülmekte. Yavuz'un değerlendirmelerine göre deprem enkazı yönetimi konusunda önceden yapılan hazırlıklar ve doğru stratejiler hem halk sağlığına hem de çevreye yönelik riskleri azaltacak. Afetlerin ardından yaşanan sorunları önlemek ve gelecek süreçlerde büyük problemlerle karşılaşmamak için enkaz ve molozların yönetimi hususunda titizlikle çalışılması mutlak şart.

TOKSİK MADDELERE MARUZ KALAN ÇOCUKLARIN GELİŞME SÜREÇLERİNDE GERİLEME

Deprem bölgelerinde yıkıntı ve enkaz kaldırma işlemleri sırasında ortaya çıkan toksik kimyasallar ve ağır metaller, özellikle çocuklar ve bölgedeki diğer canlılar

için ciddi sağlık riskleri oluşturabilir. Dr. Bülent Şık ise "Kurşun başta olmak üzere çeşitli ağır metaller, asbest, toz parçacıkları ve enkazdaki çeşitli eşya ve malzemelerin bünyesinde bulunan binlerce toksik kimyasal çevreye bulaşıyor," şeklinde uyarılarında bulunuyor. Enkaz kaldırma faaliyetlerinin bilimsel yaklaşım ve koruyucu sağlık ilkeleri dikkate alınarak gerçekleştirilmesi gerektiğini belirten Şık, bu sürecin aceleye getirilmemesi ve Kobe depremi örneğinde olduğu gibi yıllarca sürebileceği gerçeğinin kabul edilmesi gerektiğini vurguluyor. Toksik maddelere maruz kalan çocuklar da ciddi sağlık sorunlarına açık. Bu konuda önemli çalışmalara imza atan Dr. Şık, "Çocukların toksik maddelere maruz kalması büyüme ve gelişme süreçlerinde kalıcı olabilen gerilemeye yol açmaktadır," diye konuştu. Bu bağlamda iktidarın ve ilgili kurumların enkaz kaldırma faaliyetlerini halkın ve çalışanların sağlığını koruyacak şekilde gerçekleştirmesi bir zorunluluk olarak karşımızda. Şık, "Enkaz kaldırma faaliyetlerinin acilen durdurulmalı ve bir bilimsel kurul oluşturularak en uygun enkaz kaldırma yöntemleri tespit edilmelidir," diyerek kritik öneride bulunuyor. Ayrıca bölgede yaşayanların enkazdan kaynaklanabilecek sağlık riskleri konusunda bilgilendirilmesi gerekliliği ortada. Toksik maddelerin toprak, su ve hava hareketleriyle diğer bölgelere taşınabileceği göz önünde bulundurulmalı. Dolayısıyla durum tüm ülkeyi ilgilendiriyor. Deprem bölgelerinde yaşanan çevre ve halk sağlığı sorunları, ulusal düzeyde koordinasyon gerektiren bir meseledir. Enkaz kaldırma sürecinde çalışan işçilerin sağlığının korunması için de gerekli önlemler alınmalı ve tabii toksik karakterli malzemelerin toplanması ve kullanılabilir durumda olan eşya ve malzemelerin ayıklanması da sağlanmalı..

Koç, asbest konusunda ise "öncelikle yapıda var olup olmadığı tespit edilmeli. Asbest söküm uzmanları binaya girip asbestli malzemelerinin varlığını tespit ettikten sonra asbest envanteri çıkarmalı ve yıkım ruhsatı ona göre verilmeli," diyerek yıkım öncesi kontrolün önemini vurguladı. Bu süreçte yaşanan usulsüzlüklerin, yıkımların yanlış yöntemlerle yapılmasına ve insan sağlığının riske atılmasına yol açtığını belirtiyor. Koç, "Yıkımlar esnasında aşağıdan yukarıya doğru sulama yapılıyor ancak yukarıdan aşağıya doğru yapılarak tozun bastırılması gerekmektedir," diyerek uygun yıkım tekniklerine dikkat

ekiyor. Ayrıca insanların en azından FFP3 maske kullanarak kendilerini korumaları gerektiğini vurguluyor. Asbestli malzemelerin yönetimi konusundaki belirsizliklerin büyük bir sorun olduğunu ifade eden Koç, katı atık yönetim planının Şart olduğunu belirtiyor. Koç, görüşlerini “Deprem sonrası çıkan atıklar tehlikeli ve tehlikesiz diye ayrılması gerekmektedir. Tehlikesiz atıklar geri dönüştürülebilir. Plastik atıklar sanayide tekrar kullanılabilir, tahta ve ahşap gibi atıklar yakacak olarak kullanılabilir. Tehlikeli atıklar ise ilgili yönetmeliklere uygun bir Şekilde bertaraf edilmesi gerekmektedir,” Şeklinde açıklıyor. Son olarak Koç da tehlikeli kimyasalların envanterinin çıkarılması gerektiğini vurgulayarak “Hangi bölgede, hangi kimyasalın ne miktarda bulunduğunun kayıt altına alınması gerekmektedir” ifadelerini kullanıyor. Bu değerlendirmeler ve önlemlerle halk sağlığı açısından önemli olan kimyasal tehlikelere karşı daha etkili ve sistematik Şekilde mücadele etmek için henüz çok geç olmadığına işaret ediliyor.

B. Gıdaya erişimde sorunlar ve risk gruplarının depremlerden etkilenişi

118

Bu konu etrafında ilk gündeme getirilmesi gerekenin afet bölgelerinde dezavantajlı kesimlerin beslenme ihtiyaçlarının karşılanması olduğu göze ilk çarpıyor. Bu konuda deprem anından itibaren etkili ve planlı bir yaklaşımın hayata geçirilmesi gerektiği açıktı. Ancak koordinasyon eksikliğinin giderilmesi ve liyakatli kadroların görev alması mümkün olmadı. Depremin ilk günlerinden itibaren bebek ve çocuklar için ek gıdaların ulaştırılması konusunda daha etkili çözümler üretilmeliydi. Yardım malzemelerinin düzenli ve eşit şekilde dağıtılması, bebek ve çocukların beslenme ihtiyaçlarının karşılanması için kritik önemdeydi. Deprem bölgelerindeki özellikle çölyak

hastaları ve besin intoleransı olan bireylerin temel beslenme ihtiyaçlarının karşılanması hâlâ önemli bir sorun olarak görünüyor. Gıda Mühendisleri Odası, İzmir Şubesi Başkanı Uğur Toprak, Türkiye Afet Müdahale Planı'nın (TAMP) gıda bahsinde yeterince ele almadığını belirterek şöyle ekliyor: "Bir afet eylem planının olması gerekirdi." Toprak'a göre afet anında barınma alanlarının oluşturulmasıyla beslenme alanlarının da düşünülmesi gerek. Çadırlarda yaşayan insanlara verilecek belgeyle gıdaya karşı intoleransı olanların belirtildiği beslenme kartlarının oluşturulması ve yemek hizmetlerinin buna göre düzenlenmesi önemli duyarlılıklar arasında olmalıydı. Toprak, çölyak hastaları için glutensiz ürünlerin ancak altı ve yedinci günün ardından ulaştırıldığını ve hassasiyeti yüksek olan bireylerin ciddi anlamda reaksiyon gösterdiklerini belirtiyor. Bu süreçte laktoz intoleransı olanlara tam anlamıyla beslenemedi. Toprak, özellikle deprem bölgelerinde çocuk ve anne adaylarının beslenme sorunlarının büyüdüğünü ifade de ediyor. Bebek ve çocuklar için ek gıdaların ulaştırılması konusunda ise Toprak, sahada buna rastladığını ancak her yere ulaştırılıp ulaştırılmadığının bilinmediğini ifade ediyor. Yardımların şehir merkezlerinde toplandığı ancak Samandağ ve Serinyol gibi yerleşimlerde yeterli düzeyde olmadığı açıkça gözlemleniyor. Toprak, yardım dağıtımında koordinasyon eksikliği bulunduğunu ve AFAD tarafından yapılan çalışmaların görev başında liyakatsiz kadroların var olmasıyla başarılı olamadığını söylüyor. Yardımların herkese adil ve eşit bir şekilde ulaşmadığı ve özellikle bebek devam sütleriyle ek mamalara erişimin beş ve altıncı günlerin ardından mümkün olduğu bilgisi de dikkat çekici görünüyor.

119

Doç. Dr. Cavit Işık Yavuz'a göre ise depremde daha kırılğan hâle gelen hasta grupları arasında öncelikle kronik hastalıkları olanlar bulunuyor. Bu süreçte kalp, tansiyon ve şeker hastaları da ilaçlarına ulaşmakta sorun yaşad. Bazı ilaçlar özel koşullarda korunması gerektiği için özellikle ilk haftalarda şeker hastaları insülin kullanamadı. Yavuz, "Bazı hastalar ilaçlarını düzenli kullanamadıkları için örneğin tansiyon hastalarının sağlık durumları daha kötüleşti," diyerek görüş bildiriyor. Ayrıca kanser hastalarının tedavileri de aksadı; kemoterapilerini alamadılar. Diyaliz hastaları açısından da deprem güçlükleri beraberinde getirdi. Bölgedeki hastaneler hasar gördüğünden

bu hastalar başka illerdeki diyaliz merkezlerine sevk edildi. Depremde risk gruplarının etkilenişi konusunda Yavuz, ileri yaş grupları, hamileler, çocuklar, engelliler ve kronik hastaların daha dikkatli yaklaşılması gereken gruplar olduğunu belirtiyor. Çocuk ve gebelerin aşularının aksamaması yeni riskler getirirken aşı ile korunabilen çocukluk çağı hastalıklarında artış yaşanabileceği ve özellikle kızamık başta olmak üzere diğer hastalıkların riskinin artabileceği vurgulanıyor. Yavuz, "Gebeler depremin yarattığı korku ve stres ile çok daha fazla etkilenir," diyerek gebelerin ve çocukların tetanos aşısı olmasının büyük önemi ne değiniyor. Ayrıca çocuklarda beslenme bozuklukları, psikososyal sorunlar ve bulaşıcı hastalık riskinin artabileceği ifade ediliyor. Risk gruplarının ihtiyaçlarına etkili çözümler geliştirilerek sağlık hizmetlerinin iyi planlanıp uygulanması ihtiyaçlar listesinde kalmaya devam ediyor.

Dr. Yavuz, deprem sonrasında risk gruplarının karşılaştığı zorlukların çözümü için önerilerde de bulundu. Yavuz, kronik hastaların ilaç ihtiyaçlarının düzenli bir şekilde temin edilebilmesi için yerel ve ulusal sağlık kuruluşları arasında iş birliklerinin yapılmasını önerdi. Ayrıca afet durumlarında özel ilaçların saklama koşulları ve kullanımına dair bilgilendirme ve eğitim programları düzenlenerek hasta ve hasta yakınlarının bu konudaki bilgi eksikliklerinin giderilmesine katkı sağlanmalı. Aşı programlarının aksamaması için acil durum aşı planlamalarının yapılması ve deprem sonrasında aşı hizmetlerinin hızlı ve etkin şekilde sunulması gerektiğini belirten Yavuz, ayrıca, çocukların ve gebelerin tetanos aşısı olmasının önemine işaret etti. Depremde risk gruplarının psikososyal açıdan sağlıklarına önem verilmesi gerektiğini vurgulayan Yavuz, özellikle çocuklarda yaşanan travma ve stresle başa çıkmak için psikolojik destek hizmetlerinin sunulmasının ve bu süreçte ailelerin bilinçlendirilmesinin önemini ifade ediyor. Beslenme bozuklukları ve bulaşıcı hastalık risklerine karşı da sağlık otoritelerinin etkin önlemler alması ve hijyen konusunda bilgilendirme gereklilikler arasında.

TOPLUMSAL ALT ÜST OLUŞ, TARIMSAL ÜRETİMDE GERİLEMÉ VE GIDA KRİZİ

Deprem sonrası yaşanan gıda krizi ve beslenme problemleri hakkında değerlendirmelerde bulunan Dr. Bülent Şık da özellikle çocuklar, yaşlılar, hamileler ve özel beslenme gereksinimi olan kişilerin bu süreçte büyük zorluklar yaşadığını belirtiyor. Şık, "Bölgede beş milyon çocuk yaşıyor ve bu çocukların sağlıklı beslenme, temiz çevrede yaşama ve eğitim alma hakları bütünüyle ortadan kalkmış durumda," diyerek bu durumun ciddiyetine dikkat çekiyor. Şık'a göre deprem sonrası bölgeden göç etmek zorunda kalan aileler de barınma, iş ve beslenme açısından sorunlarla karşı karşıya. Kamusal destek programlarının yetersizliğinden insanlar yaşadıkları sorunlarla baş başa. Şık, bu felaketin beklenmedik olmadığını, önceden hazırlık yapılması gerektiğini vurgulayarak kamu idaresinde yaşanan sıkıntılara işaret ediyor. Beslenme problemlerine çözüm bulmak adına hamileler, okul öncesi çağıdaki çocuklar, yaşlılar ve özel gereksinimi olan kişilere sağlıklı beslenme desteği sunulması gerektiğini belirten Şık, siyasal iktidarın bu konuda sorumluluk alması gerektiğini ifade ediyor. Deprem öncesinde de gıda krizine bağlı beslenme sorunlarının olduğunu hatırlatan Şık, depremin ardından tarımsal üretimde yaşanacak gerilemenin gıda krizini daha fazla derinleştireceğini ve ilerleyen süreçte gıda fiyatlarında artış yaşanabileceğini söylüyor. Şık, kamu idaresinin yetersizliğine dikkat çekerek önceden alınabilecek önlemlerin atlanması nedeniyle ortaya çıkan bu krizin daha derinleştirdiğini ifade ediyor. Ayrıca depremin yol açtığı toplumsal alt üst oluş ve tarımsal üretimde yaşanacak gerilemenin gıda krizini daha da kötüleştireceği konusunda uyarılarda bulunuyor. Bu bağlamda Dr. Şık, yine kapsamlı bir destek programının oluşturulmasının önemine işaret ediyor. Bu programın hükümetin ve diğer ilgili kurumların iş birliğiyle, deprem sonrası yaşanan gıda ve beslenme problemlerine müdahale edip çözümler sunması öncelikli beklentiler arasında yer alıyor. Şık, özellikle çocuk, yaşlı, hamileler ve özel beslenme gereksinimi olan kişileri sıralayarak bu grupların sağlıklarındaki riskleri vurguluyor. Söz konusu gruplara yönelik olarak sürekli bir hâlde destek sağlanmasının öncelikler arasında.

da olduğu anlaşılıyor. Dr. Şık, bu destek programının oluşturulması ve uygulanması sayesinde bölgede yaşayan insanların, özellikle risk grubunda olanların yaşam kalitesinin artırılabileceğini ve sağlıklı beslenme, temiz çevre ve eğitim haklarına erişim sağlayabileceklerini ifade ediyor.

Nitekim röportajlarımız için depremden etkilenenlerin sağlıklı ve yeterli gıdaya ulaşabilmeleri bahsini değerlendiren Uğur Toprak, yeterli ve dengeli beslenmenin bu tarihe dek mümkün olmadığını ifade etti. Toprak'a göre özel grupların beslenmeyle ilgili sorunları hâlâ mevcut: "İnsanlar sadece karınlarını doyuruyorlar." Temiz suya ulaşma konusunda da erişim problemlerin sürdüğünü vurgulayan Toprak, "üzerinden aylar geçmesine rağmen bu sorun tam olarak çözülmüş değil," şeklinde konuştu. Şüphesiz özellikle anne adayları ve çocuklar gibi hassas grupların beslenmelerine ayrı önem verilmesi gerekiyor. Deprem bölgelerinde yaşanan beslenme ve gıda erişimi sorunları üzerine konuşan Toprak, bölgede bir dayanışma olduğunu belirtirken yardımların organizasyonu ve yönetimiyle ilgili önemli sıkıntılardan da bahsetti. Toprak, "Gönderilen yardımların istiflenmesi gerekiyordu, saklanma koşulları, son ve tavsiye edilen tüketim tarihlerine dikkat edilmesi gerekiyordu," diyerek sahada sıklıkla geçmiş tüketim tarihli ve uygun koşullarda saklanmayan ürünlerle karşılaştıklarını ifade etti. Toprak, deprem bölgesindeki beslenme koordinasyonunun AFAD tarafından yürütülmesi gerektiğini ve Türk Kızılay'ın gıdayı ilgilendiren konularda insanları doğru yönlendirmesi gerektiğini vurguladı. Ancak bu durumun gerçekleşmediğini belirterek gıda zehirlenmeleri haberlerine dikkat çekti. Depremden etkilenenlerin sağlıklı bireylere göre daha fazla enfeksiyona uğrama riski olduğu ifade ediliyor. Toprak, deprem bölgelerinde genellikle iki öğün yemek verildiğini, beslenme konusunun sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, belediyeler ve siyasi partilerin çabalarıyla sınırlı kaldığını belirtti. Ayrıca Toprak, "AFAD'ın belirli bölgelerinde depolarının olması gerekirdi ve bu depolarda gıda başta olmak üzere birçok temel ihtiyacın olması gerekirdi," şeklinde konuştu. Bu tür planlamaların yapılmaması nedeniyle insanların bölgeye kendi çabalarıyla yardım etmeye çalıştığı bir gerçek. Soğuk hava depolarının olmaması sebebiyle etten protein almanın zor olduğunu

ve bu nedenle bakliyat ağırlıklı beslenildiğini ifade eden Toprak, büyük deprem kış döneminde gerçekleştiği için meyveye ulaşımın zor olduğunu ve etten protein alınmaması durumunda bölgedeki insanlar açısından sağlıklı ve yeterli beslenmenin söz konusu olmadığını vurguladı

Bu değerlendirmeler ışığında deprem bölgelerinde beslenme ve gıda erişimi sorunlarının çözümü için daha iyi planlama, uygun depolama koşulları ve etkin koordinasyon gerekmektedir. AFAD, Türk Kızılay ve diğer ilgili kurumlar arasında iş birliğinin artırılması ve yardımların düzenli ve etkin şekilde dağıtılması önemli. Depo ve lojistik altyapısının güçlendirilmesi de temel ihtiyaçların karşılanması açısından rol oynamakta. Ayrıca depremden etkilenenlerin yeterli ve dengeli beslenmelerini sağlamak için protein, karbonhidrat, yağ, vitamin ve mineral açısından zengin gıda seçenekleri sunulmalı. Bu amaçla bölgedeki tedarik zinciri ve altyapı iyileştirilmeli ve mevsimsel faktörler göz önünde bulundurularak gıda dağıtım planları hazırlanmalı. Deprem bölgelerindeki beslenme sorunlarının çözümüne yönelik olarak sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, belediyeler ve siyasi partilerin de aktif pozisyonda olmaları ve iş birliğiyle çalışması önemli. Gıda güvenliği ve hijyen konularında farkındalık yaratmak ve halkın bilgi ve becerilerini artırmak için eğitim programları düzenlenmeli. Deprem sonrası yaşanan psikolojik sorunlar, hastaların ilaç temininde yaşadıkları güçlükler ve gıda krizi gibi önemli meselelerin daha fazla gündemde tutulması gerektiği açık görünüyor. Bu sorunların çözümü için çok yönlü ve kapsamlı bir yaklaşım benimsenmesi gerektiği ortada. Kamu idaresi, sağlık hizmetleri, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin koordinasyonla ortaya çıkan bu sorunların hızlı ve etkili bir şekilde ele alınması önemli olacak. Özellikle risk gruplarında yer alan bireylerin yaşamlarının normalleşmesine yönelik adımların atılması ve sürekli destek sağlanması, toplumun genel sağlığı ve refahı açısından önem arz ediyor. Ayrıca depremin sonrasında belirginleşen bu sorunlara dikkat çeken uzman görüşleri, yaşanabilecek benzer afetler için de önlem alınması ve sağlıklı toplumun oluşturulması için yol gösterici.

C. Deprem bölgelerindeki sağlık hizmetleri: Sorunlar ve çözüm önerileri

124

Doç. Dr. Cavit Işık Yavuz, deprem bölgesinde halk sağlığıyla ilgili bilgileri bizimle paylaştı. Yavuz, "Deprem ve diğer afetler birçok anlamda halk sağlığını olumsuz etkiler. Depremler fiziksel olarak var olan sağlık kurumlarını parçalarlar," diyor. Bu bağlamda Türk Tabipleri Birliğinin birinci ay raporuna atıfta bulunarak 19 hastanenin çok ağır hasar gördüğü ve 3 hastanenin de yıkıldığı bilgisini aktarıyor. Yavuz, deprem bölgesinde sağlık hizmetlerinin zarar görmesi ve yeni sağlık hizmeti ihtiyaçlarına yanıt verilememesinin uzun soluklu halk sağlığı problemlerine yol açtığını belirtiyor. Düşüncelerini, "ilk önce sağlık hizmetleri veren yapıların sağlam yapılması gerekir ve afetle

ilgili önceden bir hazırlığın yapılması gerekir," şeklinde ifade ediyor. Hazırlık yapılmamış olması durumunda ise yeni oluşan sağlık hizmeti ihtiyaçlarını karşılayamayan çökmüş bir sağlık sistemiyle karşılaşılabilmesine dikkat çekiyor.

DEPREMLE YAŞANAN SU, TUVALET ALTYAPISI SORUNLARI VE HİJYEN

Yavuz, akut dönemden öte özellikle deprem gibi etkileri uzun sürecek durumlar için sağlık hizmetlerinin bu etkilere hizmet verebilecek kapasitesinin olması gerektiğini vurguluyor. Depremin üstünden aylar geçmesine rağmen sağlıklı suya ulaşım ve yeterli hijyen koşullarının sağlanamaması nedeniyle salgın hastalıklar yaşandı. Bu konuda değerlendirmelerde bulunan Yavuz, depremin su ve atık su altyapısını olumsuz yönde etkilediğine dikkat çekerek bulaşıcı hastalıklar açısından büyük risklerin ortaya çıktığını vurguluyor. Yavuz, depremlerle yaşanan su ve tuvalet altyapısı sorunlarının hijyen ve sanitasyonun bozulmasıyla birlikte kişisel hijyenin etkilenmesine neden olduğunu belirtiyor. Bunun bulaşıcı hastalıklar bakımından önemli riskler doğurduğunu ifade eden Yavuz, Sağlık Bakanlığının açıklamalarının salgın boyutunda bir artış olmadığını gösterdiğini ancak yine de su ve besinlerle bulaşan mikropların ortaya çıktığını söylüyor. Yavuz, "İshalli hastalıkların bazı bölgelerde görüldüğünü biliyoruz" diyerek konunun deprem öncesinde de önemli olduğunu vurguluyor. Salgın hastalıklar deprem öncesinde yaygınsa sonrasında artması olağan. Yavuz, temasla bulaşan hastalıkların ve kötü hijyen nedeniyle ortaya çıkan hastalıkların artışına değinerek su yokluğu veya kısıtlılığı nedeniyle kişisel temizliğin etkilenmesi sonucunda uyuz gibi hastalıkların artış gösterdiğini belirtiyor. Bu artışın hâlâ devam ettiğini ifade eden Yavuz, bu görüşleriyle deprem sonrası halk sağlığı için alınması gereken önlemlerin ve sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliğinin önemine dikkat çekiyor. Yavuz, deprem ve afetlerin meydana geldiği mevsim ve yaşam koşullarının solunum yolu hastalıklarının da artışına yol açabileceğini ifade ederek sahadan gelen yaygın bilgilere göre bu tür hastalıkların görüldüğünü vurguladı. Yavuz, ayrıca

125

afet dönemlerinde bulaşıcı hastalıkların çocuklar arasında da hızla artabileceğinden endişe ediyor. Yavuz, kızamık gibi aşıyla korunabilir hastalıkların bu süreçte özellikle önemli olduğunu belirtti. Deprem bölgesinde bu hastalıklarla ilgili mevcut durum tam anlamıyla bilinmiyor.

Yavuz, başka bir tehlikenin daha deprem bölgesini kırılgan hâle getirebileceğini söyledi. Eylül ayından itibaren Suriye’de yaşanan kolera salgınının deprem bölgesinin olumsuz etkilerini daha kötü bir duruma taşıyabileceğine dikkat çekti. Dünya Sağlık Örgütü’nün raporlarına göre Eylül ayında 20 Mart tarihine kadar Kuzeybatı Suriye’de 57 bin şüpheli kolera vakası kaydedilmiş. Bu konuda 600’ü aşkın laboratuvar onaylı kolera vakasının da saptandığı bilgisi paylaşılıyor. Yavuz, bu tehlikeler nedeniyle su güvenliği, tuvalet olanakları, hijyen altyapısı, sanitasyon koşulları ve gıda güvenliği meselelerinin son derece kritik olduğunu belirtti. Deprem sonrasında, ilk günlerde yaşanan su ve tuvalet sıkıntılarının ciddi sorunlar yarattığını ve hâlâ içme suyuyla ilgili problemlerin devam ettiği vurgulanıyor. Bu çerçevede Dr. Yavuz’un değerlendirmelerine göre deprem sonrası halk sağlığı sorunlarını ele alırken solunum yolu hastalıkları ve çevresel tehlikelerin göz önünde bulundurulması gerekmekte. İlgili kurumların deprem bölgelerinde yaşanan halk sağlığı sorunlarını gidermeye yönelik etkili çalışmalar yürütmesi, bu tehlikelerin bertarafı konusunda büyük bir önem taşımakta.

Doç. Dr. Cavit Işık Yavuz, içme suyu olarak kullanılmayan suyun gıdaların ve bulaşıkların yıkanmasında kullanılmasının kamu sağlığı açısından doğru olup olmadığı hakkında da bazı değerlendirmelerde bulundu. Yavuz, olağan zamanlarda da kullanma suyunun içme suyu kalitesinde olması gerektiğini, zira bu suyun güvenli olmasının insan sağlığı açısından önem taşıdığını belirtti. Afet zamanlarında ise susuzluğun büyük bir tehlike yarattığını ifade eden Yavuz, bu nedenle olağan zamanlardaki su kalitesi kriterlerinin yine de afet durumlarında biraz daha genişletilebileceğini söylüyor. Belirli ölçülerde ve zamanlarda içme suyu olarak kullanılmayan suların temizlik suyu olarak kullanılması mümkün. Ancak Yavuz, kullanılacak suyun kaynağı ve kirlilik düzeyinin dikkatli şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurguluyor.

Susuzluğun afet durumlarında hijyen ve sanitasyon açısından tehlikeler yarattığına dikkat çeken Yavuz, enfeksiyonlardan korunmanın en basit yönteminin el yıkama olduğunu ekliyor. Afette bireylerin el yıkama oranının artırılmasının önemli olduğunu ifade eden Yavuz, tuvalet sonrası ve gıda alımı öncesi ve sonrasında el yıkamanın azalması hâlinde enfeksiyon riskinin artacağını söylüyor. Bu bakımdan, afet bölgesinde içme suyu ve hijyen konularına dikkat etmenin ve kullanılabilir su kaynaklarını doğru şekilde değerlendirmenin önemi anlaşılıyor.

Olağan koşullarda olduğu gibi afet durumunda su denetimlerinin Sağlık Bakanlığı tarafından gerçekleştirildiğini belirten Yavuz, bakanlığın açıklamalarından bu faaliyetlerin sürdüğünü anladığını ifade ediyor. Yavuz, 22 Mart tarihli bir açıklamada, deprem bölgelerindeki bazı illerde şebeke sularının kullanılmaması gerektiğinin belirtildiğini bize aktarıyor. Bu durum üzerinden zaman geçmesine rağmen su sorunlarının hâlâ devam ettiğini gösteriyor. Sağlık Bakanlığının açıklamalarına göre Adıyaman, Hatay, Defne, Antakya, Serinyol ve Samandağ’da şebeke suyunun tüketilmemesi gerektiği vurgulanmış. Antakya’da yapılan 3 bin 861 su analizi sonucunda 517 örneğin güvenli olmadığı tespit edilmiş durumda. Adıyaman’da ise 2 binden fazla su numunesi analiz edilmiş ve 481 örneğin uygun olmadığı belirlenmiş. Şanlıurfa’nın dört ilçesindeyse suların içilmemesi gerektiği açıklanmış. Yavuz, su sağlığı olumsuz seyrettiğinde ciddi sorunlarla karşılaşabileceğini belirtip acil çözüm gerektiğini vurguluyor.

DEPREM SONRASINDA SAĞLIK HİZMETLERİ: “ÇOK DAHA FAZLA YOL ALMAK GEREKİYOR”

Depremden sonraki sağlık hizmetlerinin etkinliği ve sağlıklı sunumu konusunda Doç. Dr. Cavit Işık Yavuz, özellikle ilk 72 saatte bölgeye çok sayıda arama kurtarma ekibinin ulaştığını ve hızla sağlık personeli takviyesi yapıldığını belirtiyor. Birçok birim ve sahra hastanesinin kurulduğunu aktaran Yavuz, Sağlık Bakanlığının sahra hastanesi tanımının oldukça geniş kapsamlı olduğunu

nu ve basit çadır birimlerinden, uluslararası kuruluşların kurduğu donanımlı sahra hastanelerine kadar farklı yapıları gözlemlediğini ifade ediyor. Ancak Yavuz, deprem sürecinde çok sayıda hekimin yaşamını yitirdiğine ve mevcut hastanelerin büyük hasarlar alarak artık hizmet veremez duruma geldiğine dikkat çekerek insanların çoğunlukla 112 ambulanslarıyla hastanelere taşındığını ve farklı yerlerde değişik sağlık hizmetleri sunan birimlerin oluşturulduğunu belirtiyor. Yavuz, şu anki durumda birinci basamak sağlık hizmetlerinin yeniden işler hâle getirilmesinin önemli olduğunu vurgulayarak Aile Sağlığı Merkezlerinin açılması gerektiğini ifade ediyor. Yavuz, artık bu süreç içerisinde koruyucu sağlık hizmetlerinin yeniden canlandırılmasının da önemli olduğunu belirterek aşılama ve üreme sağlığına ilişkin koruyucu hizmetlerin ele alınmaya başlanması gerektiğini söylüyor.

Yavuz, arama kurtarma faaliyetlerinin ardından sağlık hizmetlerinin etkinliği hakkında da değerlendirmede bulundu. Yavuz, esas itibarıyla "Temel müdahale insanları enkaz altında bırakmamaktır. İnsanlar enkaz altında kaldıktan sonra ne kadar arama kurtarma ekibiniz de olsa insanları kurtarma ve kurtardıktan sonra yaşatmak kolay değildir," diyerek enkaz altında kalan insanların kurtarılmasının zorluğuna dikkat çekti. Ayrıca, "Aldığımız hasara göre etkiler değişir. Temel müdahale noktası insanları enkaz altında bırakmamaktır, halk sağlığı budur zaten," diye ekledi. İçinde bulunulan enkaz ve kat koşuluna bağlı olarak şans faktörünün durumu değiştirebileceğine işaret eden Yavuz, hava koşullarının önemli olduğunu belirtiyor. Sıcak hava su kaybına yol açarken soğuk havanın hipotermiye neden olabileceğine dikkat çekiliyor. Yavuz, "Her iki durum da ölümcül bir tablodur. Maalesef deprem soğuk hava koşullarında gerçekleşti," diyerek uzun süre soğukta kalmakla ilgili risklere değindi. Yavuz, arama kurtarma faaliyetlerinin sadece enkaz altından çıkarmak değil, aynı zamanda uygun tıbbi müdahaleyi de yapmak olduğunu vurguluyor. Sağlık Bakanlığının UMKE ekiplerinin bu eğitimleri aldığını belirten Yavuz, sağlık kurumlarının afet öncesinde senaryolar üzerinden hazırlık planı yapması gerektiğini ifade ediyor. Yavuz, sağlık personeli kayıplarını da ele alarak bakanlığa göre 500'e yakın personelinin ve Türk Tabipleri Birliğinin açıklamalarına göre 102 heki-

min hayatını kaybettiğini aktarıyor. Yavuz, 6 Şubat depreminin Türkiye'nin bu konuda çok daha fazla yol alması gerektiğini gösterdiğini vurgulayarak sözlerini tamamladı.

Sonuç Yerine: Samandağ'ın Demokratik Süreçler İçerisinde İhyası

6 Şubat depremi, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) tarafından yayımlanan rapora göre 164 bin yapıyı yıkmış ve 147 bin yapının daha ağır hasar görmesine yol açmıştır. Yaşanan kayıpların ve acıların yanında ekonomik işleyiş de önemli ölçüde sekteye uğramıştır. Ayrıca felaket, başka felaketleri beraberinde getirmekte, bölgede yaşam kalitesi zayıflamakta, yeni sağlık sorunları ortaya çıkmakta ve örneğin oluşan enkazların içerdiği toksik maddeler, çevre ve insan sağlığı açısından ciddi tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

TARIMSAL ÜRETİM

Kahramanmaraş depremleriyle birlikte 20 Şubat'taki Samandağ merkezli deprem, bu bölgede öncelikle tarımsal üretimi önemli ölçüde olumsuz bir yönde etkiledi. Dahası, tarımsal üretimle barınma sorunları da birbirine geçti. Bu nedenle etkilenenlerin yaşam koşullarını düzeltmek üzere nitelikli ve hızlı çözümler geliştirmenin seraların sadece tarımsal üretime tahsisi açısından da önemli olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte altyapının tahrip olması, elektrik ve sulama sorunlarına sebebiyet vermiş, seraların ısıtılması ve suyun düzenli sağlanması olanaksız bir hâle gelmiştir. Bu sulama ihtiyaçlarına yönelik olarak su yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

HAYVANCILIK

Öte yandan hayvancılık faaliyetleri de depremin yol açtığı yıkımla baş etmeye çalışmaktadır. Bu raporda hayvancılıkla uğraşanların sorunları depremden kaynaklanan hasar, hayvan yemi tedariki, düşen süt talebi ve hayvanların düşük fiyatlara satışı olarak belirlenmiştir. Yanı sıra, süt işletmelerinin karşılaştığı pazar sorunları ve büyük işletmelerinin kâr odaklı uygulamaları da yaşananlar arasındadır. Hayvanların düşük fiyatlara satışı sorununu çözmek için devlet ve süt işletmelerinin iş birliği yaparak üreticilere daha adil fiyatlar sağlaması gerekir. Tarım ve hayvancılıkta ekonomik iyileşme için uzun vadeli borçlanma seçenekleri ve bölgesel kalkınma stratejileri, bölgenin direncini artıracak bir şekilde kamusal bütçe ve kalkınma planlamalarını desteklemelidir. Tarımsal desene uygun sanayileşmeyle yerel ekonomi canlandırıp istihdam yaratılabilir. Ancak tüm bu süreçleri yönetme konusunda ortak karar alma mekanizmaları esas alınmalıdır. Bölge sakinlerini sürece dahil edip onların ihtiyaç, beklenti ve deneyimlerini dikkate almak ekonomik alanda da yeniden yapılandırmanın başarısında belirleyici olacaktır.

TURİZM

Diğer bir ekonomik gelir kapısı olan turizm, tıpkı bölgede deprem öncesinde olduğu gibi pek iç açıcı görünmemektedir. Aslında son derece önemli tarihsel ve kültürel mirasa sahip olan ve Türkiye'nin en uzun sahil şeridini barındıran Samandağ'ın bu potansiyeli depremin öncesinde dahi turizm yatırımlarıyla teşvik edilememiştir. Vakıflı Köyü, bölgede tarım, hayvancılık ve turizm potansiyeli açısından önemli bir örnektir. Bu köy kültürel, tarihî ve inançsal değerlerini korumakla kalmayıp tarımsal üretim ve turizm potansiyelini de devam ettirerek toparlanma sürecinde önemli rol oynamaya çalışmaktadır. Bu görünüm, kültürel ve tarihî mirası koruyup bunları hak ettiği ölçüde kullanabilmenin felaketler karşısında toplumsal dayanıklılığı nasıl artırabileceğinin bir örneğidir. Benzer örnekler de sivil toplumun, kooperatiflerin ve topluluk temelli gelişen örgütlenmelerin halkın sesini duyurarak onların hakiki sorunlarını ve deneyim vasıtasıyla öğrenilen bilgilerini paylaşma bahsinde ne denli etkili olduklarını ortaya sermiştir.

134

TARİHSEL VE KÜLTÜREL BİRİKİM

Hatay'ın tarihsel ve kültürel birikimi yeniden yapılandırmanın temel bir dayanağı olmalıdır. Ayrıca tarihî ve kültürel yapıların restorasyon sürecinin nasıl yönetileceği, hangi yapıların ne şekilde korunacağı ve toplumun bu sürece nasıl dahil edileceği konusunda bilim insanlarıyla toplum arasında yapılacak tartışmaların gerekliliği unutulmamalıdır. Söz konusu tartışmalar yine somut olmayan kültürel mirasın ve hafızanın korunması için de önemlidir. Dolayısıyla koruma süreci yalnızca yıkım gören somut kültürel mirasın muhafazası ve restorasyonu ile ilgili değildir; sosyoekonomik kalkınma ve toplumsal dayanıklılığı artırmak için de kritiktir. Bu çerçevede Samandağ'ın kadim geleneklerinden olan Evvel Temmuz Festivali, belki de bu yıl hem kayıplar karşısında duyulan derin yası ortaklaştırabilmek hem de ayağa kalkabilme olanaklarını uzmanlarla birlikte tartışabilmek üzere bir halk forumu olarak işlev üstlenebilir.

BÖLGE İNSANLARININ KATILIMIYLA ÇÖZÜM

Afetin "doğal" olduğunu öne sürmek sorumluluktan kaçmanın bir tezahürüdür; yıkım insan nedeniyle oluşmuştur ancak yeniden yapılanma ve iyileşme de yine insanla mümkün olur. Ekonomik ve sosyal bakımdan iyileştirme süreci, güvenli yaşam hakkını öne çıkararak insan merkezli bir yaklaşımla ve yine geniş çaplı bir iş birliğiyle ele alınmalıdır. Örneğin sosyal ve afet yardımlarının dağıtımı ve kullanımı planlanması gereken konulardandır. Ancak bölgede iyileştirmenin sadece afet yardımlarıyla mümkün olamayacağı, tedbirler yerine yara sarma kültürüyle hareket etmenin kaynak ve zaman israfıyla edilgenliği beraberinde getirerek kalıcı çözümler üretmeyeceği hesaba katılmalıdır. Bu noktada topluluk temelli çözüm deneyimleri üzerinden bölge insanlarının katılımıyla problemlerin etkin bir şekilde analiz edilerek çözüm önerilerinin geliştirildiği hatırlatılmalıdır. Ayrıca, sosyal ve kültürel özelliklerinin de dikkate alınmasının bölgeyi geniş bir perspektiften anlamamıza yardımcı olduğu da vurgulanmalıdır.

135

ENKAZ KALDIRMADA ÇEVREYE ÖZENLİ YAKLAŞIM

Depremler ve depremlerin sonrasındaki yaşananlar, aslına bakılırsa çevresel, sıhhi ve sosyal etkileri bakımından son derece kapsamlı bir problem seti oluşturmaktadır. Gözlemlenen acil çevresel sorunlar karşısında uygulanabilecek çözümler arasında asbest ve diğer potansiyel kimyasal tehlikelerin belirlenerek bunların çevreye ve halk sağlığına zararını en aza indirmek için gerekli önlemlerin alınması başı çekmektedir. Atık yönetimi süreçlerinin iyileştirilmesi, söz konusu çevresel riskleri azaltarak halk sağlığını koruyabilir. Bu kapsamda atık yönetimi süreçlerinde çalışanların koruyucu ekipman kullanması teşvik edilmeli ve düzenli depolama sahalarının oluşturulması sağlanmalıdır. Aynı şekilde, tarımsal ve hayvansal faaliyetlere olan etkileri azaltmak için de enkaz kaldırma işlemlerine

SAĞLIKLI VE NİTELİKLİ GEÇİCİ BARINMA HİZMETLERİ

Yeniden inşa sürecinin uzgörüsü, bu deprem sonrasında insan yerleşimlerini eskisinden daha dirençli ve sağlıklı bir biçimde yapılandırmaya yönelik olmalıdır. Konut ve konu dışı tesislerin üretimi konusunda iyi mühendislik hizmetleri sağlamak yeniden yapılanmanın ilk adımudur. Kentleşme, bir hızlı konut üretme meselesi olarak ele alınmamalıdır. Hızlı inşa etme yaklaşımı yerine sağlıklı ve nitelikli geçici barınma hizmetleriyle etkilenenlerin ihtiyaçları orta vadede karşılanmalı; kalıcı yapılar ancak planlama stratejisiyle inşa edilmelidir. Ancak planlama kademeli olmalı; her kademeyle teknik uygulanabilirlik ve katılımcılık açısından demokratik biçimde izlenebilir. Bununla birlikte planlamalar gerektiğinde üstünde düzenlemeler yapmaya da açık tutulmalıdır. Ayrıca bölge halkının kendi yerleşimlerine bağlılığı ve mülkiyet ilişkileri düşünüldüğünde yer seçiminin ancak gerekli teknik çalışmaların yapılması üzerine, müknaftis etkisini göz önünde bulundurarak gerçekleştirilmesi gerekir. Yine yer seçiminde kentsel yoğunluğu da gözetmeli, özellikle nehir yatakları, sulak alanlar ve tarım alanlarındaki yapılaşmanın kontrol altında tutulması olanaklı hâle getirilmelidir. Göçün, daha yaşanabilir bir Samandağ'ın tesis edilmesiyle tersine dönmesi muhtemel ve temel beklentiler arasındadır. Bu durumda kentsel sosyal donatılar ve halka hizmet eden tesisler kesintisiz servis sağlama misyonunu sürdürmelidir. Bu süreçte yeniden yapılandırma kapsamında popülist söylemlere yer vermeden önlem alma kültürünü benimsemek ön planda tutulmalıdır.

YEŞİL ALANLARI, KÜLTÜREL MİRASI VE TOPLUMSAL BELLEĞİ KORUMAK

Ayrıca, açık ve yeşil alanların korunması ve arttırılması gelecekteki yaşam kalitesini doğrudan etkileyecektir. Bu süreçte, kültürel mirasın ve toplumsal belleğin önemsenmesi de ilçenin karakterini ve çoklu kimliklerini muhafaza edip travma sonrasında toplumsal iyileşme hâline yardımcı olacaktır. Kalıcı yerleşimlerin inşasında farklı gelir gruplarının ihtiyaç ve olanakları uyanınca yapıla-

ri planlı bir şekilde, tüm ekosistemi gözeterek gerçekleştirilmelidir. Dolayısıyla enkaz atıklarının çevresel etkileri konusunda daha özenli bir yaklaşım, tarım arazilerinin korunması ve sağlıklı bir ekosistemin sağlanması için de elzemdir. Şüphesiz enkaz atıklarının yönetimi konusunda ilgili meslek odalarının bilgilerinin ve çeşitli akademik literatürlerden gelen deneyimlerin kullanımı gerekir. Öte yandan afet bölgelerinde beslenme ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanması konusu dahi bölgenin acil ihtiyaçlarındandır. Deprem sonrasında dezavantajlı grupların, özellikle bebek, çocuk, çölyak hastaları ve besin intoleransı olanların, beslenme ihtiyaçlarının daha hızlı, eşit ve düzenli bir şekilde dağıtımının yapılamaması bu raporda belirtilen önemli problemler arasındadır. Ayrıca kronik hastaların ilaçlarına ulaşması, özellikle diyabet hastalarının insülin erişimindeki zorlukların giderilmesi, aşı hizmetlerinin aksamaması ve çocuk ile gebelerin tetanos aşısının önemi de vurgulanmıştır. Dolayısıyla risk gruplarına yönelik sağlık hizmetlerinde yaşanan sorunlar devam etmektedir.

136

KATILIMCI PLANLAMA - ÇOK DİSİPLİNLİ YAKLAŞIM

Kentler ve yaşam alanları karmaşık ve birbirine bağlı sistemleri teşkil eder. Bu bakımdan ihya sürecinde ancak farklı disiplinlerin yol ve yöntemlerinin bir araya getirilmesi üzerinden etkili çözümler üretebilir. Bu çok disiplinli yaklaşım; sosyal bilimler, mühendislik, mimarlık, çevre bilimleri, ekonomi ve diğer ilgili alanlardaki uzmanları sürece müşterek kılarak daha kapsamlı ve sürdürülebilir stratejiler geliştirip etkili politikalar ve projeler üretme potansiyeli sunabilir. Katılımcı planlama ve yönetim modeliyse afet sonrasında yeniden inşa sürecinde önemli bir rol oynayacaktır. Nitekim katılımcı planlama, toplumun tüm kesimlerinin ve paydaşların aktif olarak sürece dahil olmasını sağlayıp yaşam alanlarının ve yerleşimlerin inşasına yardımcıdır.

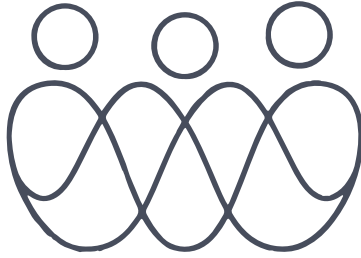
137

cak bir maliyet değerlendirmesi üzerine hareket edilme-
lidir. Başka bir deyişle inşa edilecek yapılar toplumun
her kesiminin ödeme kapasitesine uygun olmalıdır. Yapı
sunum biçimlerinde tek tip ve kimliksiz toplu konutlar
yerine bölgenin öznellikleri gözetilmelidir. Dolayısıyla
inşa süreci, her bir yerleşimin coğrafi özellikleri, kültü-
rel alışkanlıkları ve gelir eşitsizliği örüntüleri gibi değiş-
kenlere bağlı olarak farklılaştırılmalıdır. Kentleşme stra-
tejisinin demokratik biçimde yürütülmesi mühendislik
ilkeleri, çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik direnç, sos-
yal adalet ve kültürel mirasın korunması gibi değerlere
dikkatle odaklanmaya ve bütünsel bir bakış açısı ile ele
alınmaya bağlıdır. Nitekim yeni şehirlerin inşası süre-
cinde kent kimliği ve kültürünün korunması için de çok
disiplinli bir yaklaşım tarzına ihtiyaç vardır. Bu, kent-
lerin binalardan ibaret olmayıp yaşamın bütün olarak
göz önünde bulundurulması gerektiğini anlamına gelir.

BÜTÜNSEL PLANLAMA - KATILIMCI ANLAYIş

Bu araştırma raporu her ne kadar Samandağ özelinde ha-
zırlanmış olsa da, genel olarak bütün deprem bölgesine
dair bilgi ve ipuçları içeriyor. Raporun önemli sonuçların-
dan biri yaşanan depremlerin ardından Samandağ örne-
ğinde, sorunların birbiriyle ilişkili olduğudur. Bu neden-
le yıkıma uğrayan yerleşimlerinin kalkınması depremin
etkilerinin azaltılıp yeniden yapılanma süreci açısından
önem taşıyor. Bölgesel kalkınma stratejileri, özellikle
Samandağ gibi yüksek tarım, hayvancılık ve turizm po-
tansiyeline sahip kırsal alanlarda yerel ekonominin can-
landırılmasından altyapı ve kamu hizmetlerinin gelişti-
rilmesine, eğitim, kültür ve sağlık hizmetine erişime ve
sosyal olanakların arttırılmasına kadar hayli geniş bir
yelpazede atılacak kapsamlı adımları içerir. Dolayısıyla
bu bölgenin sosyal ve ekonomik açılardan daha nitelikli
bir geleceğe doğru yönlendirebilmesi bütünsel bir plan-
lama sürecini gerektirir. Ancak, gerek afetlere gerekse
toplumsal ve ekonomik olası tahribatlara karşı, direnç-
li bir şekilde yapılandırmaya planlama süreçlerine katı-
lımcı bir anlayışın da eşlik etmesi bir zorunluluktur. Bu
yaklaşım, merkezi ve yerel yönetimlerle birlikte bölge-

deki sektörlerin ve halkın beşeri ve iktisadi sermayesini
iş birliğiyle birleştirip depremin yıkıcı etkilerini iyi yö-
netebilmeyi sağlayacaktır. Gerek Samandağ'da, gerekse
diğer deprem bölgelerinde tüm aktörlerin sürece aktif
katılımı, stratejik kararların uygulanmasında yerel ihtiyaç
ve beklentilerin karşılanmasına yardımcı olacaktır.

Hatay İçin Buradayız

